

Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»

ІРИНА СКОМОРОВСЬКА

**ОСНОВИ ДИДАКТИКИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ:
навчально-методичний комплекс**

м. Івано-Франківськ
«Симфонія форте»
2014

~ 1 ~

УДК 37.026:372.4

ББК 74.202.23

С 44

**Рекомендовано до друку Вченою радою
Державного вищого навчального закладу «Прикарпатський
національний університет імені Василя Стефаника»
(протокол № 7 від 3 квітня 2014 р.)**

Рецензенти:

Лисенко Неллі Василівна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики дошкільної освіти ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Попович Надія Дмитрівна – методист вищої кваліфікаційної категорії, завідувач відділу дошкільної та початкової освіти Івано-Франківського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Скоморовська І. А.

С 44 Основи дидактики початкової школи: навчально-методичний комплекс / І. А. Скоморовська. – Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2014. – 172 с.

ISBN

У навчально-методичному комплексі з дисципліни «Основи дидактики початкової школи» представлено розподіл матеріалу навчальної дисципліни, зміст семінарських занять з курсу, запитання для самоконтролю, завдання для самостійної роботи, тематику наукових повідомлень, педагогічні задачі, короткий термінологічний словник, приклади тестових завдань, додатки.

Видання розраховане на викладачів, аспірантів, магістрів, педагогів-практиків, студентів педагогічних навчальних закладів.

© Скоморовська І. А., 2014

ISBN

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО.....	4
РОЗДІЛ I. Розподіл матеріалу навчальної дисципліни.....	8
Лекційні заняття.....	13
Семінарські заняття.....	18
Самостійна робота.....	20
Контрольна робота.....	23
Педагогічна практика.....	24
РОЗДІЛ II. Організаційно-методичний супровід вивчення студентами денної та заочної форм навчання курсу «Основи дидактики початкової школи».....	26
ТЕМА 1. Становлення і розвиток дидактики як науки.....	26
ТЕМА 2. Загальні засади дидактики.....	31
ТЕМА 3. Процес навчання, його структура, види.....	36
ТЕМА 4. Закономірності, принципи і правила навчання.....	44
ТЕМА 5. Зміст освіти у національній школі.....	52
ТЕМА 6. Методи і засоби навчання.....	58
ТЕМА 7. Форми організації навчального процесу.....	66
ТЕМА 8. Урок як основна форма організації навчання.....	74
ТЕМА 9. Дидактичні особливості уроків для учнів шестирічного віку.....	80
ТЕМА 10. Аналіз уроку в початковій школі.....	85
ТЕМА 11. Контроль та оцінка результатів навчання молодших школярів.....	90
ТЕМА 12. Специфіка навчального процесу в сучасній малокомплектній школі.....	96
ТЕМА 13. Обдарованість та неуспішність учнів.....	99
Перелік питань до підсумкового опитування з дисципліни «Основи дидактика початкової школи».....	103
Тести до курсу «Основи дидактики початкової школи».....	106
Термінологічний словник.....	135
Додатки.....	141
Рекомендована література.....	166

ВСТУПНЕ СЛОВО

Навчальна дисципліна «Основи дидактики початкової школи» становить узагальнену систему знань про навчання, розвиток і виховання особистості в процесі навчання. Даний курс є важливою складовою цілісної психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців педагогічного профілю, яка покликана сприяти засвоєнню студентами теоретичних основ сучасної дидактики, розвитку професійного мислення, оволодінню фаховими вміннями та навичками. Впровадження у навчальний процес дисципліни «Основи дидактики початкової школи» зумовлене необхідністю формування загальної та педагогічної культури студента, що вимагає озброєння знаннями про основні цілі, завдання змісту освіти в Україні, сутність, закономірності, тенденції та перспективи навчального процесу в школах I ступеня.

Мета вивчення дисципліни полягає у розкритті сутності основних дидактичних категорій, закономірностей, принципів і правил, а також змісту, методів і форм організації навчання, засвоєння яких забезпечить професійну компетенцію студентів, сформує в них навички організації процесу навчання в початковій школі.

Завдання курсу полягають в:

- усвідомленні студентами суті та структури процесів навчання, викладання і учіння;
- засвоєнні особливостей різних видів навчання, його закономірностей і принципів, побудови змісту освіти в сучасній школі I ступеня;
- оволодінні знаннями про навчальні плани, програми, підручники та посібники для початкової школи;
- засвоєнні поняття уроку, варіативності структур уроків, форм роботи на уроці, дотриманні вимог до організації уроків у початковій школі;
- вихованні та самовихованні професійно-педагогічного інтересу до обраного фаху, формуванні бажання професійного самовдосконалення.

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Основи дидактики початкової школи» студент повинен **знати**:

- основні законодавчі та нормативно-правові акти, які ухвалені в галузі освіти України, та є визначальними при наданні освітніх послуг у різних типах навчальних закладів;
- становлення дидактики як науки; сутність процесу навчання, його функції, складові, закономірності та принципи;
- теорію змісту освіти, його компоненти; державні стандарти початкової загальної освіти; навчальні плани і програми; підручники для початкової школи та посібники;
- класифікацію і характеристику методів навчання; специфіку використання засобів навчання;
- форми організації навчального процесу; урок як основну форму організації навчання, типи та структуру уроків; факультативні та гурткові заняття, навчальні екскурсії та домашні завдання;
- особливості організації процесу навчання з шестирічними дітьми;
- специфіку контролю та оцінювання навчальних досягнень молодших школярів;
- проблему навчання обдарованих дітей; неуспішність молодших школярів та шляхи її подолання;
- особливості організації навчання у початковій у малокомплектній школі.

Студент повинен **вміти**:

- здійснювати планування навчального процесу в межах окремого уроку, розділу, предмета;
- визначати зміст, основні оптимальні форми та методи навчальної роботи в умовах класу та в позанавчальний час;
- використовувати різні форми, методи та прийоми активізації пізнавальної діяльності учнів залежно від педагогічних ситуацій;
- розробляти оптимальну структуру уроку відповідно до його мети та типу;
- використовувати на практиці досягнення педагогічної науки та передового педагогічного досвіду;
- здійснювати аналіз змісту навчального матеріалу; самоаналіз уроку та дидактико-методичний аналіз уроків інших учителів;

- проводити необхідні дидактичні дослідження.

Навчально-методичний комплекс складається зі вступу, в якому актуалізовано вивчення навчальної дисципліни «Основи дидактики початкової школи», двох розділів, тестових завдань, термінологічного словника, рекомендованої літератури, додатків.

Перший розділ посібника «Розподіл матеріалу навчальної дисципліни» містить тематичний план навчальних тем для денної та заочної форм навчання; розкриває сутність та специфіку лекційних, семінарських занять, завдань для самостійної роботи, систему оцінювання навчальних досягнень студентів; характеристику структури навчального курсу «Основи дидактики початкової школи», який охоплює два змістові модулі.

Значна увага в Розділі I приділяється методичним рекомендаціям щодо підготовки та проведення підсумкової контрольної роботи з курсу. Даний вид письмового контролю складається з тестових завдань та педагогічної задачі. Також розкривається зміст і мета педагогічної практики в початковій школі для студентів спеціальності «Дошкільна освіта. Початкова освіта». Запропоновано індивідуальні завдання, виконання яких під час практики сприятиме формуванню в студентів уміння застосовувати знання з основ дидактики, методик викладання дисциплін у практичній діяльності в початковій школі; а також позитивно вплине на розвиток творчої ініціативи, реалізацію особистісного потенціалу кожного студента.

У другому розділі посібника «Семінарські заняття з курсу» вміщено питання для обговорення, методичні рекомендації щодо розкриття змісту кожного питання, основні поняття з теми, запитання та завдання для самоконтролю, завдання для самостійної роботи, тематику наукових повідомлень, педагогічні ситуації, рекомендовані першоджерела.

При викладанні курсу «Основи дидактики початкової школи» реалізуються міждисциплінарні зв'язки з такими навчальними предметами: «Вступ до спеціальності», «Педагогіка», «Історія педагогіки», «Психологія» (загальна, дитяча, вікова та педагогічна), «Інформаційні технології та сучасні ТЗН», «Інноваційні технології в початковій школі», «Педагогіка початкової школи», «Наступність ДНЗ і початкової школи», методики викладання різних навчальних дисциплін в початковій школі тощо.

При підготовці навчально-методичного комплексу були використані сучасні нормативні документи Міністерства освіти і науки України, підручники, навчально-методичні посібники, довідкові видання з педагогіки та дидактики початкової школи: Даниленко М. В. *Педагогічні задачі: навч. посіб.* / М. В. Даниленко, Л. І. Даниленко. – К.: Вища школа, 1991. – 197 с.; Кузьмінський І. А. *Технологія і техніка шкільного уроку: навчальний посібник* / І. А. Кузьмінський, С. В. Омеляненко. – К., 2010. – 335 с.; *Навчання і виховання учнів 2 класу: Методичний посібник для вчителів* / Упор. О. Я. Савченко. – К.: «Початкова школа», 2003. – 608 с.; Омеляненко В. Л. *Педагогіка: завдання і ситуації: практикум* / В. Л. Омеляненко, А. І. Кузьмінський, Л. П. Вовк. – К.: Знання-Прес, 2006. – 423 с.; *Педагогічні задачі і завдання для батьків* / За ред. В. Г. Постового. – К.: Радянська школа, 1989. – 189 с.; Савченко О. Я. *Дидактика початкової школи: підручник для студентів педагогічних факультетів* / О. Я. Савченко. – К.: Абрис, 1997. – 416 с.; Чайка В. *Основи дидактики: Навчальний посібник* / В. Чайка. – К.: Академвидав, 2011. – 240 с.

Навчально-методичний комплекс розрахований на викладачів, аспірантів, магістрів, вчителів початкових шкіл, студентів педагогічних навчальних закладів.

РОЗДІЛ І. РОЗПОДІЛ МАТЕРІАЛУ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДИДАКТИКИ ЯК НАУКИ

Тема 1. Становлення і розвиток дидактики як науки

«Велика дидактика» Я. А. Коменського. Обґрунтування класно-урочної системи. Внесок західноєвропейських педагогів у розвиток дидактики (кін. XVIII – I пол. XIX ст.): Й. Г. Песталоцці, А. Дістервег, Й. Герbart. Дидактика К. Д. Ушинського. Дидактична система В. Сухомлинського. Педагогічна діяльність вчителів-новаторів 70-80-х рр. XX століття (Ш. Амонашвілі, В. Шаталов, С. Лисенкова).

Тема 2. Загальні засади дидактики

Дидактика як галузь педагогічної науки. Об'єкт і предмет дидактики. Категорії дидактики. Завдання дидактики початкового навчання. Зв'язок дидактики з іншими науками. Основні дидактичні концепції.

Тема 3. Процес навчання, його структура, види

Сутність процесу навчання. Основні та специфічні функції процесу навчання. Складові компоненти процесу навчання, їх характеристика. Структура діяльності вчителя. Психолого-педагогічні основи навчально-пізнавальної діяльності учнів. Психологічна характеристика процесу засвоєння навчального матеріалу. Класифікація мотивів учіння. Характеристика інтересів як компоненту мотивації учіння. Основні види навчання. Оптимізація процесу навчання.

Тема 4. Закономірності, принципи і правила навчання

Зовнішні та внутрішні закономірності навчання. Варіативність підходів до визначення принципів навчання. Характеристика принципів навчання у дидактиці початкової школи. Правила навчання.

Тема 5. Зміст освіти у національній школі

Поняття про зміст освіти та його компоненти. Теорії формування змісту освіти (матеріальна, формальна, педоцентрична, структуралізму, проблемно-комплексна). Стандарти освіти. Реформування змісту освіти. Навчальні плани (базовий, типовий, навчальний план школи). Навчальні програми для початкової школи. Підручники для початкової школи і навчальні посібники.

Змістовий модуль 2.

МЕТОДИ І ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ

Тема 6. Методи і засоби навчання

Сутність і функції методів навчання. Класифікація методів навчання. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності. Методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності. Методи контролю і самоконтролю. Вибір і поєднання методів навчання. Засоби навчання. Підготовка навчального обладнання.

Тема 7. Форми організації навчального процесу

Форми організації навчання: історичний аспект. Поняття про урок. Навчальні екскурсії: методика проведення. Види домашніх завдань і способи їх перевірки.

Тема 8. Урок як основна форма організації навчання

Визначення цілей уроку. Сутність та основні класифікації уроків. Структура уроку: макро- та мікроструктура. Типологія уроків. Дидактичні особливості інтегрованих уроків. Особливості підготовки і проведення відкритого уроку. Нетрадиційні форми проведення уроків, їх види.

Тема 9. Дидактичні особливості уроків для учнів шестирічного віку

Особливості підготовки вчителя до уроку з шестирічними дітьми
Мотивація навчальної діяльності учнів на уроці. Використання ігрових ситуацій у навчанні дітей.

Тема 10. Аналіз уроку в початковій школі

Підготовка вчителя до уроку. Дидактичні, санітарно-гігієнічні, психологічні, організаційні, виховні вимоги до проведення уроку.
Схема аналізу уроку. Алгоритм самоаналізу уроку.

Тема 11. Контроль та оцінка результатів навчання молодших школярів

Сутність, функції та принципи контролю у навчальному процесі.
Критерії оцінювання результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів. Вимоги до педагогічного оцінювання молодих школярів.

Тема 12. Специфіка навчального процесу в сучасній малокомплектній школі

Поняття малокомплектної школи, її специфіка. Особливості планування навчального процесу. Побудова уроків у класах-комплектах. Структура уроків.

Тема 13. Обдарованість та неуспішність учнів

Обдарованість, талант, геніальність. Проблема навчання обдарованих дітей. Методика психолого-педагогічного вивчення дітей з труднощами у навчанні. Типи дітей, які мають труднощі у навчанні. Шляхи подолання неуспішності учнів.

Опрацювання курсу «Основи дидактики початкової школи» передбачає аудиторну (лекційні, семінарські заняття) та самостійну роботу студентів, виконання завдань для самоперевірки, модульний контроль (табл. 1.1, 1.2).

**Тематичний план навчальних тем
(денна форма навчання)**

Таблиця I.1

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	усього	у тому числі		
		лекції	практ.	сам. робота
1	2	3	4	6
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи дидактики як науки				
Тема 1. Становлення та розвиток дидактики як науки	2	–	–	2
Тема 2. Загальні засади дидактики	6	2	2	2
Тема 3. Процес навчання, його структура та види	6	2	2	2
Тема 4. Закономірності, принципи і правила навчання	6	2	2	2
Тема 5. Зміст освіти у національній школі	6	2	2	2
Разом за змістовим модулем	26	8	8	10
Змістовий модуль 2. Методи і форми організації навчання				
Тема 6. Методи і засоби навчання	6	2	2	2
Тема 7. Форми організації навчального процесу	2	2	–	–
Тема 8. Урок як основна форма організації навчання	8	4	2	2
Тема 9. Аналіз уроку в початковій школі	6	2	2	2

Тема 10. Контроль та оцінка результатів навчання молодших школярів	6	2	2	2
Разом за змістовим модулем	28	12	8	8
Усього годин	54	20	16	18

**Тематичний план навчальних тем
(заочна форма навчання)**

Таблиця І.2

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	усьо го	у тому числі		
		л	п	с.р.
1	2	3	4	6
Тема 1. Становлення та розвиток дидактики як науки	4			4
Тема 2. Загальні засади дидактики	4	2		2
Тема 3. Процес навчання, його структура та види	4			4
Тема 4. Закономірності, принципи і правила навчання	2			2
Тема 5. Зміст освіти у національній школі	4			4
Тема 6. Методи і засоби навчання	4	2		2
Тема 7. Форми організації навчального процесу	4			4
Тема 8. Урок як основна форма організації навчання	6	2		4
Тема 9. Дидактичні особливості уроків для учнів шестирічного віку	2			2

Тема 10.Аналіз уроку в початковій школі	6			6
Тема 11. Контроль та оцінка результатів навчання молодших школярів	6			6
Тема 12. Специфіка навчального процесу в сучасній малокомплектній школі	4			4
Тема 13. Обдарованість та неуспішність учнів	4			4
Усього годин	54	6	–	48

Лекційні заняття, їх тематика та обсяг

Провідне місце у навчальному процесі вищої школи відводиться лекціям. За призначенням лекції з навчальної дисципліни «Основи дидактики початкової школи» є вступні (дають загальне уявлення про завдання, зміст дисципліни, розкривають структуру і логіку розвитку конкретної галузі науки, сприяють розвитку в учнів інтересу до предмета з метою його творчого засвоєння) та тематичні (присвячені розкриттю конкретних тем навчальної програми). Основна увага при читанні лекційного курсу приділяється логічному та послідовному викладу матеріалу, дотриманню принципів науковості, доступності, свідомості, цілісності, системності, наочності. З метою ефективного досягнення дидактичних цілей лекцій, використовується проблемний виклад навчального матеріалу, який активізує розумову діяльність студентів, спонукає до самостійного вирішення поставлених завдань. Тематику лекційних занять та дидактичну мету кожної теми курсу «Основи дидактики початкової школи» відображено в таблиці 1.3.

Тематика лекційних занять

Таблиця І.3

№ з/п	Назва теми	К-сть годин
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи дидактики як науки		
1	<p>Загальні засади дидактики <i>Навчальна мета:</i> розкрити сутність, мету та завдання дидактики як науки, ознайомити з категоріальним апаратом, основними дидактичними концепціями.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Дидактика як галузь педагогічної науки. Об'єкт, предмет і категорії дидактики. 2. Завдання дидактики початкового навчання. Зв'язок дидактики з іншими науками. 3. Методологічна основа дидактики. 4. Основні дидактичні концепції. 	2
2	<p>Процес навчання, його структура та види <i>Навчальна мета:</i> розкрити сутність процесу навчання, його функції, структуру, види; проаналізувати структурні компоненти діяльності вчителя; охарактеризувати психолого-педагогічні основи навчально-пізнавальної діяльності учнів.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Сутність процесу навчання. Основні та специфічні функції процесу навчання. 2. Складові компоненти процесу навчання, їх характеристика. 3. Структура діяльності вчителя. 4. Психолого-педагогічні основи навчально-пізнавальної діяльності учнів. 5. Основні види навчання. 	2
3	<p>Закономірності, принципи і правила навчання <i>Навчальна мета:</i> розкрити сутність понять «закономірності», «принципи», «правила» навчання; охарактеризувати основні дидактичні закономірності та принципи; проаналізувати специфіку застосування у дидактичному процесі правил навчання.</p>	2

	<ol style="list-style-type: none"> 1. Зовнішні та внутрішні закономірності навчання. 2. Варіативність підходів до визначення принципів навчання. 3. Характеристика принципів навчання у дидактиці початкової школи. 4. Правила навчання. 	
4	<p>Зміст освіти у національній школі</p> <p><i>Навчальна мета:</i> охарактеризувати сутність поняття «зміст освіти» та чинники, які впливають на нього; проаналізувати теорії змісту освіти (матеріальну, формальну, проблемно-комплексну, педоцентричну, структуралізму); розкрити зміст стандартів освіти; охарактеризувати навчальні плани, програми, підручники і посібники.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття про зміст освіти та його компоненти. 2. Стандарти освіти. 3. Навчальні плани (базовий, типовий, навчальний план школи). 4. Характеристика навчальних програм для початкової школи. 5. Підручники для початкової школи і навчальні посібники. 	2
Змістовий модуль 2. Методи і форми організації навчання		
5	<p>Методи і засоби навчання</p> <p><i>Навчальна мета:</i> охарактеризувати сутність понять «метод», «метод навчання», «засіб навчання»; проаналізувати класифікацію методів навчання; охарактеризувати методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності; методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності; методи контролю і самоконтролю; розглянути різновиди засобів навчання та їх значення в організації навчального процесу.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Методи навчання та їх класифікація. 2. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності. 	2

	<p>3. Методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності.</p> <p>4. Методи контролю і самоконтролю за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності.</p> <p>5. Засоби навчання.</p>	
6	<p>Форми організації навчального процесу <i>Навчальна мета:</i> розкрити зміст поняття «форми організації навчання», охарактеризувати такі форми як: індивідуальна, індивідуально-групова, класно-урочна, белл-ланкастерська, план Трампа, мангеймська, бригадно-лабораторна тощо; проаналізувати специфіку класно-урочної системи в Україні; розкрити сутність понять «урок», «навчальна екскурсія», «домашнє завдання».</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Форми організації навчання у початковій школі: історичний аспект. 2. Поняття про урок. 3. Навчальні екскурсії: методика проведення. 4. Види домашніх завдань і способи їх перевірки. 	2
7	<p>Урок як основна форма організації навчання <i>Навчальна мета:</i> ознайомити з типологією уроків, структурними елементами різних типів уроків, охарактеризувати форми роботи на уроці; розкрити сутність інтегрованих уроків, специфіку підготовки і проведення відкритого уроку.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Типологія уроків. 2. Дидактична характеристика основних структурних елементів уроків різних типів. 3. Форми роботи на уроці. 4. Нестандартні уроки. 5. Інтегровані уроки. 6. Особливості підготовки і проведення відкритого уроку. 	4
8	<p>Аналіз уроку в початковій школі <i>Навчальна мета:</i> охарактеризувати особливості</p>	2

	<p>підготовки вчителів до проведення уроків, розкрити сутність поняття «самоаналіз проведеного уроку», проаналізувати вимоги до уроків.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Підготовка вчителя до уроку. 2. Основні вимоги до уроку. 3. Самоаналіз уроку. 	
9	<p>Контроль та оцінка результатів навчання молодших школярів</p> <p><i>Навчальна мета:</i> розкрити сутність і завдання контролю в навчальному процесі, охарактеризувати основні принципи контролю знань, проаналізувати види контролю та специфіку оцінювання учнів початкових класів.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Суть і завдання контролю в навчальному процесі. 2. Основні принципи контролю знань. 3. Види контролю знань. 4. Оцінка результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів. 	2
	Разом	20

Семінарські заняття, їх тематика та обсяг

Семінарські заняття з дисципліни «Основи дидактики початкової школи» спрямовані на засвоєння та закріплення навчального матеріалу, представленого на лекціях та отриманого у процесі самостійної роботи. Семінарські заняття сприяють поглибленому засвоєнню студентами основних тем курсу, формуванню вміння самостійно оволодівати знаннями, аналізувати, синтезувати, абстрагувати, конкретизувати, узагальнювати, розвивають увагу, мислення, інтерес до навчального предмета.

Студентові під час підготовки до семінарського заняття необхідно уважно опрацювати матеріали лекцій, рекомендовану літературу, законспектувати основні положення, продумати й скласти план чи тези свого виступу. При конспектуванні матеріалу важливо, щоб записи були стислими, але змістовними, якнайповніше розкривали зміст проблеми, що розкривається.

Розкриваючи зміст питання, студент повинен викладати матеріал у логічній послідовності, аналізуючи основні дидактичні поняття, класифікації. Наприкінці виступу студенту доцільно висловити власні судження, зробити висновки, а також звернути увагу на літературу, опрацьовану при підготовці до заняття.

Тематика семінарських занять

Таблиця І.4

№ з/п	Назва теми	К-сть годин
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи дидактики як науки		
1	Загальні засади дидактики 1. Дидактика як галузь педагогічної науки. Об'єкт, предмет і категорії дидактики. 2. Завдання дидактики початкового навчання. Зв'язок дидактики з іншими науками. 3. Методологічна основа дидактики. 4. Основні дидактичні концепції.	2
2	Процес навчання, його структура та види 1. Процес навчання, характеристика його функцій та складових компонентів. 2. Структура діяльності вчителя. 3. Психолого-педагогічні основи навчально-пізнавальної діяльності учнів. Класифікація мотивів учіння. 4. Основні види навчання. 5. Оптимізація та інтенсифікація процесу навчання.	2
3	Закономірності, принципи і правила навчання 1. Зовнішні та внутрішні закономірності навчання. 2. Варіативність підходів до визначення принципів навчання. 3. Характеристика принципів навчання у дидактиці початкової школи. 4. Правила навчання.	2

4	Зміст освіти у національній школі <ol style="list-style-type: none"> 1. Процес навчання, характеристика його функцій та складових компонентів. 2. Структура діяльності вчителя. 3. Психолого-педагогічні основи навчально-пізнавальної діяльності учнів. Класифікація мотивів учіння. 4. Основні види навчання. 5. Оптимізація та інтенсифікація процесу навчання. 	2
Змістовий модуль 2. Методи і форми організації навчання		
5	Методи і засоби навчання <ol style="list-style-type: none"> 1. Методи навчання та їх класифікація. 2. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності. 3. Методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності. 4. Методи контролю і самоконтролю за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності. 5. Засоби навчання. 	2
6	Урок як основна форма організації навчання <ol style="list-style-type: none"> 1. Типологія уроків. 2. Дидактична характеристика основних структурних елементів уроків різних типів. 3. Форми роботи на уроці. 4. Нестандартні уроки. 5. Інтегровані уроки. 6. Особливості підготовки і проведення відкритого уроку. 	2
7	Аналіз уроку в початковій школі <ol style="list-style-type: none"> 1. Підготовка вчителя до уроку. 2. Основні вимоги до уроку. 3. Самоаналіз уроку. 	2
8	Контроль та оцінка результатів навчання молодших школярів	2

	<ol style="list-style-type: none"> 1. Суть і завдання контролю в навчальному процесі. 2. Основні принципи контролю знань. 3. Види контролю знань. 4. Оцінка результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів. 	
	Разом	16

Самостійна робота студентів, її тематика та обсяг

Самостійна робота студента становить важливу складову навчального процесу та спрямована на засвоєння знань, формування умінь та навичок з певної навчальної дисципліни, а також сприяє оволодінню студентами прийомами пізнавальної діяльності, розвитку інтересу до творчої роботи і здатності розв'язання наукових задач.

Самостійна робота є основним засобом засвоєння студентом навчального матеріалу в час, вільний від обов'язкових навчальних занять, без участі викладача. Зміст самостійної роботи з кожної навчальної дисципліни визначається робочою навчальною програмою з дисципліни та методичними рекомендаціями викладача. Студентам також рекомендуються для самостійного опрацювання відповідна наукова література та періодичні видання.

Самостійна робота з дисципліни «Основи дидактики початкової школи» передбачає підготовку теоретичних питань курсу; опрацювання лекційного матеріалу; виконання завдань для самоконтролю та самостійної роботи; опрацювання законодавчої та нормативно-правової бази, періодичної літератури, першоджерел; підготовку наукових повідомлень; розв'язання педагогічних задач.

Засвоєний у процесі самостійної роботи навчальний матеріал виноситься на поточний контроль (табл. I.5 та I.6).

Тематика самостійної роботи (денна форма навчання)

Таблиця 1.5

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Взаємозв'язок навчання, розвитку і виховання учнів у системі навчальної діяльності	4
2.	Етнодидактика як складова теорії початкового навчання	2
3.	Дидактичні особливості уроків для учнів шестирічного віку	6
4.	Обдарованість та неуспішність учнів	2
5.	Сучасні інноваційні педагогічні технології	2
6.	Специфіка навчального процесу в малокомплектній школі	2
	Разом	18

Тематика самостійної роботи (заочна форма навчання)

Таблиця 1.6

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Етнодидактика як складова теорії початкового навчання	6
2.	Процес навчання, його структура та види	8
3.	Закономірності, принципи і правила навчання	4
4.	Зміст освіти у національній школі	2
5.	Форми організації навчального процесу учнів молодшого шкільного віку	4
6.	Аналіз уроку в початковій школі	4
7.	Дидактичні особливості уроків для учнів шестирічного віку	8

8.	Взаємозв'язок навчання, розвитку і виховання учнів у системі навчальної діяльності.	2
9.	Обдарованість та неуспішність учнів	6
10.	Сучасні інноваційні педагогічні технології	2
11.	Специфіка навчального процесу в малокомплектній школі	2
12	Контроль та оцінка результатів навчання молодших школярів	4
	Разом	48

Система оцінювання навчальних досягнень студентів

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
80 – 89	B	добре	
70 – 79	C		
60 – 69	D	задовільно	
50 – 59	E		
26 – 49	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-25	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Підсумкова контрольна робота з дисципліни «Основи дидактики початкової школи»

Контрольні завдання з дисципліни «Основи дидактики початкової школи» є підсумковою формою контролю засвоєного матеріалу та виявлення рівня професійної компетенції студентів спеціальності «Дошкільна освіта. Початкова освіта».

Мета контрольної роботи полягає у визначенні рівня якості засвоєння студентами теоретичного матеріалу з питань організації навчального процесу в початковій школі та сформованості вміння застосовувати засвоєні знання у змодельованих ситуаціях практичного характеру.

Контрольну роботу з навчальної дисципліни «Основи дидактики початкової школи» студенти виконують відповідно до робочого навчального плану. Термін виконання підсумкової контрольної роботи – 80 хвилин. Пакет контрольних завдань містить 30 варіантів завдань з курсу, що охоплюють базовий програмний матеріал з дисципліни. Структурно контрольна робота складається з 20-х питань тестового характеру та однієї педагогічної задачі. Питання тестового характеру передбачають чотири варіанти відповіді, з яких студенту необхідно обрати одну вірну. Педагогічна задача є важливим компонентом контрольної роботи, оскільки її розв'язання є показником уміння студентів використовувати засвоєні знання у конкретній змодельованій ситуації. Студентові необхідно дати обґрунтовану та змістовну відповідь на запитання, зазначені наприкінці педагогічної задачі, пояснити свої міркування з посиланням на теоретичний матеріал.

Дані критерії включають у себе вимоги до оцінювання рівня підготовки студентів з дисципліни, дозволяють робити висновки про рівень засвоєння програмного матеріалу.

Максимальна кількість балів – 50. За правильну відповідь студент може отримати максимально по 2 бали за кожне тестове питання і 10 балів за розв'язання педагогічної задачі. Неправильна відповідь на кожне питання оцінюється у 0 балів. Наявність виправлення у тестовому питанні передбачає оцінювання у 1 бал.

Оцінка «відмінно» ставиться, якщо студент повністю опанував теоретичний матеріал курсу, чітко формулює педагогічні дефініції, що вивчалися, набув практичних навичок розв'язування педагогічних задач, а також набрав 46-50 балів після виконання усіх завдань, що відповідає 92-100 % якості виконаної роботи.

Оцінка «добре» – студент розуміє 3/4 теоретичного матеріалу курсу, чітко визначає основні поняття дисципліни, майже вірно розв'язує педагогічні задачі. Для одержання оцінки «добре» студент повинен виконати 75-91 % роботи, що становить 38-45 балів.

Оцінка «задовільно» – студент загалом володіє теоретичною базою курсу, проте неточно розкриває теоретичні питання та робить неповний або неточний аналіз педагогічних ситуацій. Для одержання оцінки «задовільно» потрібно набрати 26-37 балів, що становить відповідно 51-74 % виконання роботи.

Оцінка «незадовільно» ставиться, якщо студент не має знань базових понять курсу та сформованих умінь аналізу практичного матеріалу, про що свідчить виконання роботи на 50 % і менше (25 балів і менше).

Взірець контрольної роботи з дисципліни «Основи дидактики початкової школи» вміщено у Додатку 4.

Педагогічна практика в початковій школі

Відповідно до «Положення про педагогічну практику студентів вищих навчальних закладів України» (наказ № 93 від 04.08.93.), навчального плану і графіка навчального процесу для студентів 5 курсу спеціальності «Дошкільна освіта. Початкова освіта» передбачається виробнича педагогічна практика у школах, яка має забезпечити послідовне системне формування професійно значущих умінь і навичок майбутніх учителів початкової ланки освіти, готувати їх до самостійної роботи в школі.

Виробнича педагогічна практика проходить у 9 і 10 семестрах.

Метою педагогічної практики є:

- оволодіння майбутніми фахівцями формами, засобами, технологіями організації навчально-виховної роботи в різних типах загальноосвітніх навчальних закладів;
- формування вмінь застосовувати у практичній діяльності знання з основ дидактики початкової школи, методик викладання дисциплін в початковій школі, психології тощо;
- розвиток творчої ініціативи, реалізація особистісного творчого потенціалу кожного студента;
- подальший розвиток дослідницьких умінь у конкретній професійній діяльності.

З метою здобуття студентами під час практики вмінь та навичок самостійного розв'язання виробничих, наукових або організаційних проблем передбачено виконання **індивідуальних завдань**:

1. Ознайомитися з навчальним планом школи, охарактеризувати інваріантну та варіативну частини.
2. Ознайомитися з документацією вчителя початкової школи (навчальний план школи, календарне планування, класний журнал, розклад, плани-конспекти уроків тощо).
3. Вести щоденник спостереження за проведенням уроків вчителя початкової школи.
4. Здійснити комплексний психолого-педагогічний аналіз відвіданих уроків за схемою.
5. Провести залікові уроки та навчальну екскурсію.
6. Виготовити наочність і роздатковий дидактичний матеріал до одного з залікових уроків та взяти участь у конкурсі, що відбуватиметься у рамках звіту студентів про проходження педагогічної практики.
7. Розробити методичні рекомендації для батьків щодо організації виконання учнями початкової школи домашніх завдань.
8. Підготувати відеоуроки.
9. Підготувати відео- та фотопрезентацію про бази практик.
10. Розробити творчий проект для участі у конкурсі «Творча майстерня вчителя початкових класів».

**РОЗДІЛ II. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД
ВИВЧЕННЯ СТУДЕНТАМИ ДЕННОЇ ТА ЗАОЧНОЇ ФОРМ
НАВЧАННЯ КУРСУ
«ОСНОВИ ДИДАКТИКИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ»**

**ТЕМА 1. СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК
ДИДАКТИКИ ЯК НАУКИ**

I. Питання для обговорення

1. «Велика дидактика» Я. А. Коменського. Обґрунтування класно-урочної системи.
2. Внесок західноєвропейських педагогів у розвиток дидактики (кін. XVIII – I пол. XIX ст.): Й. Г. Песталоцці, А. Дістервег, Й. Гербарт.
3. Дидактика К. Д. Ушинського.
4. Дидактична система В. Сухомлинського.
5. Педагогічна діяльність вчителів-новаторів 70-80-х рр. XX століття (Ш. Амонашвілі, В. Шаталов, С. Лисенкова).

Основні поняття: *дидактика, урок, навчальний рік, класно-урочна система, принципи навчання, теорія елементарної освіти, розвиваюче навчання, дидактична система, педагоги-новатори.*

Методичні рекомендації

При розкритті **першого питання** необхідно:

- проаналізувати загальні тенденції розвитку освіти доби Античності, Середньовіччя та Відродження;
- розкрити основні віхи життя чеського педагога Яна Амоса Коменського;
- охарактеризувати зміст основної дидактичної праці Я.А.Коменського «Велика дидактика»;
- проаналізувати сутність класно-урочної системи та зміни в освіті, які були зумовлені її обґрунтуванням;

У **другому питанні** потрібно:

- охарактеризувати традиції західноєвропейської освіти кінця XVIII – I пол. XIX ст.;
- проаналізувати «теорію елементарної освіти» швейцарського педагога Йогана Генріха Песталоцці, розкрити рекомендації щодо організації навчання у книзі педагога «Як Гертруда вчить своїх дітей»;
- розкрити дидактику розвивального навчання німецького педагога Адольфа Дістервега, представлену в вигляді 33 законів і правил навчання, охарактеризувати педагогічну спадщину вченого;
- проаналізувати систему виховуючого навчання Йогана Гербарта, виокремити ідеї, актуальні для сучасної системи початкової ланки освіти.

Для розкриття **третього питання** доцільно:

- охарактеризувати сутність дидактичної системи Костянтина Ушинського;
- обґрунтувати значення в організації навчання таких принципів: природовідповідність, наочність, зв'язок навчання з життям, свідомість і активність, послідовність та систематичність, виховуючий характер навчання;
- вказати праці, в яких розкриваються основні дидактичні погляди вченого.

У **четвертому питанні** необхідно:

- висвітлити біографію видатного українського педагога Василя Сухомлинського;
- охарактеризувати гуманістичну концепцію навчання вченого;
- розкрити досвід організації навчання у школі на основі книг «Павлівська середня школа» та «Сто порад учителеві».

При розкритті **п'ятого питання** потрібно:

- проаналізувати освітні тенденції в Україні 70-80-рр XX століття;
- охарактеризувати основні дидактичні аспекти гуманної педагогіки Шалви Амонашвілі;
- розкрити специфіку навчання дітей 6-річного віку на основі книг Ш. Амонашвілі «Здрастуйте, діти!» та «В школу з шести років»;

- охарактеризувати інновації в методиці навчання Віктора Шаталова, зокрема значення «опорних сигналів», особливості поєднання зовнішнього контролю з самоконтролем і самооцінкою, блоковий виклад матеріалу;
- проаналізувати систему випереджального навчання з використанням опорних схем Софії Лисенкової: використання особистісного підходу, створення ситуації успіху в навчанні, забезпечення в класі атмосфери доброзичливості, взаємодопомоги, дотримання правила «попередження помилок, а не робота над ними», диференціація навчання.

II. Запитання і завдання для самоконтролю

1. Розкрийте сутність поняття «дидактика».
2. Хто вперше почав використовувати термін «дидактика»?
3. Обґрунтуйте роль Я. А. Коменського у становленні дидактики як науки.
4. Який дидактичний принцип Я. А. Коменський трактував як «золоте правило дидактики»? Відповідь обґрунтуйте.
5. Охарактеризуйте сутність класно-урочної системи Я. А. Коменського. У чому полягає її універсальність?
6. Проаналізуйте теорію елементарної освіти Й.Г. Пестлоцці.
7. Розкрийте актуальність дидактичних поглядів А. Дістервега.
8. У чому полягає зміст педагогіки інтересів Й. Гербарта?
9. Назвіть праці, у яких викладено основні дидактичні погляди К. Д. Ушинського.
10. Які критерії добору змісту навчального матеріалу виокремив К. Д. Ушинський?
11. Охарактеризуйте специфіку дидактичної системи С. Лисенкової.
12. Назвіть основні ідеї гуманної педагогіки Ш. Амонашвілі.
13. Заповніть пропуски у реченнях:
 - а) Й. Песталоцці вважав, що процес пізнання дитини починається із чуттєвих сприймань, які після цього переробляє свідомість. Отож найважливішою основою навчання педагог вважав _____, завдяки якій дитина _____.
 - б) Й. Песталоцці розробив теорію «елементарної освіти». Він виділив три найпростіші елементи, з яких повинно починатися будь-яке навчання: _____.

- в) Й. Герbart розробив ідею _____, яка ґрунтувалася на розвитку шести видів інтересів: _____.
- г) Реалізація гуманної педагогіки Шалви Амонашвілі передбачає дотримання таких правил, як: _____.
- д) С. М. Лисенкова, навчаючи дітей початкових класів, запровадила прийом _____, який ґрунтувався на тому, що _____.

14. У таблиці II.1 встановіть відповідність між прізвищем вченого і написаною ним працею:

Таблиця II.1

1.	Я. А. Коменський	а	«Школа під блакитним небом»
		б	«Здрастуйте, діти!»
2.	Й.Г. Песталоцці	в	«Навчальний світ»
		г	«Павлівська середня школа»
3.	А. Дістервеґ	д	«Як навчати маленьких. Я читаю. Я рахую. Я пишу.»
		е	«Як Гертруда вчить своїх дітей»
4.	Й. Герbart	є	«Сто порад учителю»
		ж	«До школи – з шести років»
5.	К. Д. Ушинський	з	«Керівництво до освіти німецьких вчителів»
6.	В. О. Сухомлинський	и	«Рідне слово»
		і	«Метод випереджуючого навчання: книга для вчителя: із досвіду роботи»
7.	С. М. Лисенкова	к	«Велика дидактика»
		л	«Нариси лекцій з педагогіки»
8.	Ш. О. Амонашвілі	м	«Видимий світ у малюнках»
		н	«Розмова з молодим директором школи»

III. Завдання для самостійної роботи

- Опрацюйте і законспекуйте основні положення Закону України «Про освіту».
- Складіть таблицю із прізвищ відомих учених-дидактів та ідей, якими вони збагатили дидактику.

IV. Наукові повідомлення

1. Внесок Григорія Ващенко у розвиток української дидактики ХХ століття.
2. Національна система освіти у контексті досліджень галицького педагога Михайла Галущинського.

V. Робота з першоджерелами

- 1) Випишіть із 16 глави книги Я. А. Коменського «Велика дидактика» основні вимоги до навчання.
- 2) Складіть поширений план-конспект «Лекції V. Дидактика. Процес навчання» за Софією Русовою.

Список рекомендованої літератури

1. Волкова Н. Педагогіка: посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н. Волкова. – К.: Академвидав, 2007. – 615 с.
2. Закон України «Про освіту».
3. Історія української школи й педагогіки в матеріалах та документах / За заг. ред. В. Г. Кременя. – Кривий Ріг: «Кривбасавтоматика плюс», 2002. – 640 с.
4. Кравець В. П. Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва / В. П. Кравець. – Тернопіль, 1996.
5. Кравець В. П. Історія української школи та педагогіки / В. П. Кравець. – Тернопіль, 1994.
6. Лузан П.Г. Історія педагогіки та освіти в Україні: навч. посібн. / П. Г. Лузан, О. В. Васюк. – К.: ДАКККіМ, 2010. – 296 с.
7. Лысенкова С. Н. Как учить маленьких. Я читаю. Я считаю. Я пишу. / С. Н. Лысенкова. – М.: «Дортранспечать», 2007. – 78 с.
8. Педагогіка: Хрестоматія / Уклад.: А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. – К.: Знання-Прес, 2006. – 700 с.
9. Русова С. Вибрані педагогічні твори / С. Русова / За заг. ред. Є. І. Коваленко: У 2-х кн. – Кн. 1. – К.: Либідь, 1997. – С. 83-85.
10. Чайка В. Основи дидактики: Навчальний посібник / В. Чайка. – К.: Академвидав, 2011. – 240 с.

ТЕМА 2. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ДИДАКТИКИ

І. Питання для обговорення

1. Дидактика як галузь педагогічної науки. Об'єкт, предмет і категорії дидактики.
2. Завдання дидактики початкового навчання. Зв'язок дидактики з іншими науками.
3. Методологічна основа дидактики.
4. Основні дидактичні концепції.

Основні поняття: *дидактика, об'єкт і предмет дидактики, освіта, самоосвіта, навчання, знання, уміння, навички, учіння, викладання, принципи, закономірності, методи, форми навчання, методологія дидактики, дидактична система, традиційна, педоцентрична і сучасна дидактичні системи.*

Методичні рекомендації

При розкритті **першого питання** необхідно:

- вказати визначення дидактики як галузі педагогічної науки; наголосити на тому, хто з педагогів вперше запропонував термін «дидактика», обґрунтував сутність дидактики як науки;
- проаналізувати теоретичну і практичну функції дидактики;
- дати визначення об'єкту і предмету дидактики;
- назвати і охарактеризувати основні категорії дидактики: освіта, самоосвіта, навчання, знання, уміння, навички, учіння, викладання, принципи, закономірності, методи, форми навчання.

При висвітленні **другого питання** доцільно:

- проаналізувати основні завдання дидактики на сучасному етапі;
- охарактеризувати зв'язок дидактики з методиками конкретних навчальних предметів; філософією як методологічною основою організації наукових пошуків і узагальнення навчання; психологією; теорією виховання; фізіологією; соціологією; естетикою.

У третьому питанні варто:

- розкрити сутність поняття «методологія дидактики», зазначити, що методологічною основою дидактики є закони і категорії діалектики, теорія пізнання, логіка, ідеї видатних педагогів;
- охарактеризувати основні методологічні підходи до побудови навчального процесу в різних типах освітніх закладів: системний, синергетичний, діяльнісний, праксеологічний, гуманістичний, культурологічний, аксіологічний, суб'єктивний, акмеологічний, компетентнісний.

Для розкриття **четвертого питання** потрібно:

- зазначити, що в педагогічній літературі дидактичні системи умовно поділяють на традиційні (Я.А.Коменський, Й.Г.Песталоцці, Й.Гербарт та ін.) і педоцентричні (Дж. Дьюї);
- охарактеризувати сутність традиційної системи, проаналізувати роль вчителя та учня в навчальному процесі;
- розкрити основні ідеї педоцентричної системи: «навчання через відкриття», врахування інтересів та здібностей дитини; психологічних закономірностей розвитку школяра в навчанні.

II. Запитання і завдання для самоконтролю

1. Дайте визначення дидактики як науки.
2. Назвіть об'єкт і предмет дидактики.
3. Які категорії дидактики ви знаєте?
4. Дайте визначення понять «навчання», «знання», «уміння», «навички», «викладання».
5. Розкрийте сутність понять «освіта» і «самоосвіта».
6. Обгрунтуйте основні завдання дидактики початкової школи.
7. У чому полягає єдність і відмінність між дидактикою і предметними методиками?
8. Хто з педагогів є автором дидактичних систем?
9. Проаналізуйте спільне та відмінне між традиційною і педоцентричною дидактичними системами.
10. Охарактеризуйте сучасну дидактичну систему.
11. Чи поділяєте ви висловлювання, відомі у педагогіці? Відповідь обгрунтуйте.
 - *III. Амонашвілі:* «Без розуміння важливості освіти не буде еволюції на Землі, не буде у нас справедливості, миру,

- співробітництва, не буде щастя».
- *Демокріт*: «Ані мистецтвом, ані мудрістю не можна опанувати, якщо їм не вчитися».
 - *А. Дістервег*: «Неправильне знання гірше, ніж незнання».
 - *Я. А. Коменський*: «Освіта повинна бути істинною, повною, зрозумілою і міцною».
 - *М. Монтень*: «Для того, щоб навчити іншого, потрібно більше розуму, ніж для того, щоб навчитися самому».
 - *М. Рубакін*: «Знання повинно слугувати творчим цілям людини. Мало накопичувати знання; необхідно розповсюджувати їх якомога ширше і застосовувати у житті».
 - *Сааді*: Учень, який вчиться без бажання, – це птах без крил».
 - *В. Сухомлинський*: «Мета навчання полягає в тому, щоб процес опанування знаннями забезпечував оптимальний рівень загального розвитку, а загальний розвиток, якого досягають у процесі навчання, сприяв успішному оволодінню знаннями».
 - *В. Сухомлинський*: «Дитина, яка ніколи не пізнала радості праці в навчанні, не пережила гордості від того, що труднощі подолані, – це нещасна людина».
 - *В. Сухомлинський*: «Однією із причин відставання і неуспішності школярів є недоліки першого вивчення матеріалу».
 - *К. Ушинський*: «Голова, яка наповнена обривчастими, непов'язаними між собою знаннями, подібна до комори, у якій безлад і сам господар нічого не може відшукати; голова, в якій лише система без знання, подібна на шафу, в якій на всіх шухлядах є надписи, але у шухлядах пусто».
12. Складіть схему зв'язків дидактики з іншими науками (з системою педагогічних і психологічних наук, природничими науками, філософією тощо).

13. Встановіть відповідність між основними категоріями у таблиці П.2:

Таблиця П.2

1.	Освіта	а	процес оволодіння знаннями, уміннями і навичками, що потребує інтелектуальних, емоційно-вольових і фізичних зусиль людини
2.	Принципи навчання	б	цілеспрямований процес і результат оволодіння учнями системою наукових знань, пізнавальних умінь і навичок та формування на цій основі світогляду, моральних якостей. Вона реалізується у процесі навчання.
3.	Уміння	в	діяльність учителя, спрямована на організацію і керування пізнавальною діяльністю учнів, у результаті чого відбувається їхній розвиток і виховання.
4.	Навички	г	основні положення щодо змісту, організації і методів навчання, дотримання яких забезпечує оптимальне функціонування навчання
5.	Знання	д	здатність свідомо виконувати певні дії на основі сформованих знань, навичок, набутого досвіду
6.	Методи навчання	е	результат засвоєння інформації, що виявляється у поняттях, судженнях, умовиводах, концепціях, теоріях
7.	Навчання	ж	навчальні дії, які внаслідок багаторазового виконання набувають автоматизованого характеру
8.	Самоосвіта	з	упорядковані способи взаємопов'язаної діяльності вчителя й учнів, спрямовані на розв'язання навчально-виховних завдань
9.	Викладання	і	суттєві, необхідні зв'язки між процесом навчання і соціальними процесами, а також зв'язки внутрішнього характеру
10.	Закономірності навчання	к	освіта, яка набувається у процесі самостійної роботи без проходження систематичного курсу навчання в стаціонарному навчальному закладі

14. Доповніть твердження, у яких пропущені слова і фрази.
- 1) Для традиційної дидактичної системи характерні схематизм, пошук абсолютно ідеального методу навчання, яке трактують з позиції вчителя. Педагог є _____ навчання, а учні _____ його впливів.
 - 2) Педагогічний напрям зосереджує увагу не на методах діяльності вчителя, а на _____ розвитку дитини у навчанні.
 - 3) Сучасна дидактична система ґрунтується на положенні про те, що _____ є невід’ємними складовими процесу навчання.

III. Завдання для самостійної роботи

- Законспекуйте статтю О. Я. Савченко «Покликання початкової школи» (Початкова школа. – 2008. – № 2. – С. 1-3).
- На основі опрацювання сучасної педагогічної періодики складіть покажчик статей, у яких розкриваються ті чи інші категорії дидактики.

IV. Наукові повідомлення

1. Взаємозв’язок навчання, розвитку і виховання учнів у навчальній діяльності.
2. Етнодидактика як складова теорії початкового навчання.

Список рекомендованої літератури

1. Волкова Н. Педагогіка: посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н. Волкова. – К.: Академвидав, 2007. – 615 с.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К., Либідь, 1997. – 376 с.
3. Зайченко І. Педагогіка: Навч. посібн. / І. Зайченко. – К.: Освіта України, КНТ, 2008. – 528 с.
4. Лисенко Н. В. Етнопедагогіка дитинства / Н. В. Лисенко. – К.: «Слово», 2011. – 720 с.
5. Національна доктрина розвитку освіти у ХХ столітті // Освіта України. – 2001. – № 29. – С. 4-7.
6. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: Підручник для

студентів педагогічних факультетів / О. Я. Савченко. – К.: Абрис, 1997. – 416 с.

7. Савченко О. Я. Покликання початкової школи / О. Я. Савченко // Початкова школа. – 2008. – № 2. – С. 1-3.
8. Чайка В. Основи дидактики: Навчальний посібник / В. Чайка. – К.: Академвидав, 2011. – 240 с.

ТЕМА 3. ПРОЦЕС НАВЧАННЯ, ЙОГО СТРУКТУРА І ВИДИ

І. Питання для обговорення

1. Процес навчання, характеристика його функцій та складових компонентів.
2. Структура діяльності вчителя.
3. Психолого-педагогічні основи навчально-пізнавальної діяльності учнів. Класифікація мотивів учіння.
4. Основні види навчання.
5. Оптимізація та інтенсифікація процесу навчання.

Основні поняття: процес навчання, функції навчання, компоненти процесу навчання, структура діяльності вчителі (планування, організація навчальної роботи, стимулювання навчальної активності, контроль і регулювання, аналіз результатів), сприймання, осмислення, розуміння, узагальнення, закріплення, застосування, мотивації навчальної діяльності, пояснювально-ілюстративне навчання, проблемне навчання, програмоване навчання, комп'ютерне навчання

Методичні рекомендації

У першому питанні необхідно:

- диференціювати сутність понять «навчальний процес» і «процес навчання»;
- охарактеризувати функції процесу навчання: основні (освітня, виховна, розвивальна) та специфічні (інформаційно-пізнавальна, дослідницька, самоосвітня);

- вказати, що процес навчання охоплює такі компоненти: цільовий, стимулювально-мотиваційний, змістовий, операційно-діяльнісний, контрольньо-регулювальний, оцінювально-результативний; охарактеризувати їх.

При розкритті **другого питання** студенту доцільно:

- розкрити і охарактеризувати послідовні елементи в структурі діяльності вчителя;
- проаналізувати зміст цілепокладання, специфіку планування, сутність організації навчальної роботи, психолого-педагогічні основи стимулювання навчальної активності, контроль і регулювання, аналіз результатів у роботі вчителя.

Для висвітлення **третього питання** варто:

- назвати та охарактеризувати передумови навчальної діяльності школярів: наявність мети, фізіологічна і психологічна готовність до навчання, бажання вчитися, зосередження уваги на навчальній діяльності, належний рівень розвитку;
- дати визначення поняттю «засвоєння знань» та охарактеризувати основні його етапи: сприймання; осмислення і розуміння; узагальнення; закріплення; застосування;
- розкрити сутність мотивації учіння; охарактеризувати основні групи мотивів навчання;
- проаналізувати основні прийоми стимулювання навчально-пізнавальної діяльності учнів.

При розкритті **четвертого питання** потрібно:

- вказати, що залежно від характеру організації процесу викладання і засвоєння знань, специфіки побудови змісту навчального матеріалу виокремлюють основні види навчання: пояснювально-ілюстративне, проблемне, програмоване, комп'ютерне;
- охарактеризувати основні методи пояснювально-ілюстративного навчання (розповідь, пояснення, демонстрування наочності), зазначити переваги і недоліки цього виду навчання;
- проаналізувати специфіку організації проблемного навчання, розкрити основні способи створення проблемних ситуацій;
- охарактеризувати особливості програмованого та комп'ютерного навчання, їх переваги та недоліки.

У п'ятому питанні необхідно:

- дати визначення поняттям «оптимізація» та «інтенсифікація» процесу навчання;
- охарактеризувати шляхи та умови оптимізації процесу навчання в початковій школі.

II. Запитання і завдання для самоконтролю

1. У чому полягає сутність процесу навчання?
2. Обґрунтуйте двосторонність процесу навчання.
3. Охарактеризуйте освітню, розвивальну та виховну функції навчання?
4. Які специфічні функції процесу навчання ви знаєте? Охарактеризуйте їх.
5. Розкрийте основні компоненти процесу навчання.
6. Проаналізуйте структуру діяльності вчителя.
7. Охарактеризуйте кожну ланку процесу засвоєння знань.
8. Які групи мотивів навчальної діяльності ви знаєте?
9. Розкрийте сутність поняття «види навчання»
10. Охарактеризуйте зміст пояснювально-ілюстративного навчання.
11. Проаналізуйте переваги та недоліки проблемного навчання.
12. У чому полягає специфіка програмованого навчання?
13. Розкрийте сутність поняття «оптимізація» навчання.
14. Назвіть номер групи, у якій вказано компоненти структури процесу учіння. Розмістіть їх у логічній послідовності.

1	2	3	4
Сприймання	Практика	Застосування	Проблемна
Розуміння	Проблемна	Розуміння	ситуація
Мислення	ситуація	Сприймання	Практика
Відчуття	Розуміння	Узагальнення	Вправи
Діяльність	Тренування	Систематизація	Наочне
		Запам'ятовування	сприймання
			Систематизація

15. Про який з видів навчання йдеться у кожному квадраті Схеми II.1?

Схема II.1

1.

2.

<p>1. Вчитель «подає» навчальний матеріал. 2. Учні усвідомлено опановують навчальним матеріалом. 3. Учні інформують вчителя про рівень своїх знань.</p>

<p>1. Вчитель залучає учнів до виокремлення навчальної задачі. 2. Учні самостійно вивчають навчальний матеріал. 3. Школярі використовують знання на практиці.</p>

16. Доповніть перелік мотивів, які належать до зазначених груп (Таблиця II.3).

Таблиця II.3

Мотиви діяльності	<ul style="list-style-type: none"> • прагнення пізнати нові факти; • бажання вникнути у сутність явищ; • ... • ...
Мотиви, що не належать до сфери начальної діяльності	<ul style="list-style-type: none"> • обов'язок і відповідальність перед собою; • прагнення уникнути покарання; • ... • ... • ...

17. Визначте послідовність виконання дій у структурі діяльності вчителя. Біля опису кожної дії поставте її порядковий номер.

- попередня організація навчальної роботи вчителя;
- аналіз досягнутих результатів;
- стимулювання активності учнів;
- планування діяльності;
- поточний контроль, корекція;
- організація діяльності учнів.

18. З'єднайте цифри і букви таким чином, щоб назва компонента процесу навчання відповідала його змісту (Схема П.2).

1.
Операційно-діяльнісний

А.
Оцінювання педагогами і само-
оцінювання учнями досягнутих у процесі
навчання результатів

2.
Оцінювально-результативний

Б.
Система прийомів для стимулювання
потреби дітей у розв'язанні
навчальних завдань

3.
Цільовий

В.
Добір оптимальних методів, засобів і
форм організації викладання і учіння

4.
Стимульовально-мотиваційний

Г.
Усвідомлення учасниками навчального
процесу цілей та завдань теми, розділу,
предмета

III. Завдання для самостійної роботи

- Законспекуйте основні положення статті Л. Криуленко «Як учителю початкових класів стати чарівником» (Початкова школа. – 2013. – № 7. – С. 39-42).
- Розробіть систему прийомів для стимулювання зацікавленості учнів у навчанні.
- Доберіть українські народні прислів'я і приказки та відомі висловлювання про важливість навчання і роль педагога у цьому процесі.

IV. Наукові повідомлення

1. Організація диференційованого навчання у початковій школі.
2. Особливості організації навчального співробітництва з учнями початкових класів.
3. Формування у молодших школярів уміння вчитися.

V. Розв'яжіть педагогічні ситуації

Ситуація 1. На уроці природознавства вивчали овочі. Вчителька принесла в клас і розклала на столі картоплю, буряк, моркву, редьку, перець, баклажан, цибулю, помідори, брукву. Учні із захопленням розглядали овочі. Вони не знали назв окремих з них. Учителька запропонувала записати в зошитах назви всіх овочів. Коротко ознайомилися, де і як вирощують кожний овоч, для чого їх використовують, що можна приготувати з окремих овочів.

Робота продовжувалася і на другому уроці. Вчителька читала учням оповідання-мініатюри про «життя» окремих овочів. Учнім було запропоновано написати оповідання-казку про улюблений овоч («Як картопля потрапила на кухню», «Чому почервонів помідор» та ін.).

1. Проаналізуйте, яким чином вивчення овочів відповідало вимогам процесу пізнання?
2. Якою мірою на цих уроках були реалізовані структурні компоненти процесу учіння?*

Ситуація 2. Ми з дітьми прийшли в осінній сад. Яскравий, сонячний день «бабиного літа», яскраві промені гріють землю і

* Омеляненко В.Л. Педагогіка: завдання і ситуації: практикум / В. Л. Омеляненко, А. І. Кузьмінський, Л. П. Вовк. – К.: Знання-Прес, 2006. – 423 с.

нерухомі дерева, гілля яблунь, груш, вишень у різнобарвному вбранні. Я розповідаю дітям про золоту осінь, про те, як готується до тривалої й холодної зими все живе в природі: дерева, насіння рослин, що впало на землю, птахи, які в нас зимують, комахи. Переконавшись, що діти переживають, відчувають багатство змісту й емоційного забарвлення слів і словосполучень, я пропоную малятам розповісти про те, що вони бачать і відчувають. На моїх очах, ось зараз народжуються напрочуд тонкі й яскраві думки про навколишню природу: «У голубому небі розтав табун білих лебедів...», «Дятел стукає по корі дерева, і дерево дзвенить...», «Біля дороги цвіте самотня ромашка», «Лелека стоїть у гнізді й дивиться кудись далеко-далеко...», «На квітку хризантеми сів метелик, гріється на сонечку». Діти не переказують моїх слів, а висловлюють своє. Думка живе, збагачується, у дитини виробляється уміння думати, вона переживає почуття радості мислення, яке не можна ні з чим порівняти, насолоду від пізнання. Вона відчуває себе мислителем»...

1. *У чому полягає ефективність такого способу організації пізнавальної діяльності учнів?*
2. *Розвиткові яких якостей сприяє така діяльність школярів?**

Ситуація 3. Учитель несподівано увійшов до класу і побачив, що учень виправляє у журналі оцінку. Вчитель оцінив обстановку і стан учня і ... «не помітив». Урок закінчився, він не сказав жодного слова про те, що сталося і пішов з класу. На наступному уроці учень пильно дивився на вчителя, але той мовчав. Після уроку учень підійшов до вчителя і з тремтінням в голосі сказав: «Василію Миколайовичу, я більше не можу так, ви бачили, що я виправив оцінку ... і мовчите... Що ви зі мною робитимете?» Василь Миколайович зрозумів, що робити тут нічого не треба, все вже зроблено. «Ти, Сергію, виправив «двійку» на «четвірку», ось і виправ її насправді, я тебе наступного разу викличу».

І викликав, і Сергій відповів на «відмінно». Вчитель сказав: «Ось, як ти себе недооцінив, Сергій». Після уроку хлопець підійшов до вчителя: «Я ніколи більше цього не робитиму. Спасибі!».

* Омеляненко В.Л. Педагогіка: завдання і ситуації: практикум / В. Л. Омеляненко, А. І. Кузьмінський, Л. П. Вовк. – К.: Знання-Прес, 2006. – 423 с.

1. *Від чого залежить результативність процесу навчання?*
2. *Розкрийте психологічні основи діяльності учнів у навчальному процесі.**

VI. Робота з першоджерелами

- 1) Опрацюйте книгу В. О. Сухомлинського «Сто порад учителям». Випишіть основні ідеї щодо організації навчання у початковій школі (поради 9, 14, 20, 56).

Список рекомендованої літератури

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К., 1997. – 376 с.
2. Кузьмінський А. Педагогіка: підручник / А. Кузьмінський, В. Омеляненко. – К., 2003. – С.33-41.
3. Омеляненко В. Л. Педагогіка: завдання і ситуації: практикум / В. Л. Омеляненко, А. І. Кузьмінський, Л. П. Вовк. – К.: Знання-Прес, 2006. – 423 с.
4. Пальчевський С. С. Педагогіка: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / С. С. Пальчевський. – К.: Каравела, 2008. – 496 с.
5. Педагогічна мудрість віків: навч. посіб. / уклад. В. Л. Омеляненко, А.І. Кузьмінський. – К. : Знання, 2009. – 411 с.
6. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: підручник для студентів педагогічних факультетів / О. Я. Савченко. – К.: Абрис, 1997. – 416 с.
7. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – Т. 2. – К.: Рад. шк., 1976.
8. Фіцула М. Педагогіка: навчальний посібник / М. Фіцула. – К.: Академвидав, 2007. – 560 с.
9. Чайка В. Основи дидактики: навчальний посібник / В. Чайка. – К.: Академвидав, 2011. – 240 с.

* Омеляненко В.Л. Педагогіка: завдання і ситуації: практикум / В. Л. Омеляненко, А. І. Кузьмінський, Л. П. Вовк. – К.: Знання-Прес, 2006. – 423 с.

ТЕМА 4. ЗАКОНОМІРНОСТІ, ПРИНЦИПИ І ПРАВИЛА НАВЧАННЯ

І. Питання для обговорення

1. Зовнішні та внутрішні закономірності навчання.
2. Характеристика принципів навчання у дидактиці початкової школи.
3. Правила навчання.

Основні поняття: *зовнішні і внутрішні закономірності навчання, принципи навчання, правила навчання.*

Методичні рекомендації

Для висвітлення **першого питання** потрібно:

- дати визначення поняття «закономірності навчання», вказати, що вчені виокремлюють зовнішні та внутрішні закономірності навчання;
- охарактеризувати зовнішні закономірності: обумовленість навчання суспільними потребами; залежність матеріально-технічних можливостей та умов, у яких відбувається навчання;
- проаналізувати внутрішні закономірності: єдність викладання і учіння; взаємозалежність процесів навчання, виховання та розвитку; взаємозалежність навчання і реальних навчальних можливостей учнів; взаємозалежність між завданнями, змістом, методами і формами навчання; залежність ефективності навчання від єдності дій педагога з діями учнів.

У **другому питанні** необхідно:

- розкрити значення терміну «принципи навчання»; охарактеризувати внесок Я.А.Коменського у розробку дидактичних принципів; назвати «золоте правило дидактики»;
- охарактеризувати принципи навчання: цілеспрямованості, науковості, систематичності і послідовності, доступності, свідомості і активності, зв'язку теорії з практикою, наочності, міцності і ґрунтовності, емоційності, індивідуального і диференційованого підходу.

Для розкриття **третього питання** доцільно:

- дати визначення поняття «правила навчання», охарактеризувати взаємозв'язок між принципами і правилами навчання;
- вказати правила навчання для кожного дидактичного принципу.

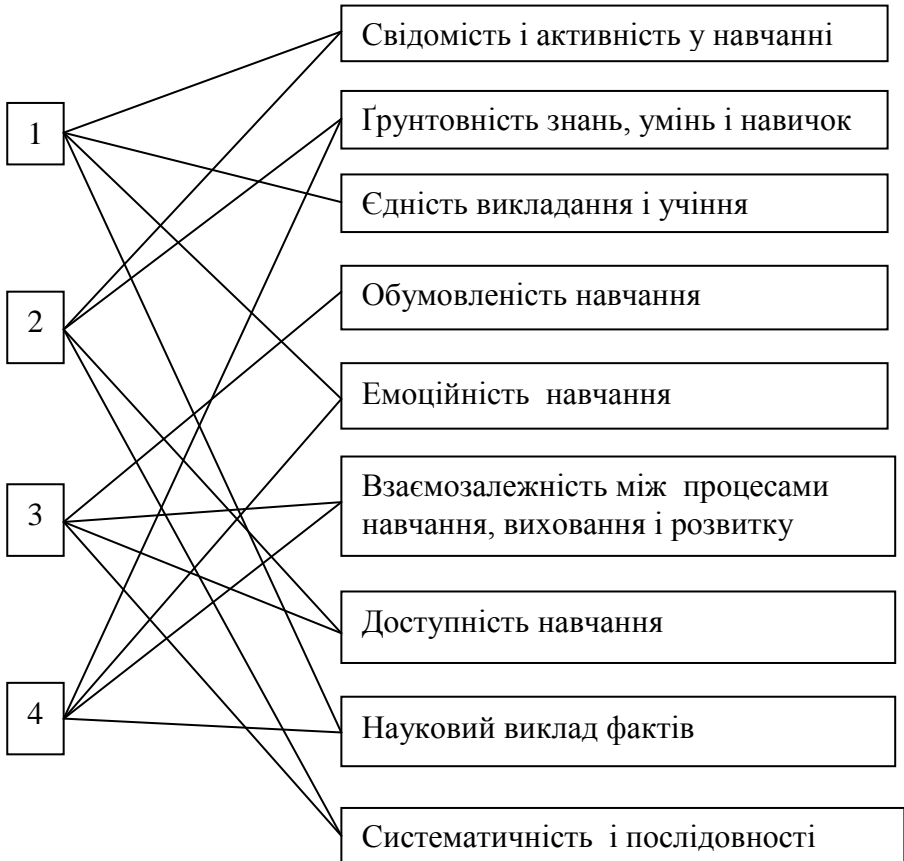
II. Запитання і завдання для самоконтролю

1. Розкрийте сутність поняття «закономірності навчання».
2. У чому полягає різниця між зовнішніми і внутрішніми принципами навчання?
3. Охарактеризуйте класифікацію принципів навчання за Ю. Бабанським.
4. Які нові принципи навчання були запропоновані українськими дидактами А. Алексюком і В. Помагайбою?
5. Розкрийте сутність принципів: науковість, систематичність і послідовність, наочність, доступність, міцність і ґрунтовність знань, емоційність навчання, свідомість і активність.
6. Обґрунтуйте специфіку використання правил навчання.
7. Які принципи навчання ілюструють наведені нижче висловлювання?
 - *А. Дістервег*: «Не в кількості знань полягає освіта, а в повному розумінні та вмілому застосуванні всього того, що знаєш».
 - *Я. А. Коменський*: «Вічним законом нехай буде: навчати і вчитися через приклади, настанови і застосування на практиці».
 - *Я. А. Коменський*: «Будь-яку мову, будь-які науки і мистецтва необхідно спочатку викладати у найпростіших елементах, щоб учні отримала про них загальне уявлення...».
 - *Д. Менделєєв*: «Знання без виховання – це меч у руках божевільного».
 - *І. Підласий*: «Використовуйте у навчанні той факт, що запам'ятовування предметів у натурі, на картинах або моделях відбувається краще і швидше, ніж запам'ятовування поданого словесно, усно або письмово».
 - *С. Русова*: «Основним фактором процесу навчання є сам

учень, його сили, нахили; інтереси визначають, яке йому давати виховання, який напрямок дати навчанню, тому що інтереси дитини здебільшого ґрунтуються на її інстинктах, то, тільки знаючи природу дитини, можна направляти її активність».

- *С. Русова*: «Завдання вчителя – так розкласти свою науку, щоб суцільні уроки йшли один за другим і доводили поступово учня до охоплення цілого предмета».
- *В. Сухомлинський*: «Навчання не повинно зводитися до безперервного нагромадження знань, до тренування пам'яті, до зубріння, яке отупляє, одурманює і нічого не дає, крім шкоди для здоров'я і розумового розвитку дитини».
- *В. Сухомлинський*: «Нехай слово, яке входить у свідомість дитини, набуває яскравого, емоційного забарвлення».
- *В. Сухомлинський*: «Добувати знання – це значить відкривати істини, причинно-наслідкові й інші різноманітні зв'язки».
- *Л. Толстой*: «Знання лише тоді знання, коли ним опановують зусиллям думки, а не пам'яті».
- *С. Чавдаров*: «Від елементарного навчання, що відкриває в предметах і явищах найтипівіше для них, і, що найбільше виділяється, учні переходять до вищих ступенів навчання. На цих ступенях розширюється коло виучуваних фактів, приєднуються нові факти і явища ...».
- *Ш. Амонашвілі*: «Чим багатогранніший життєвий досвід дитини, тим успішніше можна збагачувати його безмежним досвідом людства».

8. Виділіть поняття, які визначають принципи навчання. Назвіть цифру, до якої сходяться лінії від обраних вами відповідей (Див. схему П.3).

9. Виокреміть у два стовпчики вказані нижче дидактичні принципи і закономірності навчання.

- науковості;
- систематичності і послідовності;
- взаємозалежності між навчанням і реальними навчальними можливостями учнів;
- єдності викладання і учіння;
- активності і свідомості у навчанні;
- взаємозалежності між завданнями, змістом, методами і формами навчання;

- обумовленості навчання суспільними потребами;
- наочності;
- міцності і ґрунтовності знань, умінь і навичок;
- залежності ефективності навчання від єдності дій педагога з діями учнів;
- доступності;
- індивідуального і диференційованого підходу до навчання.

10. У кожній групі визначені правила реалізації вимог певних принципів. Назвіть їх.

I.

1. Заохочуйте вміння учнів пояснити застосування законів у практичній діяльності.
2. Використовуйте екскурсії.
3. Поєднуйте розумову діяльність з практикою.
4. Спирайтесь на досвід учнів.
5. Ознайомлюйте учнів з новими технологіями.

II.

1. Дбайте про переведення знання у довготривалу пам'ять.
2. Навчайте учнів володіти методами виконання вправ.
3. Залучайте учнів до виконання вправ.
4. Учть учнів учитися.
5. Нові знання включайте у нові ситуації.

III.

1. Вивчайте вікові та індивідуальні особливості розвитку учнів.
2. Враховуйте рівень навченості учнів.
3. Домагайтесь достатньої фізичної і психічної напруженості учнів у навчанні.
4. Не повідомляйте наукову істину, а ведіть до неї.
5. Використовуйте диференційовані завдання.

IV.

1. Посміхайтесь на уроці.
2. Підтримуйте мажорний тон.
3. Пам'ятайте, «боги і діти живуть там, де їх хвалять».
4. Дотримуйтесь демократичного стилю спілкування.
5. Не вдавайтесь до погроз, залякування.

III. Завдання для самостійної роботи

- Ознайомтеся зі змістом Національної доктрини розвитку освіти у XXI столітті. Випишіть пріоритети державної політики України у сфері розвитку освіти.
- Змодельуйте опорну схему взаємозв'язку між закономірностями і принципами навчання.

IV. Наукові повідомлення

1. Роль Я. А. Коменського в обґрунтуванні дидактичних принципів.
2. Загальні та конкретні закономірності як основа проектування уроку.

V. Розв'яжіть педагогічні ситуації

Ситуація 1. Вступ до уроку може істотно вплинути на сприйняття матеріалу. Як іноді починається пояснення? Вчитель каже: «Сядьте рівно, закрийте книгу. Петренко, не крутись. Припиніть розмови. Сьогодні у нас важка тема, дуже складний матеріал ...»

1. *Чи варто розпочинати урок зі слів зазначених вище? Відповідь обґрунтуйте.*
2. *Про який з дидактичних принципів «забули» у цій ситуації? Обґрунтуйте його значення у формуванні свідомого та активного ставлення учнів до навчання.**

Ситуація 2. В.О. Сухомлинський ділиться своїм досвідом організації пізнавальної діяльності дітей: «Уже через тиждень після початку занять у «Школі радості» я сказав малюкам: «Принесіть завтра альбоми і олівці, будемо малювати». Наступного дня ми розташувалися на галявині шкільної садиби. Я запропонував дітям: «Подивіться навколо. Що ви бачите гарного, що вам найбільше подобається, те й малюйте».

Перед нами був шкільний сад і дослідна ділянка, освітлені осіннім сонцем. Діти зашебетали: одному подобалися червоні й жовті

* Даниленко М. В. Педагогічні задачі: навч. посіб. / М. В. Даниленко, Л. І. Даниленко. – К.: Вища школа, 1991. – 197 с.

гарбузи, другому – схилені до землі голівки соняшника, третьому – голубник, четвертому – виноградні грона. Шура милувалася легкими пухнастими хмарами, що пливуть небом. Сергійкові подобались гуси на дзеркальній поверхні ставу. Данькові захотілося намалювати рибок – він натхненно розповідав про те, як одного разу з дядьком ходив на риболовлю: нічого не спіймали, зате побачили, як «грають» рибки.
– А я хочу малювати сонечко, – сказала Тіна.

Настала тиша. Діти малювали із захопленням. Я багато читав про методику уроків малювання, а тепер переді мною були живі діти. Я побачив, що дитячий малюнок, процес малювання – це частка духовного життя дитини. Діти не просто переносять на папір щось з навколишнього світу, а живуть у цьому світі, входять у нього як творці краси, дістаючи насолоду від неї».

- 1. Які принципи навчання були реалізовані у цій ситуації? Відповідь обґрунтуйте.¹*

Ситуація 3. Урок літератури. Тема: «Життя і діяльність Т. Г. Шевченка». Учитель С. Д. напередодні уроку розвішав у класі плакати-ілюстрації про життя поета. На дошці були розміщені репродукції з картин Т. Г. Шевченка. Ще до початку уроку учні з інтересом розглядали новий для них матеріал. Уже й на уроці очі дітей були зосереджені на ілюстраціях. Розповідь учителя наштотувалася на своєрідний психологічний бар'єр між педагогом і школярами.

Ось і дзвінок на перерву. Учитель відчував невдоволення проведеним уроком. А так наполегливо готувався...

- 1. Поясніть цю ситуацію з погляду вимог певних дидактичних принципів.*
- 2. Дайте учителеві пораду, яким чином уникнути помилок.*
- 3. Назвіть основні правила використання наочних матеріалів під час уроку.**

¹ Омеляненко В.Л. Педагогіка: завдання і ситуації: практикум / В. Л. Омеляненко, А. І. Кузьмінський, Л. П. Вовк. – К.: Знання-Прес, 2006. – 423 с.

* Даниленко М. В. Педагогічні задачі: навч. посіб. / М. В. Даниленко, Л. І. Даниленко. – К.: Вища школа, 1991. – 197 с.

Ситуація 4. На уроці української мови аналізуємо речення: «Навесні до нас з теплих країн у рідні краї повертаються граки, шпаки і стрижи». Підносить руку учень:

– А ви знаєте, що стриж – найшвидший птах? Він прилітає до нас у травні.

Відчуваю, зараз він почне пояснювати, чому стрижи прилітають так пізно. Як бути? Як не образити маленьку людину, але й не піти на повіді у нього?

1. *Якою повинна бути позиція вчителя у даній ситуації?*
2. *Які дидактичні принципи варто використати у цьому випадку?**

Ситуація 5. Ви бачили як квітнуть лугові трави? А стояли біля джерел, які біжать-течуть з наших Карпатських гір? І все-таки, гадаю, ні з чим незрівнянна краса і запах свіжоспеченого хліба. У нашій хаті завжди було свято, коли мати, відкриваючи заслінку, діставала з печі круглий, рум'яний, з хрусткою скоринкою хліб. Вона розклала паляниці на лаві і накривала рушником. Я, тоді дитина, нетерпляче чекала, поки батько, приклавши буханку до грудей, відріже шматочок і дасть мені. Який же він добрий, наш хліб. Коли є хліб, є і мир на землі. Так почну я свій перший урок 1-го вересня. Хочу. Щоб до серця кожного мого вихованця дійшли слова: хліб, життя і мир нероздільні.

Немає жодного дня і місяця протягом року, щоб десь на нашій землі не визрівала пшениця. І немає людини, яка б не хвилювалася: який нині буде врожай.

Нарощувати виробництво зерна, виявляти постійне піклування про економію і ощадливість щодо хліба – вчить нас саме життя.

Ось про що я б так хотіла поговорити з учнями на наступному уроці.

1. *Оцініть роздуми вчителя.*
2. *Перший урок – урок миру чи мирного хліба. На які принципи навчання він спирається?**

* Даниленко М. В. Педагогічні задачі: навч. посіб. / М. В. Даниленко, Л. І. Даниленко. – К.: Вища школа, 1991. – 197 с.

Список рекомендованої літератури

1. Волкова Н. Педагогіка: посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н. Волкова. – К.: Академвидав, 2007. – 615 с.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К., 1997. – 376 с.
3. Даниленко М. В. Педагогічні задачі: навч. посіб. / М. В. Даниленко, Л. І. Даниленко. – К.: Вища школа, 1991. – 197 с.*
4. Кузьмінський А. Педагогіка: Підручник / А. Кузьмінський, В. Омеляненко. – К., 2003. – С.33-41.
5. Кузьмінський А. І. Технологія і техніка шкільного уроку: навч. посібн. / А. І. Кузьмінський, С. В. Омеляненко. – К.: Знання, 2010. – 335 с.
6. Національна доктрина розвитку освіти у ХХ столітті // Освіта України. – № 29. – 2001. – С. 4-7.
7. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів / О. Я. Савченко. – К.: Абрис, 1997. – 416 с.
8. Чайка В. Основи дидактики: Навчальний посібник / В. Чайка. – К.: Академвидав, 2011. – 240 с.

ТЕМА 5. ЗМІСТ ОСВІТИ У НАЦІОНАЛЬНІЙ ШКОЛІ

І. Питання для обговорення

1. Поняття про зміст освіти та його компоненти.
2. Теорії формування змісту освіти.
3. Стандарти освіти.
4. Навчальні плани та навчальні програми для початкової школи.
5. Підручники для початкової школи і навчальні посібники.

Основні поняття: *зміст освіти, компоненти змісту освіти, теорії формування змісту освіти (матеріальна, формальна, педоцентрична,*

структуралізму, проблемно-комплексна), Державний стандарт початкової загальної освіти, реформування змісту освіти, навчальні плани (базовий, типовий, навчальний план школи), програми для початкової школи, підручник, функції підручника, навчальний посібник.

Методичні рекомендації

Для розкриття **першого питання** необхідно:

- розкрити сутність поняття «зміст освіти», охарактеризувати об'єктивні та суб'єктивні чинники, що впливають на зміст освіти;
- вказати, що зміст освіти включає такі компоненти: досвід пізнавальної діяльності, що відображений у знаннях про природу, суспільство, техніку, мислення і способи діяльності; досвід здійснення відомих способів діяльності, які втілюються разом із знаннями в уміння і навички; досвід творчої, пошукової діяльності по вирішенню нових проблем (втілення раніше засвоєних знань в практику); досвід ціннісного ставлення до об'єктів і засобів діяльності людини, її прояву у відношенні до оточуючого світу, до інших людей;
- охарактеризувати компоненти змісту освіти.

При висвітленні **другого питання** потрібно:

- наголосити на тому, що в історії школи і педагогіки існують різні теорії до визначення змісту освіти: формальної освіти, матеріальної освіти, педоцентризму, структуралізму, проблемно-комплексна;
- вказати прізвища вчених-представників кожної теорії змісту освіти, охарактеризувати мету та основні завдання змісту освіти.

У **третьому питанні** доцільно:

- вказати, що з 1.09.2012 р. набрав чинності Державний стандарт початкової загальної освіти;
- наголосити на тому, що Державний стандарт початкової загальної освіти містить: Базовий навчальний план початкової загальної освіти, загальну характеристику інваріантної та варіативної складових змісту початкової загальної освіти; державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів;
- охарактеризувати зазначені вище документи;

- проаналізувати державний та шкільний компоненти змісту освіти.

Для розкриття **четвертого питання** необхідно:

- розкрити сутність поняття «навчальний план» та вказати, що в практиці загальноосвітніх навчальних закладів використовують базовий, типовий і навчальний план школи; охарактеризувати специфіку кожного типу навчальних планів;
- проаналізувати інваріантну та варіативну складові Базового навчального плану;
- дати визначення поняттю «навчальна програма», охарактеризувати її зміст та структуру.

У **п'ятому питанні** потрібно:

- зазначити, що відповідно до навчальних програм розробляють підручники та навчальні посібники;
- дати визначення поняттям «підручник» та «навчальний посібник»;
- охарактеризувати основні функції підручників (освітня, розвивальна, виховна, управлінська, дослідницька);
- розкрити структуру підручника; охарактеризувати види текстів та позатекстові компоненти;
- проаналізувати значення навчальних посібників у організації навчання в початковій школі.

II. Запитання і завдання для самоконтролю

1. Опишіть значення поняття «зміст освіти»?
2. На якій підставі сформовано покомпонентний зміст загальної середньої освіти?
3. Назвіть вимоги до змісту загальної середньої освіти?
4. Опишіть переваги і недоліки теорій формальної і матеріальної освіти.
5. Обґрунтуйте освітнє призначення Державного стандарту початкової загальної освіти?
6. Які складові містить Державний стандарт початкової загальної освіти?
7. Розкрийте сутність державного і шкільного компонентів змісту освіти.
8. Охарактеризуйте освітні стандарти галузей знань.
9. Яким державним документом унормовано систему

- показників освіченості особи?
10. Які цикли навчальних предметів входять до навчальних планів?
 11. Охарактеризуйте інваріантну і варіативну складову базового навчального плану.
 12. Опишіть структуру навчальної програми для початкової школи.
 13. Проаналізуйте навчальну програму для початкової школи.
 14. Охарактеризуйте структуру підручника.
 15. Які види текстів може містити підручник?
 16. Назвіть основні педагогічні вимоги до підручника?
 17. Які функції виконує сучасний підручник?
 18. Що належить до навчальних посібників?
 19. Для чого потрібний навчальний план? У якій із зазначених груп подано найповнішу відповідь?

I група:

- для планування всієї навчально-виховної роботи;
- допомагає складати плани уроків;
- визначає кількість екзаменів;
- визначає кількість уроків на тиждень.

II група:

- допомагає визначити кількість учительських ставок;
- є в основі складання розкладу;
- допомагає розрахувати навчальне навантаження;
- визначає кількість часу, відведеного на вивчення окремих дисциплін.

III група:

- вказує на зміст навчальних предметів, кількість годин, відведених на них;
- визначає кількість годин для кожного класу;
- допомагає визначити початок і кінець чверті;
- допомагає робити заміну уроків.*

III. Завдання для самостійної роботи

- Законспектуйте статтю О. Я.Савченко Розвиток змісту початкової освіти в умовах Державного суверенітету України:

* Омеляненко В.Л. Педагогіка: завдання і ситуації: практикум / В. Л. Омеляненко, А. І. Кузьмінський, Л. П. Вовк. – К.: Знання-Прес, 2006. – 423 с.

методологічний, законодавчий, дидактичний аспект // О. Я. Савченко. – Початкова школа. – 2011. – № 8. – С. 25-30.

- Ознайомтеся з Державним стандартом початкової освіти (2011).
- Проаналізуйте один із підручників для початкової школи (на вибір).
- Ознайомтеся та проаналізуйте навчальний план школи.

IV. Наукові повідомлення

1. Стратегія розвитку варіативної освіти в Україні.
2. Наукові основи змісту освіти та шляхи його вдосконалення у руслі Законів України «Про освіту» і «Про загальну середню освіту».
3. Шляхи вдосконалення змісту загальної середньої освіти.
4. Історія реформування змісту шкільної освіти (від 20-х років ХХ століття).

V. Розв'яжіть педагогічні ситуації

Ситуація 1. Навколо навчальних планів і змісту освіти в загальноосвітніх навчально-виховних закладах України тривають дискусії. Одні схильні до думки, що в умовах потреби будівництва гуманітарного суспільства необхідно більше часу відвести на вивчення гуманітарних дисциплін, інші – прихильники технократичних тенденцій, наполягають на зосередженні уваги на дисциплінах фізико-математичного і природничого циклів.

Висловіть свої міркування щодо цієї проблеми.

1. *Якби вам довелося обирати школу для своєї дитини – з гуманітарним чи фізико-математичним напрямом, яку б ви обрали?**

Ситуація 2. У структурі загальноосвітніх навчально-виховних закладів України функціонують такі освітньо-виховні установи: гімназії, ліцеї, коледжі.

1. *Висловіть свою думку щодо цієї проблеми.*

* Омеляненко В.Л. Педагогіка: завдання і ситуації: практикум / В. Л. Омеляненко, А. І. Кузьмінський, Л. П. Вовк. – К.: Знання-Прес, 2006. – 423 с.

2. *Чи потрібний для різних видів навчально-виховних закладів системи загальної освіти єдиний базовий план? Чи кожен названий вище заклад має право працювати за автономним навчальним планом?**

Список рекомендованої літератури

1. Волкова Н. Педагогіка: посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н. Волкова. – К.: Академвидав, 2007. – 615 с.
2. Державний стандарт початкової загальної освіти.
3. Зеленська Л. На шляху впровадження нового Державного стандарту початкової загальної освіти: перші успіхи й нові завдання / Л. Зеленська, Н. Шелест // Початкова школа. – 2013. – №12. – С.1-3.
4. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. 1-4 класи. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. – 392 с.
5. Омеляненко В. Л. Педагогіка: завдання і ситуації: практикум / В. Л. Омеляненко, А. І. Кузьмінський, Л. П. Вовк. – К.: Знання-Прес, 2006. – 423 с.
6. Пальчевський С. С. Педагогіка: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / С. С. Пальчевський. – К.: Каравела, 2008. – 496 с.
7. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів / О. Я. Савченко. – К.: Абрис, 1997. – 416 с.
8. Савченко О. Я. Розвиток змісту початкової освіти в умовах Державного суверенітету України: методологічний, законодавчий, дидактичний аспект // О. Я. Савченко. – Початкова школа. – 2011. – № 8. – С. 25-30.
9. Чайка В. Основи дидактики: Навчальний посібник / В. Чайка. – К.: Академвидав, 2011. – 240 с.

* Омеляненко В. Л. Педагогіка: завдання і ситуації: практикум / В. Л. Омеляненко, А. І. Кузьмінський, Л. П. Вовк. – К.: Знання-Прес, 2006. – 423 с.

ТЕМА 6. МЕТОДИ І ЗАСОБИ НАВЧАННЯ

І. Питання для обговорення

1. Методи навчання та їх класифікація.
2. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності.
3. Методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності.
4. Методи контролю і самоконтролю у навчання.
5. Засоби навчання.

Основні поняття: *метод, метод навчання, прийом навчання, методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності, словесні методи (бесіда, пояснення, розповідь, інструктаж, робота з підручником), наочні методи (ілюстрування, демонстрування, спостереження), практичні методи (навчальні вправи, ігрові вправи, лабораторні дослідження, практичні роботи, графічні роботи), методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності, методи контролю і самоконтролю у навчання, засоби навчання.*

Методичні рекомендації

Для висвітлення **першого питання** потрібно:

- дати визначення поняттям «метод», «метод навчання», «прийом навчання»;
- наголосити на тому, що в педагогіці існують різні підходи до класифікації методів навчання;
- вказати які методи належать до загальних і спеціальних;
- проаналізувати класифікацію методів навчання залежно від походження інформації; мети; особливостей навчально-пізнавальної діяльності учнів; особливостей викладання і учіння.

У **другому питанні** необхідно:

- наголосити на тому, що згідно класифікації методів навчання за системним підходом, яка розроблена Ю. Бабанським, виокремлюють такі групи методів: стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності; організації і здійснення

навчально-пізнавальної діяльності; контролю і самоконтролю у навчанні;

- вказати, що до методів стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності три підгрупи методів: словесні, наочні, практичні;
- перелічити та охарактеризувати сутність та дидактичне призначення усіх методів кожної підгрупи;
- проаналізувати специфіку використання словесних, наочних та практичних методів навчання при організації навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів.

При розкритті **третього питання** доцільно:

- наголосити на дидактичних завданнях групи методів стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності; вказати, що дана група включає методи формування пізнавальних інтересів учнів та методи створення відчуття успіху в навчанні;
- перелічити та охарактеризувати сутність та дидактичне призначення усіх методів кожної підгрупи;
- проаналізувати специфіку використання методів стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності при організації навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів.

У **четвертому питанні** потрібно:

- вказати, що залежно від форми контрольних завдань перевірка може бути усною, письмовою, графічною, практичною;
- охарактеризувати метод усного опитування та його підвиди: індивідуальне, фронтальне, групове;
- проаналізувати письмовий контроль, особливості його застосування в початковій школі, переваги та недоліки;
- розкрити сутність графічного та практичного контролю.

Для висвітлення **п'ятого питання** варто:

- дати визначення поняттю «засоби навчання»;
- охарактеризувати специфіку та правила використання технічних засобів навчання;
- проаналізувати особливості застосування на уроці в початковій школі друкованих засобів навчання;
- розкрити дидактичне призначення засобів слухової наочності

- узагальнити правила використання різних видів засобів навчання на уроках.

II. Запитання і завдання для самоконтролю

1. У чому полягає різниця між поняттями «методи навчання», «прийоми навчання» і «засоби навчання».
2. Назвіть сучасні класифікації методів навчання у дидактиці?
3. Які методи належать до групи методів організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності?
4. Дайте загальну характеристику словесних методів навчання. Поясніть сутність кожного з них.
5. Дайте визначення понять: інструктаж, пояснення, ілюстрування, спостереження, навчальні вправи, усне опитування, тести.
6. У чому полягають дидактичні функції гри? Які види дидактичних ігор Вам відомі?
7. Розкрийте сутність поняття «засоби навчання».
8. У Схемі II.4 виділіть методи, які належать до групи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності. Назвіть цифру, до якої сходяться лінії від обраних вами відповідей.

Схема II.4

9. Виберіть стовпчик, у якому вказано лише методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності.

1.

Самостійне спостереження
Робота з книгою
Люстрування
Бесіда
Графічні роботи

2.

Методи формування
пізнавальних інтересів
Метод стимулювання обов'язку
і відповідальності в навчанні.

III. Завдання для самостійної роботи

- Законспекуйте статтю З. Онишків Мультимедіа в початковій школі / З. Онишків // Початкова школа. – 2012. – № 5. – С. 48-51.
- Подайте схематично класифікацію методів навчання, запропоновану Г. Ващенко у книзі «Загальні методи навчання».

IV. Наукові повідомлення

1. Інтерактивна дошка: функціональні особливості та освітньо-розвивальні можливості.
2. Організація роботи учнів із підручником.
3. Формування дослідницьких умінь молодших школярів.

V. Розв'яжіть педагогічні ситуації

Ситуація 1. Серед учителів виникла суперечка: одні стверджували, що молодий, недосвідчений вчитель повинен наслідувати досвідченого, копіюючи його систему роботи; інші запевняли, що наслідування заважатиме особистому вдосконаленню, оскільки майстерність приходить лише в результаті особистого досвіду.

1. Чю точку зору Ви поділяєте і чому?
2. Запропонуйте своє вирішення суперечки між учителями.*

* Омеляненко В. Л. Педагогіка: завдання і ситуації: практикум / В. Л. Омеляненко, А. І. Кузьмінський, Л. П. Вовк. – К.: Знання-Прес, 2006. – 423 с.

Ситуація 2. Урок природознавства за темою «Дикі звірі взимку». Учитель розпочинає урок з показу малюнків, розміщених у два ряди. У першому – малюнки лисиці, їжачка, ведмедя, борсука, вовка, лося; у другому – лисиці, вовка, лося. Завдання: розгляньте уважно малюнки звірів в обох рядах. Що помітили? Сформулюйте запитання, що вас зацікавило. Учні називають звірів, порівнюють обидва ряди і виявляють, що у другому ряду відсутні їжак, ведмідь, борсук. Запитання, яке сформували діти: «Чому ці тварини відсутні у другому ряду?»

1. Які методи навчання було використано на уроці?
2. У чому полягає ефективність використаних методів?*

Ситуація 3. На уроці української мови учителька пропонує таку систему запитань:

- Які опади найчастіше випадають взимку? (Сніг)
- Як називають сніг пестливо? (Сніжок)
- Як називають снігову зірочку? (Сніжинка)
- Як називають дуже сильний сніг? (Сніжище)
- Як називають героїню народної казки, що уособлює сніжну зиму? (Снігуронька)
- Як називають пташку, яка прилітає до нас з холодами? (Снігур)

1. Визначте, який метод навчання було використано учителькою?
2. Запропонуйте варіант використання з цієї теми методу на рівні частково-пошукової діяльності учнів.*

Ситуація 4. Ось і минув найважчий етап уроку і з'явилася на дошці барвіста картина. Учні посміхнулися і завмерли в нетерплячому очікуванні.

– Дані золоті ворота, – говорить учитель, прагнучи зберегти математичну мову, – з сімома замками. Замок відкривається, якщо розв'язати задачу чи приклад. А хто там, за цими воротами, дізнається, коли впадуть усі сім замків. Прагнення розгадати загадку, таємницю –

* Омеляненко В. Л. Педагогіка: завдання і ситуації: практикум / В. Л. Омеляненко, А. І. Кузьмінський, Л. П. Вовк. – К.: Знання-Прес, 2006. – 423 с.

могутній стимул. І хоча задачі непрості – замки падають один за одним, і ось уже відчинилися золоті ворота, а за ними – хто? Чіпполіно, веселий і вільний.

Думка входить у людину золотими воротами почуттів... Радість відкриття істини, дух змагання, бажання, як у казці, відкрити сім замків і довести справу до логічного завершення – могутній стимул творчості. А творчість – завжди радість.

1. *Які методи використав педагог?*
2. *Оцініть дії вчителя. Від чого залежить творчість учнів на уроці?*
3. *Ви визнаєте методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності школярів і як впливає творчість вчителя на їх оптимальний вибір?**

Ситуація 5. Дуже добре, що ви любите грати. Я теж. А в що ми гратимемо, можливо в самих себе? Ви – учні, ви – діти, а я ваш учитель я старший. Я запитую вас, а ви відповідаєте мені. Чого ви насупились? Це не гра? Але чим же вона погана? Тим, що тут все посправжньому, я справжній вчитель, а ви справді учні! Немає простору уяві, перевтіленню, немає ролей!

Тоді давайте так: ми всі друзі, ви – мої співробітники, серйозні дорослі люди; я ж давайте залишусь педагогом, лише неухажним, забудькуватим. Ви не зводьте з мене очей, будьте напоготові, а то я заведу вас у такі хащі, з яких нам всім буде важко вибратися. Я – керівник гри, допоможу вам повірити, що ви дорослі і серйозні люди. Отже, будемо створювати наші уроки.

1. *Дайте оцінку педагогічних пошуків учителя. Визначте вплив пізнавальної гри на навчальний процес. У чому сутність оптимального вибору методів навчання?**

Ситуація 6. Тільки-но пролунав дзвінок. Діти ще не вгамувалися. Вчитель розгублено оглядає свій стіл.

– Діти, у мене надзвичайна ситуація: забув удома окуляри. Без них просто біда. Зараз читатиму текст, а ви вже, будь ласка, стежте за мною. Виправляйте, якщо щось не так.

* Даниленко М. В. Педагогічні задачі: навчальний посібник / М. В. Даниленко, Л. І. Даниленко. – К.: Вища школа, 1991. – 197 с.

Ледве стримую посмішку: ще 5 хвилин як він був в окулярах. Цей його маневр досить артистичний, діти вмиль зосередились. Готові ретельно стежити за читанням.

– ... Єдиною людиною, до якої міг звернутися нещасний Давід Копперфілд, залишившись без жодної копійки, – читає розсіяний вчитель, був його дядько, який жив у Парижі.

– Помилка! – тут же сиплеться з усіх боків. – Дядька в нього не було – тітка!

– І не в Парижі вона жила – в Дуврі!

– Ох, так... – вибачається педагог. – Правильно, тут так і написано. Між іншим, де це місто?

– На півдні Англії, – уточнюють діти.

1. Чого досягнув учитель, використовуючи такий прийом активізації навчання?
2. Вкажіть інші шляхи активізації пізнавальної діяльності учнів під час роботи з книгою.*

Ситуація 7. Часто на уроці вчитель записував на дошці якісь приклади чи задачу, «помилявся», «забував» щось, «міркував неправильно». Діти починали виправляти, педагог спочатку не погоджувався... Лише під тиском аргументів своїх учнів він раптом «усвідомлював», що неправий. Діти поступово звикли до того, що треба працювати разом з учителем, але в той же час бути критичними, не боятися стверджувати те, у правильності чого вони переконані.

Іноді педагог звертався до учнів з проханням допомогти йому скласти більш цікаві вправи, задачі і приклади з рідної мови і математики.

У тих випадках, коли урок проходив емоційно й напружено і видно було, що учні задоволені, педагог казав їм: «Дякую, діти, що ви так добре співпрацювали зі мною!»

1. Дайте оцінку педагогічних пошуків учителя. Які методи навчання педагог використовував?
2. Яким чином вдало дібрані методи навчання допомагають учням долати психологічні бар'єри у навчанні і вихованні?*

* Даниленко М. В. Педагогічні задачі: навчальний посібник / М. В. Даниленко, Л. І. Даниленко. – К.: Вища школа, 1991. – 197 с.

VI. Робота з першоджерелами

1). Ознайомтеся з книгою Г. Ващенко «Загальні методи навчання».

Список рекомендованої літератури

1. Ващенко Г. Загальні методи навчання: Підручник для педагогів. – Видання перше / Г. Ващенко. – Київ, Українська Видавнича Спілка, 1997. – 441 с.
2. Даниленко М. В. Педагогічні задачі: навчальний посібник / М. В. Даниленко, Л. І. Даниленко. – К.: Вища школа, 1991. – 197 с.
3. Кузьмінський А. Педагогіка: Підручник / А. Кузьмінський, В. Омеляненко. – К., 2003. – С.33-41.
4. Омеляненко В. Л. Педагогіка: завдання і ситуації: практикум / В. Л. Омеляненко, А. І. Кузьмінський, Л. П. Вовк. – К.: Знання-Прес, 2006. – 423 с.
5. Онишків З. Мультимедіа в початковій школі / З. Онишків // Початкова школа. – 2012. – № 5. – С. 48-51.
6. Робота з підручником на уроках у початковій школі: посібник для вчителя початкової школи / Я. П. Кодлюк, О. Я. Янченко. – К.: Наш час, 2009. – 104 с.
7. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: підручник для студентів педагогічних факультетів / О. Я. Савченко. – К.: Абрис, 1997. – 416 с.
8. Фіцула М. Педагогіка: навчальний посібник / М. Фіцула. – К.: Академвидав, 2007. – 560 с.
9. Чайка В. Основи дидактики: навчальний посібник / В. Чайка. – К.: Академвидав, 2011. – 240 с.

ТЕМА 7. ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

І. Питання для обговорення

1. Поняття про форми організації навчання.
2. Форми організації навчання: історичний аспект.
3. Урок – основна форма організації навчання.
4. Методика проведення екскурсій.
5. Види домашніх завдань, способи їх перевірки.

Основні поняття: *форми організації навчання, індивідуальне навчання, індивідуально-групове навчання, класно-урочна форма навчання, белл-ланкастерська система навчання, мангеймська форма навчання, бригадно-лабораторна форма навчання, план Трампа, урок, навчальна екскурсія, домашнє завдання.*

Методичні рекомендації

У першому питанні необхідно:

- дати визначення поняттю «форма організації навчання», вказати, що основними формами організації навчання в початковій школі є: урок, навчальна екскурсія, індивідуальні та групові консультації, домашня робота;
- проаналізувати класифікацію форм організації навчання за місцем проведення, тривалістю, дидактичними цілями;

Для висвітлення **другого питання** доцільно:

- обґрунтувати специфіку індивідуальної та індивідуально-групової форм організації навчання; розкрити їх переваги і недоліки;
- проаналізувати класно-урочну форму організації навчання, охарактеризувати передумови її виникнення; розкрити роль Я. А. Коменського в обґрунтуванні класно-урочної системи;
- охарактеризувати сутність белл-ланкастерської системи взаємного навчання, вказати які її елементи збереглися у сучасній освіті;
- проаналізувати мангеймську форму вибіркового навчання, Дальтон-план та План Трампа, вказати переваги та недоліки цих форм організації навчання.

При розкритті **третього питання** потрібно:

- охарактеризувати класно-урочну систему в школах України, проаналізувати її організаційні ознаки;
- дати визначення поняттю «урок», розкрити тривалість уроків у різних класах початкової школи;
- проаналізувати класифікацію уроків за способами проведення, метою організації занять, дидактичною метою.

У **четвертому питанні** необхідно:

- дати визначення поняттю «навчальна екскурсія», проаналізувати її завдання;
- охарактеризувати класифікацію екскурсій за відношенням до навчальних програм, змістом, часом проведення;
- розкрити структуру навчальних екскурсій та вимоги до їх організації.

Для висвітлення **п'ятого питання** варто:

- вказати цілі домашніх завдань та умови їх ефективного виконання;
- проаналізувати види домашніх завдань;
- вказати рекомендовану тривалість виконання домашніх завдань.

II. Запитання і завдання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняття «форма організації навчання».
2. Охарактеризуйте причини створення белл-ланкастерської системи навчання.
3. Розкрийте сутність мангеймської та бригадно-лабораторної форм навчання.
4. Дайте визначення поняття «урок». Назвіть тривалість уроків у різних класах.
5. Чим зумовлено поділ уроків на певні типи? Назвіть традиційні типи уроків.
6. Обґрунтуйте методику проведення навчальної екскурсії.
7. Охарактеризуйте класифікацію екскурсій за змістом, за часом, щодо змісту навчальних програм.
8. У чому полягає мета домашніх завдань? Які види домашніх завдань Ви знаєте?
9. Визначте, до якої групи включено позаурочні форми організації навчання* (Див. Схему II.5).

1	2	3	4
Факультатив Ілюстрація Інструктаж Логіка Екскурсія Дальтон-план	Інструктаж Факультатив Бесіда Диспут Практикум Синтез	Семинар Екскурсія Гуртки Практикум Домашня робота Факультатив	Домашня робота Аналіз Дискусія Гурток Факультатив Мандрівка

10. Назвіть уміння, які впливають на формування високого рівня пізнавальної активності й самостійності учнів у процесі виконання домашніх завдань. Це уміння ...:

- міцно заучувати навчальний матеріал;
- поєднувати навчальну роботу з коротким відпочинком;
- раціонально організовувати робоче місце;
- дотримуватися санітарно-гігієнічних вимог;
- здійснювати самоконтроль;
- добирати відповіді на запитання;
- використовувати довідники, що містять розв'язки задач та прикладів.

11. Встановіть відповідність між запропонованими компонентами Таблиці II.4:

Таблиця II.4

1.	Мангеймська форма вибіркового навчання	а	Ця ФОН ґрунтується на забезпеченні кожного учня можливістю працювати індивідуально, згідно зі своїм темпом. Загальний розклад занять відсутній, колективна робота тривала годину, решту часу учні вивчали матеріали індивідуально, звітуючи про виконання кожної теми перед учителем відповідного предмета.
----	--	---	---

2.	Белл-ланкастерська система взаємного навчання	б	ФОН передбачає поєднання у навчанні масової, групової та індивідуальної форм організації роботи. Для цього 40% навчального часу учні проводять у великих групах (100-150 осіб). Їм читають лекції з використанням ТЗН; 20% – у малих групах (10-15 осіб), де обговорюють лекційні матеріали, поглиблено вивчають окремі розділи, 40% – працюють індивідуально.
3.	План Трамба	в	Учитель навчає групу дітей (10-15 осіб), робота має індивідуальний характер, оскільки діти різного віку неоднаково підготовлені. Учні приходять на заняття в різний час. Учитель почергово опитує кожного, пояснює новий матеріал, дає індивідуальні завдання.
4.	Дальтон-план	г	ФОН виникла наприкінці ХІХ ст. Її сутність полягає в тому, що учнів, залежно від рівня здібностей та успішності, розподіляють у класах на слабких, середніх і сильних. Відбір здійснювався на основі спостережень, результатів психометричних обстежень, екзаменів та характеристик учителів.
5.	Індивідуально-груповою форма навчання	д	Сутність ФОН полягає в тому, що унаслідок гострої нестачі вчителів, один педагог навчав 200-300 учнів різного віку. У першу половину дня він займався з групою старших учнів, після обіду кращі учні займалися із молодшими, передаючи їм одержані знання.

12. Знайдіть у твердженнях помилки і виправте їх:

- 1) за змістом навчальні екскурсії поділяються на програмні, позапрограмні та комплексні;
- 2) вступні екскурсії передують вивченню нового матеріалу (учні засвоюють опорні поняття, оволодівають наочними уявленнями і практичним досвідом, знайомляться з фактами);
- 3) характерними ознаками уроку є: постійний склад учнів; наявність класної кімнати; керівна роль вчителя; забезпечення перевірки знань; наявність самостійної роботи школярів; присутність усіх учнів на уроці;
- 4) залежно від дидактичної мети виокремлюють такі уроки: комбінований, оволодіння новими знаннями, засвоєння умінь та навичок; застосування знань, умінь та навичок; контролю та корекції знань, умінь та навичок; узагальнення та систематизації знань, а також урок-лекція, кіноурок, урок-бесіда, урок-практичне заняття, урок-екскурсія;
- 5) домашня навчальна робота учнів доповнює урочну роботу школярів і відрізняється більшою самостійністю та відсутністю безпосереднього керівництва з боку вчителя. Основна мета домашньої роботи – поглибити знання, одержані на уроці, удосконалити вміння, забезпечити розвиток самостійності мислення учня.
- 6) гігієністи визначили такі орієнтовні часові норми для виконання домашніх завдань: 2-й клас – 2 години; 3-й клас – 3 години; 4-й клас – 3,5 години.

III. Завдання для самостійної роботи

- Під час перевірки виконання домашніх завдань, зазвичай виникає така ситуація: як тільки учень починає відповідати, всі інші – займаються своїми справами, у будь-якому випадку, над відповіддю думає лиш той, хто очікує наступного виклику. Як досягнути того, щоб під час перевірки домашніх завдань над поставленими запитаннями – завданнями думали всі учні, і щоб учитель мав можливість перевірити роботу всіх школярів?
- Чимало учителів у своїй діяльності зустрічаються з такою ситуацією: на попередньому уроці всі учні добре зрозуміли правило (визначення, формулу), добре відповідали, наводили

прикладі, а на наступному – більшість із них відтворювали вивчене досить невпевнено, нечітко, з помилками, а дехто навіть забував зміст матеріалу попереднього уроку. Виявляється, що під час виконання домашнього завдання, чимало учнів долали великі утруднення. Поясніть причини цього суперечливого явища.

IV. Наукові повідомлення

1. Нетрадиційні форми організації навчання.
2. Ш. Амонашвілі про особливості організації навчання в початковій школі.

V. Розв'яжіть педагогічні ситуації

Ситуація 1. ... Ось на розпущену квітку сів метелик. Дитина милується ним, розглядає. В око впадають насамперед його яскраві крильця.

– Віталику, до якої живої істоти подібний метелик?

– До бабки.

– А ще?

Після роздумів:

– До пташки.

– Може й так. А чим?

– Пташка літає і метелик. У пташки крильця і в метелика... У метелика чотири, а в пташки два. Метелик маленький, а пташка велика.

– А про ніжки ти забув?

– У пташки дві, а в метелика багато.

– А скільки це багато?

– У метелика, у комара, у бабки, у жука по шість ніг...

1. Чому важливо використовувати екскурсії з пізнавальною метою?
2. Назвіть переваги екскурсії над іншими формами організації навчання.
3. Чому навчав Віталіка один із батьків: спостерігати, порівнювати, аналізувати, обґрунтовувати, доводити, висловлювати свої думки?*

* Педагогічні задачі і завдання для батьків / За ред. В. Г. Постоного. – К.: Радянська школа, 1989. – 189 с.

Ситуація 2. Мій син навчається у другому класі. Хлопець він кмітливий, але ще в минулому навчальному році хвилювання у нас викликали його письмові роботи. Писав він неохайно. Я вирішила допомогти йому: під час виконання домашніх завдань сідала поруч з ним, спостерігала за роботою, спрямовувала його. Він почав чисто, гарно писати. Я зрозуміла, що треба вчити його працювати самостійно. І в цьому році дала йому можливість робити завдання самому; перевіряю лише виконання. Однак результати жахливі: пише знову неохайно, з'явилися помилки. Я впевнена, що завдяки постійному контролю він би виправився.

1. *Оцініть дії матері. Чи правильно вона робила?*
2. *Як привчити дитину самостійно виконувати домашні завдання? Що потрібно робити батькам, щоб дитина була посидючою і уважною?**

Ситуація 3.

– Ти, Петрику, повчив би уроки, – говорить мама синові.
– А нам сьогодні нічого не задали, – безпечно відповідає хлопець.
– Адже знову двійку одержиш, – зітхає мати.
– А мене завтра питати не будуть, – жваво відповідає Петрик, – в інших зовсім оцінок немає.
– Гаразд, тобі краще знати, – відзивається мати.

1. *До чого може призвести подібна позиція батьків?*
2. *Якими шляхами батьки можуть контролювати навчання своїх дітей?*
3. *Дайте поради батькам молодших школярів щодо перевірки виконання ними домашніх завдань.**

Ситуація 4. ...Петрик зайняв своє робоче місце. Здається, все гаразд, сидить за столом, отже – працює. Але ні...

Ось йому знадобився аркуш паперу, потім з'ясувалося, що кудись зникли циркуль і олівець; виявилось, що потрібного запису в щоденнику немає і спитати треба в приятеля, що задали на завтра з математики, та й сам підручник математики виявився не в портфелі, а в нижній шухляді стола.

Це не секунди біжать, а хвилини – дві, п'ять, сім.

* Педагогічні задачі і завдання для батьків / За ред. В. Г. Постового. – К.: Радянська школа, 1989. – 189 с.

Ось, здається, усе знайдено, уточнено, приготовлено, хлопець заглиблюється в роботу. Тут йому захотілося випити води, а ще через хвилину з'ясувалось, що потрібен папір для чернетки...

Загалом лише на підготовку витрачено понад двадцять хвилин. Дві з лишком години тривало приготування уроків: Петрик двічі за цей час вставав з-за столу і ходив пити воду; один раз умикав телевізор, щоб дізнатися чи не почався мультфільм; двічі, відриваючись від роботи, прислухався до розмови дорослих у кімнаті; один раз діставав зі столу альбом з марками і гортав його.

1. *Скільки часу повинен витратити на виконання домашнього завдання учень молодших класів?*
2. *Які поради Ви можете дати батькам школярів щодо організації виконання домашнього завдання? Що потрібно робити в першу чергу, що пізніше? Чи слід робити перерви у виконанні завдань. У який час краще готувати уроки?**

Список рекомендованої літератури

1. Кравець В. П. Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва / В. П. Кравець. – Тернопіль, 1996.
2. Кузьмінський А. Педагогіка: підручник / А. Кузьмінський, В. Омеляненко. – К., 2003. – С.33-41.
3. Кузьмінський І. А. Технологія і техніка шкільного уроку: навчальний посібник / І. А. Кузьмінський, С. В. Омеляненко. – К., 2010. – 335 с.
4. Пальчевський С. С. Педагогіка: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / С. С. Пальчевський. – К.: Каравела, 2008. – 496 с.
5. Педагогічні задачі і завдання для батьків / За ред. В. Г. Постового. – К.: Радянська школа, 1989. – 189 с.*
6. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: підручник для студентів педагогічних факультетів / О. Я. Савченко. – К.: Абрис, 1997. – 416 с.
7. Фіцула М. Педагогіка: навчальний посібник / М. Фіцула. – К.: Академвидав, 2007. – 560 с.
8. Чайка В. Основи дидактики: навчальний посібник / В. Чайка. – К.: Академвидав, 2011. – 240 с.

* Педагогічні задачі і завдання для батьків / За ред. В. Г. Постового. – К.: Радянська школа, 1989. – 189 с.

ТЕМА 8. УРОК ЯК ОСНОВНА ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ

І. Питання для обговорення

1. Типологія уроків.
2. Дидактична характеристика основних структурних елементів уроків різних типів.
3. Форми роботи учнів на уроці.
4. Нестандартні уроки. Інтегровані уроки.
5. Особливості підготовки і проведення відкритого уроку.

Основні поняття: *макро- і мікроструктура уроку, урок оволодіння новими знаннями, урок формування і вдосконалення вмінь і навичок, урок узагальнення і систематизації знань, уроки комплексного застосування знань, умінь і навичок; уроки перевірки і корекції знань, умінь і навичок; комбіновані уроки, форми роботи на уроці, нестандартні уроки, інтегрований урок, відкритий урок.*

Методичні рекомендації

При висвітленні **першого питання** потрібно:

- вказати типологію уроків за дидактичною метою;
- розкрити сутність понять «структура уроку», «мікро- та макроструктура»;
- охарактеризувати структури уроків: уроки оволодіння новими знаннями, формування і вдосконалення вмінь і навичок, узагальнення і систематизації знань, комплексного застосування знань, умінь і навичок, перевірки і корекції знань, умінь і навичок, комбіновані.

У **другому питанні** необхідно:

- охарактеризувати мету та особливості етапу уроку організація перевірки домашнього завдання, актуалізація і корекція опорних знань;
- розкрити способи повідомлення теми, мети та завдань уроку в початковій школі;
- обґрунтувати шляхи мотивації навчальної діяльності учнів молодшого шкільного віку, проаналізувати особливості етапу

сприймання і первинного усвідомлення нового навчального матеріалу;

- охарактеризувати сутність такі етапи уроку: узагальнення і систематизація знань, застосування знань в стандартних і змінених умовах, підсумки уроку і повідомлення домашнього завдання.

Для розкриття **третього питання** доцільно:

- вказати, що основними формами роботи на уроці є індивідуальна, фронтально-колективна, групова;
- охарактеризувати рекомендації щодо організації індивідуальної роботи школярів на уроках в початковій школі;
- розкрити специфіку фронтально-колективної роботи;
- зазначити, що групова робота включає ланкову, бригадну і парну форми роботи на уроці.

При висвітленні **четвертого питання** варто:

- обґрунтувати специфіку нестандартних уроків, їх мету та особливості проведення;
- вказати, які уроки належать до нестандартних, обґрунтувати підготовку та рекомендації до їх проведення;
- розкрити сутність понять «інтегрований урок» та «урок з міжпредметними зв'язками»;
- вказати навчальні дисципліни, які найкраще підлягають інтеграції;
- проаналізувати особливості підготовки і проведення інтегрованого уроку.

У **п'ятому питанні** потрібно:

- дати визначення поняттю «відкритий урок», розкрити мету його проведення;
- проаналізувати підготовку вчителя до проведення відкритого уроку.

II. Запитання та завдання для самоконтролю

1. Обґрунтуйте переваги і недоліки уроку як основної форми організації навчання в сучасній школі.
2. Охарактеризуйте зв'язки між дидактичною метою уроку, його типом і основними ланками процесу навчання.
3. Назвіть основні типи уроків за дидактичною метою.

4. Хто вперше застосував та обґрунтував специфіку проведення комбінованого уроку?
5. Охарактеризуйте такий структурний елемент уроку, як узагальнення і систематизація знань.
6. Які форми роботи на уроці Вам відомі? Охарактеризуйте їх.
7. У чому полягає відмінність між інтегрованим уроком та уроком з між предметними зв'язками?
8. Розкрийте зміст підготовки та проведення відкритого уроку.
9. До якої групи нестандартних уроків належать уроки-пошуки, уроки-розвідки, уроки-заочні подорожі?
10. У чому полягає специфіка структурного елементу уроку мотивація навчальної діяльності учнів?
11. Для якого типу уроку притаманні запропоновані структури? Заповніть таблицю П.5.

Таблиця П.5

№	Структура уроку	Тип уроку
1.	<ol style="list-style-type: none"> 1) Перевірка знань учнів. 2) Перевірка, осмислення теоретичних знань учнів. 3) Застосування знань у нестандартних ситуаціях. 4) Підсумки уроку. 5) Завдання додому. 	
2.	<ol style="list-style-type: none"> 1) Перевірка домашнього завдання. 2) Перевірка раніше засвоєних знань. 3) Мотивація учіння, повідомлення теми і мети уроку. 4) Сприйняття й усвідомлення учнями нового матеріалу. 5) Осмислення підсумків уроку, повідомлення домашнього завдання. 	
3.	<ol style="list-style-type: none"> 1) Актуалізація чуттєвого досвіду, опорних знань. 2) Мотивація навчальної діяльності. 	

	3) Повідомлення теми і мети уроку. 4) Сприймання нового навчального матеріалу. 5) Усвідомлення навчального матеріалу. 6) Узагальнення і систематизація знань. 7) Підведення підсумків уроку. 8) Повідомлення домашнього завдання.	
4.	1) Актуалізація опорних знань. 2) Засвоєння нових знань. 3) Формування умінь на основі їх застосування у стандартних умовах. 4) Формування навичок. 5) Творче застосування знань, умінь і навичок у нових умовах.	

12. Знайдіть і виправте помилки у твердженнях, які наведені нижче:

- Макроструктура – це внутрішня будова кожного етапу уроку (методи, прийоми і засоби навчання).
- Урок формування і вдосконалення умінь і навичок проводять після важливих розділів програми; його основним завданням є переведення засвоєних на попередніх уроках теоретичних положень у систему.
- Урок комплексного застосування знань, умінь і навичок передбачає виконання учнями складних комплексних завдань, які охоплюють матеріали кількох розділів чи тем навчальної програми.
- Ланкова форма передбачає формування тимчасових груп учнів для виконання навчальних завдань.
- Парна робота полягає в допомозі сильного учня слабшим, у взаємодопомозі.

III. Завдання для самостійної роботи

- Побудуйте дидактичну модель уроку формування і вдосконалення вмінь і навичок (мікро- і макроструктуру). Визначте і обґрунтуйте тип уроку, його основні етапи, методи, форми, пріоритетні принципи навчання. Запропонуйте інший варіант дидактичної моделі даного уроку, визначте його доцільність (Див. Таблицю II.6).*

Таблиця II.6

Вихідні дані завдання:

Тема уроку:

Мета уроку:

Тип уроку:

Етапи уроку	Дидактичні завдання	Зміст навчального матеріалу	Метод навчання		Форми організації навчання	Домінуючі принципи
			За зовнішньою формою	За рівнем пізнавальної діяльності учня		

- Ознайомтеся зі статтею Іванчук М. Інтегрований урок як специфічна форма організації навчання / М. Іванчук // Початкова школа. – 2004. – № 5. – С. 10-12. Складіть поширений план публікації.

IV. Наукові повідомлення

1. Структура та специфіка проведення уроків з ігровим сюжетом у початковій школі.
2. Особливості підготовки вчителя початкових класів до проведення уроків із комп'ютерним забезпеченням.

* Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів / О. Я. Савченко. – К.: Абрис, 1997. – 416 с.

У. Розв'яжіть педагогічну ситуацію

Ситуація 1. Учителька заходить до класу, теплим поглядом охоплює вихованців і з посмішкою вітається з ними: «Добрий день, дорогі мої! Я рада зустрічі з вами. У нас сьогодні свято: в цей день народився наш хороший товариш Сергійко (учні повертаються в бік Сергійка, в їхніх очах радість). Давайте, діти, привітаємо Сергійка з цим важливим днем у його житті». Діти весело плескають у долоні. Вчителька підійшла до іменинника і передала йому красиву вітальну листівку. «А тепер, шановні мої, – продовжує вчителька, – подумайте і назвіть «найчистіші» займенники». Учні притихли. В їхніх очах вираз певного здивування. Почали підносити руки і висловлювати свої здогади. Через кілька хвилин розгадали своєрідний жарт: займенники ВИ-МИ-ТИ.

1. *Охарактеризуйте дії вчителя? Чи доцільно використовувати час уроку для привітання учня?*
2. *Чи достатньо учні були вмотивовані для вивчення займенників?**

Список рекомендованої літератури

1. Іванчук М. Інтегрований урок як специфічна форма організації навчання / М. Іванчук // Початкова школа. – 2004. – № 5. – С. 10.
2. Інтегровані уроки. 1-4 класи. – К.: Шкільний світ, 2011. – 128 с.
3. Ковальчук В. Ефективний урок: технології, структура, аналіз / В. Ковальчук. – К.: Шкільний світ, 2011. – 128 с.
4. Кравчук Л. Ефективний урок. Початкова школа / Л. Кравчук. – К.: Шкільний світ, 2013. – 128 с.
5. Кузьмінський І. А. Технологія і техніка шкільного уроку: навчальний посібник / І. А. Кузьмінський, С. В. Омеляненко. – К., 2010. – 335 с.
6. Пальчевський С. С. Педагогіка: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / С. С. Пальчевський. – К.: Каравела, 2008. – 496 с.
7. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів / О. Я. Савченко. – К.: Абрис, 1997. – 416 с.

* Даниленко М. В. Педагогічні задачі: навчальний посібник / М. В. Даниленко, Л. І. Даниленко. – К.: Вища школа, 1991. – 197 с.

8. Савченко О. Я. Сучасний урок: суб'єктивність навчання і варіативність структури / О. Я. Савченко // Початкова школа. – 2011. – № 9. – С. 11-16.
9. Чайка В. Основи дидактики: Навчальний посібник / В. Чайка. – К.: Академвидав, 2011. – 240 с.

ТЕМА 9. ДИДАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УРОКІВ ДЛЯ УЧНІВ ШЕСТИРІЧНОГО ВІКУ

I. Питання для обговорення

1. Особливості підготовки вчителя до уроку з шестирічними дітьми.
2. Мотивація навчальної діяльності учнів на уроці.
3. Використання ігрових ситуацій у навчанні дітей.

Основні поняття: *діти 6-річного віку, урок, структура уроку, мотивація навчальної діяльності, ігри.*

Методичні рекомендації

У першому питанні необхідно:

- охарактеризувати основну мету навчально-виховного процесу з шестирічними дітьми;
- розкрити дидактичні особливості уроку в першому класі;
- проаналізувати особливості розподілу часу на різних етапах уроку роботи з учнями першого класу;
- розкрити значення фізкультхвилинок та їх кількість при проведенні уроку з шестирічними учнями.

Для висвітлення **другого питання** доцільно:

- охарактеризуйте психологічні та фізіологічні особливості дітей 6-річного віку; специфіку сприймання ними навчального матеріалу;
- розкрийте систему навчальних мотивів учнів першого класу;
- проаналізуйте прийоми активізації навчальних мотивів учнів 6-річного віку.

Для розкриття **третього питання** потрібно:

- висвітлити значення ігрових ситуацій в активізації пізнавальної діяльності школярів;
- охарактеризувати специфіку використання ігрових ситуацій у навчанні дітей.

II. Запитання і завдання для самоконтролю

1. У чому полягають особливості підготовки вчителя до уроку з шестирічними дітьми?
2. Охарактеризуйте процес засвоєння знань шестирічними дітьми на уроці.
3. Проаналізуйте особливості роботи над новим матеріалом у першому класі.
4. Які прийоми мотивації навчальної діяльності першокласників варто використовувати вчителю на уроці?
5. Які психологічні та фізіологічні особливості дітей 6-річного віку необхідно враховувати вчителю першого класу в організації навчання?
6. Охарактеризуйте навчальний потенціал ігрових завдань на уроках з шестилітками.
7. Розкрийте доцільність використання фізкультурних пауз на уроках у першому класі.
8. Чи погоджуєтеся ви із наведеними нижче висловлюваннями відомих педагогів? Відповідь обґрунтуйте.
 - *Ш. Амонашвілі*: «Шестиліток не потрібно мотивувати до навчання, вони за своєю природою самі прагнуть до нього. І цей потяг зникає тоді, коли ми почнемо перевантажувати їх знаннями і будемо переконувати: «Знання необхідні!»».
 - *В. Сухомлинський*: «На уроці дуже важливий особистий приклад педагога. Урок виховує не тільки змістом знань. Той самий зміст знань в одного вчителя виховує, а в іншого не виховує».
 - *В. Сухомлинський*: «Ніщо так не пригнічує дитину, як усвідомлення своєї безперспективності».
 - *В. Сухомлинський*: «Від того, які в сім'ї розумові інтереси, що читають, про що думають дорослі, що залишають вони в думках дитини, – великою мірою залежить її духовний розвиток, пам'ять».

- *К. Ушинський*: «Задавати дітям позакласні уроки в цьому віці (7-9 років – Авт.) зовсім шкідливо; і тільки на десятому році, та й то після добрих попередніх класних занять у минулі роки, можна допустити невеликі уроки поза класом ...».

III. Завдання для самостійної роботи

- З книги «Навчання і виховання учнів першого класу: Методичний посібник для вчителів / Упор. О. Я. Савченко. – К.: Початкова школа, 2002. – С. 10-26» випишіть особливості психофізіологічного розвитку дітей шестилітнього віку.
- Законспекуйте статтю Митник О. Особливості побудови уроку як цілісного творчого процесу у першому класі / О. Митник // Початкова школа. – 2011. – № 4. – С. 19-20.
- Випишіть рекомендації щодо адаптації першокласників у школі зі статті Гончарук І. Створення вчителем комфортних умов для адаптації першокласників до навчання у школі / І. Гончарук // Початкова школа. – 2013. – № 7. – С. 42-45.

IV. Наукові повідомлення

1. Організація навчання першокласників у педагогічній спадщині Василя Сухомлинського.
2. «Здрастуйте, діти!» Ш. Амонашвілі як енциклопедія навчально-виховної роботи з шестирічними дітьми.

V. Розв'яжіть педагогічні ситуації

Ситуація 1. Сьогодні наш першокласник прийшов зі школи похмурий, неговіркий... Сидимо мовчки за обіднім столом. Запитань не ставлю, чекаю, поки сам розповість, що трапилось. Однак він мовчки йде бавитись, повертається, сідає за уроки. Коли уроки вже зроблено і синок готує ранець, я за звичкою хочу допомогти йому, щоб він швидше справився з цією «складною» справою. Складною тому, що син завжди щось забуває: то клей та пензлик для урків праці, то кольоровий папір...

Поспішаю і сьогодні допомогти, але син повертається до мене і каже:

- Досить мене опікати. Що я – «мамин синочок»?

- Та я просто хотіла тобі допомогти. Чому ти так грубо розмовляєш?
- Тебе б так Лідія Іванівна відчитувала...
- А в чому справа?

І тут я дізналася, що для уроку праці потрібно було принести цупкий картон. Син про це напередодні мені не казав – забув. А на уроці, коли всі діти поклали на парти необхідний для роботи картон, з'ясувалося, що у нього немає, тому що мама забула покласти. І, природно, Лідія Іванівна сказала йому, що ранець потрібно укласти самому, а не надіятися на маму...

1. *Чи доцільна надмірна опіка дитини? Як це відбивається на формуванні її особистості?*
2. *Порадьте мамі, як привчити першокласника до порядку, сформувати в нього почуття відповідальності за свої шкільні справи.**

Ситуація 2. Дівчинка-першокласниця йде вперше до школи. У неї в руках великий букет гладіолусів у папері. Вітер задирає папір, дівчинці важко йти.

- Мамо! – просить вона допомогти.

Мама іде поруч і говорить:

- Та носи ти, з квітами не можеш упоратися, безпорадна!

Принесе дівчинка квіти до школи, усе буде добре. Однак вперше в школі викличуть її для відповіді, і вона буде мовчати, тому що їй уже шість років говорять, що вона нетямуща.

1. *Обґрунтуйте педагогічні помилки, допущені мамою у ставленні до доньки. До яких наслідків може призвести подібне відношення батьків до дитини?*
2. *Чому важливо, щоб діти відчували доброзичливе ставлення батьків до свого навчання, впевненість у власних силах?*
3. *Порадьте батькам: у чому полягає вимогливість до дитини? Як необхідно ставити вимоги?**

Ситуація 3. ... Чимало батьків впадають у відчай уже в перші ж дні й місяці шкільного життя свого сина або доньки.

* Педагогічні задачі і завдання для батьків / За ред. В. Г. Постоного. – К.: Радянська школа, 1989. – 189 с.

– У мене син такий неухажний!
– Мій теж без кінця крутиться на уроках...
– А моя донька обов'язково забуде вдома то зошит, то ручку, то підручник ... Просто не знаю, що робити.

1. Які психофізіологічні особливості дітей 6-річного віку необхідно знати батькам для того, щоб попередити неухажність та неуспішність школярів?
2. Яким чином педагог повинен організовувати навчання у першому класі, щоб утримувати увагу учнів?*

Ситуація 4. Пролунав дзвінок. Коридор спорожнів. Гамір перемістився у класи і там розчинився, перетворився у впорядкований робочий гомін. Але ось біжить захеканий хлопець. На секунду зупинився перед дверима і зник за ними. Через хвилину з'явився другий. А от нерішуче тупцюють двоє...

Першим зустрічає тих, хто запізнюється, вчитель, який веде урок. Однак один педагог навіть не дивиться на того, хто увійшов, і продовжує пояснення, а винуватець стоїть, переступаючи з ноги на ногу. Інший – гляне з докором і дозволить сісти. Ще інший, відокремившись від класу, почне довгий повчальний монолог.

1. Як повинен вчинити педагог з учнем, який запізнився?
2. Які вимоги ставляться до організації уроку в першому класі?
3. Що повинен зробити педагог для того, щоб виробити у 6-річних дітей звичку не запізнюватися на початок уроку?²

VI. Робота з першоджерелами

- 1) Амонашвили Ш. Здравствуйте, дети! / Ш. Амонашвили. – М.: Просвещение, 1983.
- 2) Амонашвили Ш. В школу – с шести лет / Ш. Амонашвили. – М., 1986.

* Педагогічні задачі і завдання для батьків / За ред. В. Г. Постоного. – К.: Радянська школа, 1989. – 189 с.

² Даниленко М. В. Педагогічні задачі: навчальний посібник / М. В. Даниленко, Л. І. Даниленко. – К.: Вища школа, 1991. – 197 с.

Список рекомендованої літератури

1. Богуславська Л. О. Особливості психофізіологічного розвитку дітей шестилітнього віку / Л. О. Богуславська, С. А. Гончаренко, Л. О. Кондратенко // Навчання і виховання учнів 1 класу: Методичний посібник для вчителів / Упор. О. Я. Савченко. – К.: Початкова школа, 2002. – С. 10-26.
2. Кочерга О. Психофізіологічний розвиток дитини перед школою / О. Кочерга // Початкова школа. – 2012. – № 1. – С. 45-49.
3. Кузьмінський А. Педагогіка: підручник / А. Кузьмінський, В. Омеляненко. – К., 2003. – С. 33-41.
4. Митник О. Особливості побудови уроку як цілісного творчого процесу у першому класі / О. Митник // Початкова школа. – 2011. – № 4. – С. 19-20.
5. Навчання і виховання учнів 1 класу: Методичний посібник для вчителів / Упор. О. Я. Савченко. – К.: Початкова школа, 2002. – 464 с.
6. Навчання і виховання шестирічних першокласників: Зб. статей / Упоряд.: К. С. Прищепа. – К.: Рад. шк., 1990.
7. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів / О. Я. Савченко. – К.: Абрис, 1997. – 416 с.

ТЕМА 10. АНАЛІЗ УРОКУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

І. Питання для обговорення

1. Підготовка вчителя до уроку.
2. Самоаналіз уроку.
3. Основні вимоги до уроку.

Основні поняття: *самоаналіз уроку, організаційні, дидактичні, психологічні, етичні та санітарно-гігієнічні вимоги до уроку.*

Методичні рекомендації

У першому питанні потрібно:

- вказати, що підготовка вчителя до уроку включає попередній і безпосередній етапи, охарактеризувати їх;
- проаналізувати системний підхід до планування уроку, послідовність дій педагога;
- розкрити рекомендації щодо ефективної підготовки вчителя до уроку в початковій школі.

При розкритті **другого питання** необхідно:

- висвітлити сутність самоаналізу професійної діяльності вчителя;
- охарактеризувати труднощі, які супроводжують самоаналіз уроку;
- вказати об'єкти педагогічної діяльності вчителя, які підлягають самоаналізу;
- проаналізувати узагальнений алгоритм здійснення самоаналізу уроку.

Для висвітлення **третього питання** доцільно:

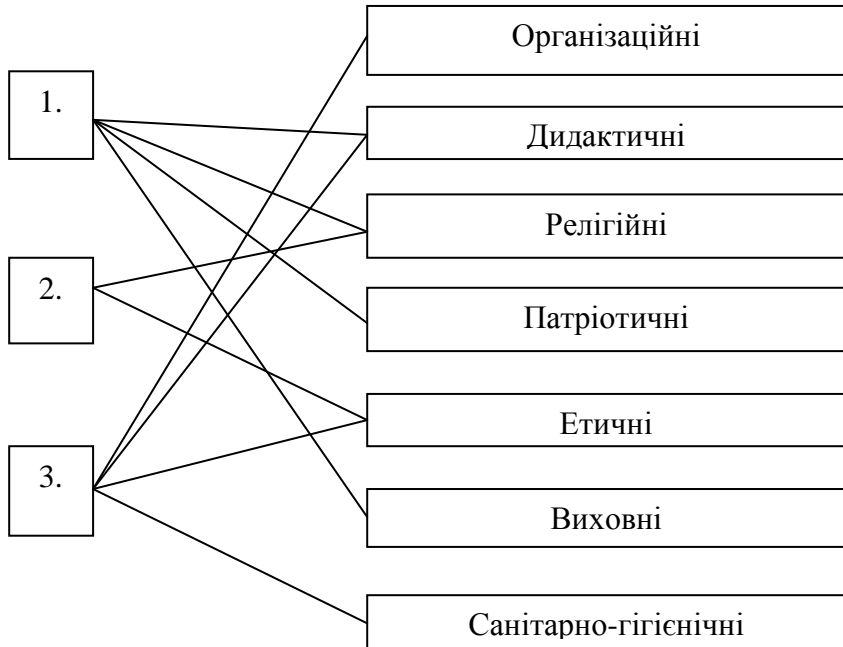
- вказати, що проведення уроку вимагає дотримання організаційних, дидактичних, психологічних, етичних та санітарно-гігієнічних вимог;
- проаналізувати вимоги, які належать до організаційних, дидактичних та психологічних;
- розкрити сутність етичних та санітарно-гігієнічних вимог при організації та проведенні уроку в початковій школі.

II. Запитання і завдання для самоконтролю

1. Виділіть основні етапи підготовки вчителя до уроку?
2. Що передбачає попередній етап підготовки вчителя до уроку?
3. Охарактеризуйте особливості безпосередньої підготовки вчителя до уроку.
4. У чому полягає системний підхід до планування уроку?
5. На якому етапі підготовки вчителя до уроку готується поурочний план-конспект?
6. Які особливості педагогічного самоаналізу уроку?

7. Визначте основні вимоги до сучасного уроку. Назвіть цифру, до якої сходяться лінії від обраних вами положень (Схема П.6).

Схема П.6

8. Охарактеризуйте санітарно-гігієнічні вимоги до уроку.
9. У чому полягає зміст дидактичних вимог до проведення уроків у початковій школі?
10. Поясніть різницю між психологічними та етичними вимогами до уроку.
11. Охарактеризуйте модель самоаналізу уроку.

III. Завдання для самостійної роботи

1. Відвідати уроки у загальноосвітніх школах міста і письмово проаналізувати їх.
2. Випишіть у зошит для семінарських занять цитати вітчизняних та зарубіжних учених про урок, його ефективність, роль вчителя на уроці.

IV. Наукові повідомлення

1. Дидактичний аналіз підготовки вчителя до організації вивченої теми.
2. Програма спостереження і аналізу уроку.

V. Розв'яжіть педагогічну ситуацію

Ситуація 1. Інспектор райвно із заступником директора школи відвідав урок математики учителів 3-А і 3-Б класів. На обох уроках була одна й та ж тема: «Розв'язування задач на попередньо вивчену тему».

Учителька 3-А класу М. С. після повідомлення теми і мети уроку почергово викликала учнів до дошки. Вони розв'язували задачі. М. С. Піднімала з місця окремих учнів, які повторювали правила. Інші учні записували в зошитах розв'язки, що їх виконували на дошці їхні товариші. Під кінець уроку на 8 хвилин було проведено самостійну роботу (учні розв'язували приклади, які були записані на дошці).

Учителька 3-Б класу також повідомила учням тему і мету уроку. Однак відразу запропонувала вихованцям самостійно розв'язати задачу і приклад, які завчасно у 2-х варіантах були записані на дошці. Ця робота тривала 10 хвилин. Швиденько перевірили результати. Вони були добрими. Лише три учні допустили незначні помилки.

– Тепер, діти, подивіться на картки-завдання, які я поклала перед кожним. Виконуйте свої індивідуальні завдання. Будьте уважні.

Учні активно включились у роботу. С. А. підходила до окремих учнів, тихенько, не відволікаючи увагу інших, допомагала їм у роботі. Через 12 хвилин почувалися голоси: «Я уже все виконала!»

– Молодці! Для тих, хто впорався із задачами, у мене є цікавіші завдання, – говорила С. А. і пропонувала картки з новим матеріалом.

Учні працювали по групах над складанням задач.

– Лише кожна творча група має скласти свою задачу, – попередила учителька.

Під кінець уроку (3 хвилини) С. А. запропонувала дітям веселу гру «Порахуй». Хто не встигав підхопити естафету товариша – вибував з гри.

Під час обговорення уроків думки інспектора і заступника директора в оцінці розбіглися.

1. *Висловіть свою думку щодо дій учителів на цих уроках.*
2. *У чому виявилися дидактичні помилки вчителів?*
3. *У чому ви вбачаєте ефективність методів і прийомів, використаних учителями на уроках?**

VI. Робота з першоджерелами

- 1) Випишіть із книги Я. А. Коменського «Велика дидактика» рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу на уроці, які є актуальними для сучасної школи.

Список рекомендованої літератури

1. Волкова Н. Педагогіка: посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н. Волкова. – К.: Академвидав, 2007. – 615 с.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К., 1997. – 376 с.
3. Кузьмінський А. Педагогіка: підручник / А. Кузьмінський, В. Омеляненко. – К., 2003. – С.33-41.
4. Омеляненко В. Л. Педагогіка: завдання і ситуації: практикум / В. Л. Омеляненко, А. І. Кузьмінський, Л. П. Вовк. – К.: Знання-Прес, 2006. – 423 с.
5. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: підручник для студентів педагогічних факультетів / О. Я. Савченко. – К.: Абрис, 1997. – 416 с.
6. Фіцула М. Педагогіка: навчальний посібник / М. Фіцула. – К.: Академвидав, 2007. – 560 с.
7. Чайка В. Основи дидактики: Навчальний посібник / В. Чайка. – К.: Академвидав, 2011. – 240 с.

* Омеляненко В. Л. Педагогіка: завдання і ситуації: практикум / В. Л. Омеляненко, А. І. Кузьмінський, Л. П. Вовк. – К.: Знання-Прес, 2006. – 423 с.

ТЕМА 11. КОНТРОЛЬ ТА ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

І. Питання для обговорення

1. Сутність і завдання контролю в навчальному процесі.
2. Основні принципи контролю знань.
3. Види контролю знань.
4. Оцінка результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів.

Основні поняття: *контроль, функції контролю, основні принципи контролю знань, види контролю, оцінка, критерії оцінки знань, рівні навчальних досягнень.*

Методичні рекомендації

Для висвітлення **першого питання** потрібно:

- розкрити сутність та мету контролю за результатами навчання учнів початкових класів;
- обґрунтувати значення понять: «перевірка», «оцінювання», «оцінка», «облік»;
- охарактеризувати функції контролю знань (діагностична, освітня, виховна, розвивальна, стимулююча, прогностична, оцінювальна й управлінська);
- проаналізувати завдання контролю в навчальному процесі.

Для розкриття **другого питання** доцільно:

- вказати, що ефективність здійснення контролю в навчальному процесі початкової школи потребує дотримання низки принципів;
- розкрити сутність таких принципів контролю: індивідуальний характер перевірки, об'єктивність, систематичність, тематична спрямованість, єдність вимог, оптимальність, всебічність.

У **третьому питанні** необхідно:

- охарактеризувати класифікацію видів контролю залежно від дидактичної мети і місця застосування у навчальному процесі; здобуття інформації в процесі контролю; засобів, які використовуються під час контролю і самоконтролю; способу організації контролю;

- охарактеризувати сутність, мету та особливості попереднього, поточного, тематичного, періодичного, підсумкового видів контролю;
- проаналізувати мету, завдання та специфіку самоконтролю учнів молодшого шкільного віку.

У четвертому питанні потрібно:

- дати визначення поняттю «оцінка», розкрити критерії та норми оцінки;
- охарактеризувати такі критерії оцінки знань учнів: глибина, повнота, міцність, оперативність, якість, гнучкість, систематичність;
- розкрити рівні і загальні критерії оцінювання навчальних досягнень учнів;
- проаналізувати особливості оцінювання рівня знань, умінь і навичок школярів різних класів початкової школи.

II. Запитання і завдання для самоконтролю

1. Диференційуйте зміст понять «контроль», «перевірка», «оцінювання», «оцінка», «облік».
2. Визначте мету і функції контролю знань.
2. Охарактеризуйте принципи контролю знань.
3. У чому полягають особливості тестової методики контролю?
4. Охарактеризуйте види контролю знань.
5. Що визначає основні вимоги до оцінки знань?
6. Охарактеризуйте низку принципів контролю знань: об'єктивність, єдність вимог, оптимальність.
7. Чим зумовлені зміни у підходах до оцінювання навчальних досягнень учнів?
8. Який зміст Ви вкладаєте в поняття «оцінка», «бал»?
9. Розкрийте сутність і критерії 12-бальної системи оцінювання навчальної праці школярів.
10. Назвіть критерії оцінки знань учнів.
11. В кожну колонку таблиці (див. табл. II.7) допишіть поняття, яких не вистачає у переліку. Дайте визначення усіх зазначених термінів.

Таблиця II.7

1. Діагностична, освітня, виховна, розвивальна, стимулююча ...	2. Індивідуальний характер перевірки, єдність вимог, оптимальність, всебічність ...
3. Систематичність, гнучкість, глибина, якість ...	4. Попередній, самоконтроль ...

12. Заповніть таблицю II.8: напишіть навпроти визначень терміни, що їм відповідають.

Таблиця II.8

1.	Ця функція контролю передбачає зіставлення виявленого рівня знань, умінь і навичок з вимогами навчальної програми	
2.	Компонент контролю, який означає виявлення і вимірювання рівня і якості знань, об'єму праці учня	
3.	Принцип контролю полягає у тому, що перевірка та оцінка успішності учнів передбачає адекватне порівняльне відображення якості навчання у різних школах.	
4.	Принцип контролю вирізняється тим, що перевірку та оцінку успішності учнів зумовлює науково обґрунтований вибір найкращого для певних умов варіант завдань, форм і методів контролю та оцінювання результатів навчання з опертям на певні критерії.	
5.	Основна мета цього виду контролю – перевірка та оцінка знань учнів з кожної логічно завершеної частини навчального матеріалу.	
6.	Кількісний показник якості результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів.	

III. Завдання для самостійної роботи

- Законспекуйте статтю Савченко О. Дидактико-методичні вимоги до організації контрольної-оцінювальної діяльності вчителя / О. Савченко // Початкова школа. – 2011. – № 2. – С. 7-12.
- З книги В. О. Сухомлинського «Сто порад учителям» випишіть рекомендації педагога щодо оцінювання знань учнів (поради 16, 17).

IV. Наукові повідомлення

1. Формування самоконтролю у молодших школярів.
2. Дидактичні вимоги до перевірки та оцінювання знань, умінь і навичок молодших школярів.

V. Розв'яжіть педагогічні ситуації

Ситуація 1. У першому класі я (В. О. Сухомлинський) поставив перші оцінки через чотири місяці після початку навчального року. Тут важливо, насамперед, щоб дитина зрозуміла, що таке старання, ретельна праця. Малюк погано виконує свою роботу не тому, що не хоче, а тому, що не має уявлення, що таке добре і що таке погано – за що ж йому ставити оцінку? Я добивався, щоб дитина, кілька разів, виконавши одне й теж саме завдання, переконалася на власному досвіді, що вона може виконати його значно краще.

1. Проаналізуйте міркування В. О. Сухомлинського і висловіть своє ставлення до цієї проблеми.
2. Чи доцільно підходити до оцінювання навчальної діяльності учнів середніх і старших класів з позицій, які окреслив В. О. Сухомлинський?*

Ситуація 2. Світлана не підготувалась до уроку.

- Двійка, – сказав учитель. – Давай щоденник!
- Я вдома забула, – відповіла учениця.
- Завтра подаси, а двійку я ставлю в журнал.

Потім вийшов відповідати Петрик. Учитель здивувався: Петрик так добре ще ніколи не відповідав...

- Молодець! П'ятірка, – посміхнувся педагог.

* Омеляненко В. Л. Педагогіка: завдання і ситуації: практикум / В. Л. Омеляненко, А. І. Кузьмінський, Л. П. Вовк. – К.: Знання-Прес, 2006. – 423 с.

Петрик не міг приховати радості: це була чи не перша п'ятірка в його житті.

– Давай щоденник! – повернувся вчитель до школяра.

Учень незграбно переступає з ноги на ногу:

– У мене немає щоденника.

Тоді вчитель сухо мовив:

– У такому випадку я тобі в журнал п'ятірку не поставлю. Ось коли в тебе буде щоденник, я тебе ще раз викличу.

1. *Які тенденції у підході до оцінки знань учнів характерні для вчителя?*
2. *У чому сутність стимулюючої функції оцінки?**

Ситуація 3. Якось довелось мені відвідати урок математики. Клас виконував самостійну роботу. Пройшовши рядами і побіжно глянувши у зошити учнів, учителька почала коментувати:

– Іваненко все ще пихтить. Нездібна дівчина. Все сидить, сидить. А от Прохоров – молодець, одразу взявся за діло, за нього я спокійна.

Мені цікаво було дізнатися, які ж оцінки одержали ці учні за контрольну роботу? Виявилося, обом поставили «четвірки». Помітивши, моє здивування, вчителька недуже охоче пояснила: «Прохоров зробив усе дуже швидко і, в цілому, вірно, проте допустив деякі дрібні огріхи через поспіх і свою неухважність. Талановитий хлопець, – додала вона при цьому, – але вже надто неухважний».

Ось так: «талановитий» учень одержав стільки, скільки нездібна учениця, а ставлення до них учительки зовсім різне. Перший в її очах так і залишився хоч і не уважним, але здібним, а друга – лише ретельним, хоч і старанним середнячком.

1. *Проаналізуйте діяльність учительки і визначте її результативність?*
2. *Що породжують такі впливи на учнів? Як впливає індивідуальний підхід на оцінку знань дітей на уроці?**

Ситуація 4. У клас прийшла нова вчителька з хімії. Вже через два тижні одна з кращих учениць, «стабільна відмінниця», почула категоричне: «Більше четвірки у мене не одержиш!» І що ж? Незабаром у щоденнику школярки з'явилися не тільки четвірки, а й

* Даниленко М. В. Педагогічні задачі: навчальний посібник / М. В. Даниленко, Л. І. Даниленко. – К.: Вища школа, 1991. – 197 с.

трійки ... І зовсім не тому, що вчителька до неї ставилася несправедливо: просто у дівчини пропало бажання займатися хімією, як кажуть, не лежить душа.

1. *Яких помилок припустився педагог в оцінці знань учнів?*
2. *Чи правильно, що вчительське «не здолає», «не зможе» здатне «заморозити» сили, загальмувати рух особистості вперед?**

Ситуація 5. Закінчилася контрольна з математики. Учні здають зошити. І тут учитель раптом звертає увагу на те, що на дошці були старанно кимось написані всі потрібні для розв'язання формули, та ще й відповіді.

Отже, на дошці ми виявляємо «шпаргалку», яка полегшує розв'язання тих математичних задач, що були запропоновані класу на контрольній. Що ми скажемо класу?

- а) усі оцінки за контрольну буде знижено;
- б) або ви називаєте ім'я спритника, або всі одержують «незадовільно»;
- в) сьогодні після уроків ми з вами повторимо контрольну роботу з новими задачами;
- г) ваш варіант.

1. *З'ясуйте, що зумовлює виховний потенціал оцінки?*
2. *Який вплив контролю на керівництво і управління навчальною діяльністю учнів? **

VI. Робота з першоджерелами

- 1) Ознайомтеся із працями В. Ф. Шаталова і выпишіть цікаві міркування про аналіз й оцінку знань, умінь і навичок учнів.

Список рекомендованої літератури

1. Волкова Н. Педагогіка: посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н. Волкова. – К.: Академвидав, 2007. – 615 с.

* Даниленко М. В. Педагогічні задачі: навчальний посібник / М. В. Даниленко, Л. І. Даниленко. – К.: Вища школа, 1991. – 197 с.

2. Даниленко М. В. Педагогічні задачі: навчальний посібник / М. В. Даниленко, Л. І. Даниленко. – К.: Вища школа, 1991. – 197 с.
3. Контроль та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи: Метод. рек. / Н. М. Бібік, О. Я. Савченко, Т. М. Байбара, М. С. Вашуленко та ін. – К.: Почат. шк., 2002. – 128 с.
4. Кузьмінський А. Педагогіка: підручник / А. Кузьмінський, В. Омеляненко. – К., 2003. – С.33-41.
5. Савченко О. Дидактико-методичні вимоги до організації контрольної-оцінювальної діяльності вчителя / О. Савченко // Початкова школа. – 2011. – № 2. – С. 7-12.
6. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: підручник для студентів педагогічних факультетів / О. Я. Савченко. – К.: Абрис, 1997. – 416 с.
7. Фіцула М. Педагогіка: навчальний посібник / М. Фіцула. – К.: Академвидав, 2007. – 560 с.
8. Чайка В. Основи дидактики: Навчальний посібник / В. Чайка. – К.: Академвидав, 2011. – 240 с.

ТЕМА 12. СПЕЦИФІКА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В СУЧАСНІЙ МАЛОКОМПЛЕКТНІЙ ШКОЛІ

І. Питання для обговорення

1. Особливості планування навчального процесу.
2. Організація навчання у класах-комплектах.
3. Специфіка побудови уроків у класах-комплектах.

Основні поняття: *малокомплектна школа, клас-комплект, комплекс «школа-дитячий садок», навчання, однопредметні і однотемні уроки, самостійна робота.*

Методичні рекомендації

У першому питанні потрібно:

- дати визначення поняттям «малокомплектна школа», «клас-комплект», комплекс «школа-дитячий садок»;
- розкрити специфіку організації навчання у малокомплектній школі;
- проаналізувати найбільш оптимальне поєднання класів у комплекти.

Для висвітлення **другого питання** необхідно:

- розкрити способи ефективної організації навчання у класах-комплектах;
- проаналізувати особливості однопредметних та однотемних уроків; розкрити їх значення у підвищенні ефективності процесу навчання;
- охарактеризувати різні форми роботи учнів на уроках в малокомплектній школі;

У **третьому питанні** доцільно:

- розкрити структуру уроків у малокомплектній школі;
- охарактеризуйте алгоритми проведення уроків різних навчальних дисциплін у класах-комплектах;
- проаналізуйте значення самостійної роботи в організації навчання у класах-комплектах.

II. Запитання і завдання для самоконтролю

1. У чому полягає специфіка малокомплектної початкової школи? Чим обумовлено виникнення такого типу шкіл?
2. Чим відрізняється робота вчителя малокомплектної школи від роботи вчителя загальноосвітньої?
3. Розкрийте сутність роботи комплексу «дитячий садок-школа».
4. Охарактеризуйте зовнішні і внутрішні умови функціонування малокомплектних шкіл.
5. Від яких факторів залежить ефективність організації навчально-виховної роботи у малокомплектній школі?
6. Назвіть переваги та недоліки роботи з комплектом, в якому об'єднані 1-й і 2-й класи.
7. Охарактеризуйте причини нераціонального використання часу в класі-комплекті.

8. Які особливості притаманні для уроків у класах-комплектах?
9. Назвіть форми організації засвоєння нових знань у класах-комплектах.
10. Обґрунтуйте призначення самостійної роботи школярів у класах-комплектах.

III. Завдання для самостійної роботи

- Законспекуйте статтю Мелешко В. Сільська малокомплектна школа як компонент освітнього округу: досвід і практика / В. Мелешко // Початкова школа. – 2012. – № 10. – С. 49-52.
- Законспекуйте статтю Савченко О. Уміння учнів вчитися у дидактичній системі В.О. Сухомлинського / О. Савченко // Початкова школа. – 2013. – № 9. – С. 1-4.

IV. Наукові повідомлення

1. Внутрішньошкільний контроль у малокомплектній початковій школі.
2. Організація виховної роботи в малокомплектній школі.

Список рекомендованої літератури

1. Кузьмінський А. Педагогіка: підручник / А. Кузьмінський, В. Омеляненко. – К., 2003.
2. Мелешко В. Сільська малокомплектна школа як компонент освітнього округу: досвід і практика / В. Мелешко // Початкова школа. – 2012. – № 10. – С. 49-52.
3. Навчально-виховний процес у малокомплектній школі / За ред. Г. Ф, Суворової, О. Я. Савченко. – К.: Рад. шк., 1988. – 56 с.
4. Навчання і виховання учнів 2 класу: Методичний посібник для вчителів / Упор. О. Я. Савченко. – К.: «Початкова школа», 2003. – 608 с.
5. Присяжнюк Н. І. Особливості роботи в класах-комплектах з малою наповнюваністю. Методичні рекомендації / Н. І. Присяжнюк. – К.: ІЗММ, 1996.
6. Ротфорт Д. В. Індивідуальне навчання учнів 1-4 класів / Д. В. Ротфорт. – Х.: «Основа», 2012. – 192 с.
7. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів / О. Я. Савченко. – К.: Абрис, 1997. – 416 с.

ТЕМА 13. ОБДАРОВАНІСТЬ ТА НЕУСПІШНІСТЬ УЧНІВ

I. Питання для обговорення

1. Обдарованість: сутність, види, принципи.
2. Форми і методи роботи з обдарованими дітьми.
3. Відставання: ознаки, причини.
4. Робота з відстаючими учнями.

Основні поняття: *обдарованість, талант, геніальність, обдаровані діти, неуспішність відставання, форми роботи з обдарованими дітьми.*

Методичні рекомендації

У першому питанні потрібно:

- розкрити сутність понять «обдарованість» та «обдаровані діти», охарактеризувати різні види обдарованості;
- обґрунтувати різницю між термінами «обдарованість», «талант», «геніальність»;
- проаналізувати дослідження вчених, які працювали над проблемою обдарованості;
- охарактеризувати принципи роботи педагога з обдарованими дітьми.

Для висвітлення **другого питання** доцільно:

- дати визначення понять «форми навчання» та «методи навчання», охарактеризувати специфіку їх використання у роботі з обдарованими дітьми;
- проаналізувати основні форми роботи з обдарованими дітьми (групові та індивідуальні заняття на уроках і в позаурочний час, консультації, дослідницька робота тощо);
- охарактеризувати методи навчання (робота з книгою, практичні методи тощо);
- розкрити зарубіжний досвід організації навчання обдарованих дітей.

У **третьому питанні** необхідно:

- дайте визначення поняттям «неуспішність» та «відставання»;
- охарактеризуйте причини відставання учнів у навчанні;
- розкрийте види відставання школярів у навчанні.

Для висвітлення **четвертого питання** потрібно:

- проаналізувати шляхи подолання причин неспішності школярів;
- охарактеризуйте форми та методи роботи з учнями, які відстають у навчанні.

II. Запитання і завдання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте особливості учнів з підвищеними навчальними можливостями.
2. Розмежуйте поняття «обдарованість», «талант», «геніальність».
3. Охарактеризуйте форми роботи з обдарованими дітьми.
4. Які методи є пріоритетними в роботі з обдарованими дітьми?
5. Яких обдарованих людей з різних галузей діяльності ви знаєте?
6. Чим зумовлене відставання учнів у навчальній діяльності? Аргументуйте власну думку.
7. За якими ознаками можна виявити контингент учнів з утрудненнями в навчанні?
8. Обґрунтуйте причини відставання учнів у навчанні.
9. Охарактеризуйте специфіку роботи класів вирівнювання.
10. Чи впливає сім'я на успішність (неуспішність) дитини у навчанні? Відповідь обґрунтуйте.

III. Завдання для самостійної роботи

- Законспекуйте статтю Богатирь Л. Д. Розвиток творчого потенціалу обдарованих дітей у початковій школі / Л. Д. Богатирь // Обдарована дитина. – 2012. – №. 6. – С.28-33.
- Законспектуйте параграф «Діти з труднощами у навчанні і вихованні: поради психолога» з посібника «Навчання і виховання учнів 2 класу: Методичний посібник для вчителів / Упор. О. Я. Савченко. – К.: «Початкова школа», 2003. – С.87-109.
- Складіть поширений план-конспект 10-го параграфу «Про роботу з важкими учнями» з книги В. О. Сухомлинського «Сто порад учителям» [7].

IV. Наукові повідомлення

1. Нетрадиційні форми роботи з обдарованими дітьми.
2. Вплив мотивів навчання та оцінки на успішність молодших школярів.

V. Розв'яжіть педагогічні ситуації

Ситуація 1. ... Мій онук здібний хлопчик, може вчитися на «4» і на «5», але останнім часом в нього більше низьких оцінок, оскільки лінується.

Що його до цього призвело?

Мати і бабуся вважають, що навчання – це одне, а подарунки – інше. Внук приносить двійки, трійки, а йому дарують подарунки. Який же буде стимул у навчанні, якщо дитина впевнена, що незалежно від оцінок вона все одно одержить подарунки. Для чого тоді старатися вчитися?

Я вважаю, що подарунки і навчання нероздільні, – зазначає дідусь.

1. *Чю позицію Ви підтримуєте – матері, бабусі чи дідуся?*
2. *Чи в усьому правий дідусь?*
3. *Які методи заохочення і покарання в стимулюванні навчання дітей варто використовувати?*
4. *Яким чином батьки або родичі дітей можуть впливати на успішність (неуспішність) у навчанні?**

Ситуація 2.

- Тату, як правильно розв'язати ось цю задачу?
- А сам ти як вважаєш?
- Я думаю, але у мене не виходить.
- Тоді давай будемо думати разом.

Батько і син читають разом умову задачі: «За шість годин роботи перший учень виготовив на чотири деталі більше, ніж другий, а майстер виготовив на 36 деталей більше від першого учня і в три рази більше другого. Скільки хвилин витрачав на виготовлення кожної деталі майстер і кожен з учнів?»

- То як? – запитує батько сина.

Петрик відповідає, але неправильно – не зрозумів умови задачі.

– Вчора ви будували гірку зі снігу, – каже батько. – Уяви, що ти приніс снігу на чотири лопати більше, ніж твій товариш Сеня, а я на 36 лопат більше, ніж Сеня. Визнач, скільки лопат приніс кожний.

* Педагогічні задачі і завдання для батьків / За ред. В. Г. Постоного. – К.: Радянська школа, 1989. – 189 с.

– Якщо ми також працювали шість годин, – міркує вголос Петрик,
– то можна підрахувати, скільки часу ми витрачали на те, щоб
перенести кожну лопату.

– Можна, ось і підрахуй.

– Усе ясно, – радісно вигукує хлопець.

– От і добре ...

1. *Оцініть дії батька в даній ситуації. Чи правильно він повівся?*
2. *Які методи і прийоми він застосував, допомагаючи синові розв'язати задачу?*
3. *Що означає «допомога» у навчанні і як батьки повинні її надавати, щоб попередити неуспішність дітей?**

Ситуація 3.

– Я вже розв'язав.

– І я!

– І я! – лунають голоси тих, хто вже перемножив і поділив запропоновані їм числа. Більшість ще не здолала і половини завдання, а от Вася і Ліда з шести прикладів розв'язали тільки два.

Знайома картина. Як тут діяти вчителю?

Дітям, які виконали стандартні завдання, учителька вручила картки з задачею-казкою. Можна було бачити, з якою цікавістю запалали оченята малюків! Ще б пак – зустрічі з казкою, знайомими персонажами!

Інтерес підштовхнув до пошуків розв'язання.

Поступово у пошук були залучені всі учні, і в цій радості «відкриття» вони не відчували жодної втоми і перевантаження.

1. *Які дидактичні принципи, методи та прийоми використала вчителька в організації навчальної діяльності учнів?*
2. *Чи допустила педагог дидактичні помилки в організації навчальної діяльності учнів?*
3. *Укажіть основні шляхи попередження перевантаження і подолання неуспішності школярів.³*

* Педагогічні задачі і завдання для батьків / За ред. В. Г. Постоного. – К.: Радянська школа, 1989. – 189 с.

³ Даниленко М. В. Педагогічні задачі: навчальний посібник / М. В. Даниленко, Л. І. Даниленко. – К.: Вища школа, 1991. – 197 с.

Список рекомендованої літератури

1. Богатирь Л. Д. Розвиток творчого потенціалу обдарованих дітей у початковій школі / Л. Д. Богатирь // Обдарована дитина. – 2012. – № 6. – С.28-33.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К., 1997. – 376 с.
3. Даниленко М. В. Педагогічні задачі: навч. посіб. / М. В. Даниленко, Л. І. Даниленко. – К.: Вища школа, 1991. – 197 с.*
4. Казачінер О. Діагностика як один із засобів подолання неуспішності молодших школярів / О. Казачінер // Початкова школа. – 2011. – № 1. – С. 51-53.
5. Майданенко С. Обдарованість як соціально-педагогічне явище / С. Майданенко // Початкова школа. – 2013. – № 3. – С. 36-38.
6. Навчання і виховання учнів 2 класу: Методичний посібник для вчителів / Упор. О. Я. Савченко. – К.: «Початкова школа», 2003. – С.87-109.
7. Педагогічні задачі і завдання для батьків / За ред. В. Г. Постового. – К.: Радянська школа, 1989. – 189 с.©
8. Рибалка В. В. Обдарованість, талант, геніальність: класичні та сучасні наукові визначення / В. В. Рибалка // Обдарована дитина. – 2012. – № 7. – С. 2-7; № 8. – С. 2-9.
9. Розвивальні завдання для дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку // Обдарована дитина. – 2012. – № 2. – С. 57-60.
10. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в п'яти томах / В. О. Сухомлинський. – Том другий. – К., «Радянська школа», 1976. – С. 419.

**Перелік питань до підсумкового опитування з дисципліни
«Основи дидактика початкової школи»**

1. Дидактика як галузь педагогічної науки. Об'єкт і предмет дидактики.
2. Становлення і розвиток дидактики як науки.
3. Методологічна основа дидактики.
4. Завдання дидактики початкового навчання.
5. Зв'язок дидактики з іншими науками.
6. Основні дидактичні концепції.
7. Сутність процесу навчання, його функції.
8. Складові компоненти процесу навчання, їх характеристика.
9. Структура діяльності вчителя.
10. Психолого-педагогічні основи навчально-пізнавальної діяльності учнів.
11. Психологічна характеристика процесу засвоєння навчального матеріалу.
12. Класифікація мотивів учіння. Характеристика інтересів як компоненту мотивації учіння.
13. Основні види навчання.
14. Оптимізація та інтенсифікація процесу навчання.
15. Зовнішні та внутрішні закономірності навчання.
16. Характеристика принципів навчання у дидактиці початкової школи. Правила навчання.
17. Поняття про зміст освіти та його компоненти. Стандарти освіти.
18. Навчальні плани (базовий, типовий, навчальний план школи). Навчальні програми для початкової школи.
19. Підручники для початкової школи і навчальні посібники.
20. Сутність і функції методів навчання. Класифікація методів навчання.
21. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності.
22. Методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності.
23. Методи контролю і самоконтролю.
24. Засоби навчання. Підготовка навчального обладнання.
25. Форми організації навчання у початковій школі: історичний

аспект.

26. Навчальні екскурсії: методика проведення.
27. Види домашніх завдань і способи їх перевірки.
28. Поняття про урок. Визначення цілей уроку.
29. Сутність та основні класифікації уроків. Структура уроку: макро- та мікроструктура.
30. Типологія уроків.
31. Дидактичні особливості інтегрованих уроків.
32. Особливості підготовки і проведення відкритого уроку.
33. Нетрадиційні форми проведення уроків, їх види.
34. Особливості підготовки вчителя до уроку з шестирічними дітьми.
35. Мотивація навчальної діяльності учнів на уроці.
36. Використання ігрових ситуацій у навчанні дітей.
37. Підготовка вчителя до уроку.
38. Вимоги до проведення уроку.
39. Сутність, функції та принципи контролю у навчальному процесі.
40. Критерії оцінювання результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів.
41. Вимоги до педагогічного оцінювання молодих школярів.
42. Поняття малокомплектної школи, її специфіка.
43. Особливості планування навчального процесу в малокомплектній школі.
44. Побудова уроків у класах-комплектах. Структура уроків.
45. Проблема навчання обдарованих дітей.
46. Методика психолого-педагогічного вивчення дітей з труднощами у навчанні.
47. Типи дітей, які мають труднощі у навчання.
48. Шляхи подолання неуспішності учнів.

ТЕСТИ ДО КУРСУ

«ОСНОВИ ДИДАКТИКИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ»

1. Безпосереднім попередником Я. А. Коменського вважають:

- а) Платона;
- б) Еразма Ротердамського;
- в) Вольфганга Ратке;
- г) Мартіна Лютера.

2. Педагогічна концепція Я. А. Коменського ґрунтується на засадах ...:

- а) сенсуалізму;
- б) позитивізму;
- в) консерватизму;
- г) релігійного ідеалізму.

3. Який дидактичний принцип асоціюють з «золотим правилом» дидактики?

- а) принцип науковості;
- б) принцип природовідповідності;
- в) принцип доступності;
- г) принцип наочності.

4. У якому році написано працю Я. А. Коменського «Велика дидактика»?

- а) 1630 р.;
- б) 1632 р.;
- в) 1638 р.
- г) 1640 р.

5. Який основний елемент навчання лічби в теорії елементарної освіти запропонував Й. Г. Песталоцці?

- а) математичний куб;
- б) одиниця;
- в) десяток;
- г) сотня.

6. Яку назву має теорія Й. Г. Песталоцці?

- а) розвивальне навчання;
- б) професійно-трудове навчання;
- в) виховуюча освіта;
- г) елементарна освіта.

7. Хто з педагогів уперше обґрунтував принцип культуровідповідності?

- а) Я. А. Коменський;
- б) Й. Г. Песталоцці
- в) А. Дістервег;
- г) Й. Герbart.

8. Хто з педагогів розробив і обґрунтував систему випереджуючого навчання?

- а) К. Д. Ушинський;
- б) Ш. О. Амонашвілі;
- в) В. О. Шаталов;
- г) С. М. Лисенкова;

9. Стрижневою ідеєю виховної концепції В. О. Сухомлинського є:

- а) гуманізм;
- б) сенсуалізм;
- в) взаємодія школи і родини;
- г) колективізм.

10. Назвіть автора книги «Здрастуйте, діти».

- а) В. О. Сухомлинський;
- б) Ш. О. Амонашвілі;
- в) С. М. Лисенкова;
- г) А. С. Макаренко.

11. Дайте визначення поняття «дидактика»:

- а) це наука, яка вивчає закономірності розвитку дитини і визначає програму цього розвитку;
- б) це сукупність теоретичних і прикладних наук, які вивчають процеси навчання, виховання та розвитку особистості;

- в) це наука про організацію спільної виховної діяльності вихователя і вихованця;
- г) це галузь педагогіки, яка вивчає теорію освіти і навчання, його закономірності, функції категорії, форми і методи.

12. Основними категоріями дидактики є:

- а) навчання, знання, вміння, освіта;
- б) підручники, навчальні програми, навчальні плани;
- в) самоосвіта, навички, методи навчання;
- г) освіта, навчання, виховання, розвиток.

13. Із запропонованих нижче понять виберіть те, яке означає: цілеспрямований процес і результат оволодіння учнями системою наукових знань, пізнавальних умінь і навичок та формування на цій основі світогляду, моральних якостей.

- а) навчання;
- б) освіта;
- в) викладання;
- г) методи навчання.

14. Дайте визначення поняття «викладання»?

- а) навчальна діяльність учня;
- б) організація та управління вчителем пізнавальної діяльності учнів, в результаті чого відбувається розвиток і виховання школярів;
- в) діяльність вчителя, спрямована на формування позитивних і подолання негативних якостей учнів;
- г) правильна відповідь відсутня.

15. Назвіть визначення поняття «знання»:

- а) здатність свідомо виконувати ту чи іншу дію;
- б) автоматизована дія, що здійснюється без участі свідомості;
- в) факти, відомості, наукові теорії, закони, поняття, системно закріплені у свідомості;
- г) пізнавальна активність, унаслідок якої формуються знання, вміння, навички.

16. Розкрийте сутність поняття «навчання»:

- а) цілеспрямована взаємодія вчителя й учнів, у процесі якої засвоюються знання, формуються уміння й навички;
- б) цілеспрямований та організований процес формування особистості;
- в) свідомі і самостійна діяльність, яка спрямована на виникнення позитивних і подолання негативних якостей.

17. Яке педагогічне поняття визначають як здатність людини свідомо виконувати певну дію?

- а) уміння;
- б) знання;
- в) переконання;
- г) навички.

18. Хто з педагогів обґрунтував класно-урочну систему навчання?

- а) Ян Амос Коменський;
- б) Василь Сухомлинський;
- в) Адольф Дістервег;
- г) Вольфганг Ратке.

19. Яке із запропонованих визначень поняття «учіння» правильне?

- а) здатність свідомо виконувати певну дію;
- б) автоматизована дія, що здійснюється без участі свідомості;
- в) факти, відомості, наукові теорії, закони, поняття, системно закріплені у свідомості;
- г) пізнавальна активність, унаслідок якої формуються знання, уміння, навички.

20. Представниками традиційної дидактичної системи є:

- а) Я. А. Коменський;
- б) Й. Песталоцці;
- в) Дж. Дьюї;
- г) Ф. Фребель.

21. Назвіть функції процесу навчання. Із запропонованих відповідей оберіть правильну.

- а) виховна, розвивальна, корегуюча;
- б) дослідницька, інформаційно-пізнавальна, самоосвітня;

- в) освітня, прогностична, діагностична;
- г) освітня, виховна, розвивальна.

22. Операційно-дійовий компонент процесу навчання передбачає:

- а) створення умов, які спонукають учнів до активної навчально-пізнавальної діяльності;
- б) оптимальний підбір предметів навчального плану, продуманість змісту кожного навчального заняття;
- в) добір прийомів, методів, організаційних форм навчання;
- г) виявлення рівня знань, умінь і навичок кожного учня.

23. Визначте етапи процесу засвоєння знань. Оберіть правильну відповідь.

- а) сприймання – осмислення і розуміння – запам'ятовування – узагальнення – закріплення – застосування;
- б) осмислення і розуміння – запам'ятовування – застосування;
- в) формулювання мети – виконання дій та операцій – контроль і самоконтроль;
- г) сприймання – запам'ятовування – закріплення – застосування.

24. Про який із видів навчання мовиться:

Основними методами такого навчання є розповідь, пояснення в поєднанні з наочною. Види діяльності учнів – сприймання, запам'ятовування і відтворення навчальної інформації, яке є основним критерієм ефективності. Цей вид навчання має низку переваг: економить час, зберігає сили вчителів та учнів, полегшує останнім розуміння складної навчальної інформації, забезпечує достатньо ефективне управління пізнавальною діяльністю учнів.

25. У структурі діяльності вчителя планування – це компонент, який ...

- а) включає: підготовку ТЗН, наочності, дидактичних і роздаткових матеріалів;
- б) передбачає створення календарно-тематичних і поурочних планів;
- в) має на меті зосередження уваги учнів, стимулювання зацікавленості, пізнавального інтересу шляхом використання яскравих прикладів, фактів, нетрадиційних прийомів і форм роботи;

г) включає спостереження за діяльністю учнів, відповіді на запитання, виконання вправ, індивідуальні співбесіди з учнями, перегляд письмових робіт, зошитів.

26. У структурі засвоєння знань закріплення – це:

- а) виділення і об'єднання суттєвих (істотних) рис предметів і явищ;
- б) відображення у свідомості окремих властивостей предметів і явищ, які в даний момент діють на органи чуття;
- в) встановлення зв'язків між явищами, визначення їх складу, будови, призначення, знаходження причин, мотивів;
- г) повторне осмислення вивченого з метою його запам'ятовування.

27. До соціальних мотивів навчання належать:

- а) мотиви обов'язку і відповідальності перед собою, учнями, учителями, батьками, суспільством;
- б) мотиви самовдосконалення (усвідомлення значення професійних знань, розвитку активності);
- в) прагнення уникнути неприємностей від керівництва школи;
- г) прагнення одержати схвалення, моральну чи матеріальну винагороду;

28. Виберіть поняття, якому відповідає подане визначення: «внутрішній пізнавальний процес, який передбачає відображення у свідомості окремих властивостей предметів і явищ, які діють на органи чуття»:

- а) закріплення;
- б) застосування;
- в) сприймання;
- г) осмислення.

29. Про який з компонентів процесу навчання йдеться у твердженні: «Цей компонент передбачає оцінку педагогами і самооцінку учнями досягнутих в процесі навчання результатів, встановлення відповідності їх навчально-виховним завданням, знаходження причин тих чи інших прогалин у знаннях учнів»?

- а) оцінювально-результативний;
- б) стимулюючо-мотиваційний;

- в) змістовий;
- г) операційно-дійовий.

30. До негативних мотивів у навчанні належать:

- а) прагнення одержати схвалення, моральну чи матеріальну винагороду;
- б) бажання бути «першим», мати високий професійний рейтинг;
- в) мотиви обов'язку і відповідальності перед собою, учнями, учителями, батьками, суспільством;
- г) прагнення уникнути неприємностей від керівництва школи, професійного оточення, учнів, їх батьків.

31. Про який із принципів навчання йдеться у наступному твердженні: «Цей принцип полягає в доборі матеріалу, який відповідав би структурі певної галузі знань і навчального предмета, специфіці його розділів і тем. Він зобов'язує викладати предмет на підставі перевірених наукових даних, розкривати причинно-наслідкові зв'язки явищ та процесів?»

- а) принцип активності і свідомості навчання;
- б) принцип науковості;
- в) принцип міцності знань, умінь і навичок;
- г) принцип наочності.

32. Про яку закономірність навчання мовиться: «Виявом цієї закономірності є стан навчально-технічної бази, наявність у вчительському колективі спеціалістів, чия кваліфікація і талант відповідають найвищим стандартам і які визначають особливості навчального процесу в школі?»

- а) обумовленість навчання суспільними потребами;
- б) залежність навчання від умов, в яких воно відбувається;
- в) взаємозалежність процесів навчання, освіти, виховання, розвитку особистості;
- г) єдність процесів викладання і навчання.

33. Про який із принципів навчання йдеться: «Він полягає у використанні на уроках життєвого досвіду учнів, розкритті практичної значущості знань, їх застосуванні у практичній діяльності; в участі школярів у громадському житті?»

- а) принцип послідовності і систематичності;
- б) принцип наочності;
- в) принцип міцності знань, умінь і навичок;
- г) принцип зв'язку навчання з життям.

34. Дайте визначення змісту поняття «закономірності навчання»:

- а) управління навчанням на основі всебічного врахування його закономірностей, принципів, сучасних форм і методів, особливостей, внутрішніх і зовнішніх умов з метою досягнення його найвищої ефективності;
- б) певна система основних дидактичних вимог до навчання, дотримання яких забезпечує його ефективність;
- в) організація та управління вчителем пізнавальної діяльності учнів, в результаті чого відбувається їхній розвиток і виховання;
- г) стійкі педагогічні явища, які ґрунтуються на повторюваності фактів, навчальних дій і є теоретичною основою принципів навчання.

35. Принцип систематичності і послідовності передбачає:

- а) використання у навчанні проблемних методів, активізацію всіх психічних процесів, які стимулюють пізнання;
- б) означає організацію навчального процесу відповідно до умов розвитку суспільства і тенденцій розвитку цивілізації;
- в) послідовний виклад навчального матеріалу, виділення основного із логічним переходом від засвоєння попереднього до нового матеріалу;
- г) розкриття причинно-наслідкових зв'язків явищ, процесів, включення в засоби навчання науково перевірених знань.

36. Про яку закономірність навчання йдеться: «Ця закономірність свідчить про спільну діяльність вчителя з учнем, за якої у процесі навчання розвивається не лише учень, а й вдосконалює свої професійні навички вчитель»?

- а) обумовленість навчання суспільними потребами;
- б) залежність навчання від умов, в яких воно відбувається;
- в) взаємозалежність процесів навчання, освіти, виховання, розвитку особистості;
- г) єдність процесів викладання і навчання.

37. Принцип емоційності навчання передбачає:

- а) врахування рівня розумового розвитку, самостійності, працездатності учнів;
- б) жвавий, образний виклад матеріалу, використання цікавих прикладів;
- в) організацію навчального процесу відповідно до умов розвитку суспільства і тенденцій розвитку цивілізації.

38. Закономірність навчання «єдність процесів викладання і учіння» передбачає:

- а) спільну діяльність вчителя з учнем, за якої у процесі навчання розвивається не лише учень, а й вдосконалює свої професійні навички вчитель;
- б) врахування у роботі педагога досягнень педагогічної науки;
- в) належний стан навчально-технічної бази, наявність у вчительському колективі спеціалістів, чия кваліфікація і талант відповідають найвищим стандартам.

39. Про яку закономірність навчання мовиться у твердженні: «Вона відображає стан розвитку держави, економіки та культури, матеріалізується у тій частині національного доходу, яку виділяє держава на розвиток освіти. Знання цієї закономірності допомагає усвідомити, що навчальний процес має бути спрямований на розвиток інтелекту особистості, її творчих здібностей, уміння жити і працювати в соціальному середовищі?»

- а) обумовленість навчання суспільними потребами;
- б) залежність навчання від умов, в яких воно відбувається;
- в) взаємозалежність завдань, змісту, методів і форм навчання в навчальному процесі;
- г) взаємозв'язок навчальних і реальних пізнавальних можливостей учня.

40. Що називають принципами навчання?

- а) це загальні положення навчання і виховання;
- б) система основних дидактичних вимог до навчання, дотримання яких забезпечує його ефективність;
- в) це практичні судження про діяльність педагога.

41. Представником формальної теорії змісту освіти є:

- а) Ж.-Ж. Руссо;
- б) Г. Спенсер;
- в) Д. Дьюї;
- г) І. Лернер.

42. Інваріантна складова змісту освіти:

- а) є спільною для всіх загальноосвітніх закладів;
- б) формується відповідно до інтересів учнів, побажань батьків, можливостей школи.

43. Зміст педоцентричної теорії навчання полягає у тому, що її прихильники:

- а) вважали основним завданням здобуття прикладних знань, зосередження на вивченні предметів природничо-математичного циклу, в процесі засвоєння яких має відбуватися розвиток мислення, розумових здібностей;
- б) вважали, що основна мета освіти полягає в ретельному аналізі знань, що становлять зміст навчального предмета, а також зв'язків, які існують між ними;
- в) вважали основним завданням освіти розвиток розумових сил, логічного мислення, уваги, пам'яті, інтелекту учнів;
- г) зміст освіти визначається інтересами та здібностями дітей, а не соціально-економічними умовами й потребами суспільства.

44. Дайте визначення: «Державний стандарт загальної середньої освіти – це ...»

- а) система наукових знань, практичних умінь і навичок, засвоєння й набуття яких закладає основи для розвитку та формування особистості;
- б) зведення норм і положень, що визначають державні вимоги до освіченості учнів і випускників шкіл на рівні початкової, базової та повної загальної середньої освіти.

45. Державний компонент змісту загальної середньої освіти:

- а) складається із вибірково-обов'язкових предметів, курсів за вибором учнів і факультативів, додаткових занять і консультацій;

- б) поглиблює зміст загальноосвітньої підготовки школярів, забезпечує їхній індивідуальний розвиток, формування пізнавальних інтересів і нахилів;
- в) визначає обов'язкові для вивчення навчальні предмети в усіх загальноосвітніх навчальних закладах;
- г) відображає етносоціальну своєрідність регіону, його історію та культуру, національні традиції.

46. Дайте визначення: «Зміст освіти – це ...»

- а) система наукових знань, практичних умінь і навичок, засвоєння й набуття яких закладає основи для розвитку та формування особистості;
- б) зведення норм і положень, що визначають державні вимоги до освіченості учнів і випускників шкіл на рівні початкової, базової та повної загальної середньої освіти.

47. Варіативна складова змісту освіти:

- а) є спільною для всіх загальноосвітніх закладів;
- б) формується відповідно до інтересів учнів, побажань батьків, можливостей школи.

48. Представником матеріальної теорії змісту освіти є:

- а) Ж.-Ж. Руссо;
- б) Г. Спенсер;
- в) Д. Дьюї;
- г) І. Лернер.

49. Про який компонент змісту освіти йдеться: «Розширює і поглиблює зміст загальноосвітньої підготовки школярів, забезпечує їхній індивідуальний розвиток, формування пізнавальних інтересів і нахилів. Він передбачає години для вивчення предметів і курсів, які учні можуть обрати за бажанням?»

- а) державний компонент;
- б) шкільний компонент.

50. Про який документ йдеться у твердженні: «Це документ, що визначає зміст і обсяг знань, умінь і навичок з кожного навчального предмета, зміст розділів і тем з розподілом їх за роками навчання?»

- а) навчальна програма;
- б) навчальний план;
- в) підручник;
- г) посібник.

51. Основними розділами навчальної програми є:

- а) зміст навчального матеріалу, обсяг знань, умінь і навичок, зразок контрольних робіт, рекомендована література;
- б) пояснювальна записка, перелік тем та кількість годин, зразок контрольних робіт, рекомендована література, критерії оцінювання знань, умінь і навичок;
- в) пояснювальна записка, зміст навчального матеріалу, обсяг знань, умінь і навичок, перелік унаочнення, літератури для учнів та методичної літератури для викладачів, критерії оцінювання знань, умінь і навичок;
- г) зміст навчального матеріалу, обсяг знань, умінь і навичок, перелік унаочнення, літератури для учнів та методичної літератури для викладачів.

52. Навчальний посібник – це ...

- а) книга, що містить основи наукових знань із певної навчальної дисципліни відповідно до мети навчання, визначеної програмою і вимогами дидактики;
- б) книга, матеріал якої розширює межі підручника, містить додаткові, найновіші та довідкові відомості;
- в) документ, що визначає зміст і обсяг знань, умінь і навичок із кожного навчального предмета, зміст розділів і тем з їхнім розподілом за роками навчання;
- г) правильна відповідь відсутня.

53. Про який документ мовиться у твердженні: «Це державний документ, в якому визначено перелік навчальних предметів, їх розподіл за роками навчання, кількість годин на тиждень»?

- а) навчальний план;
- б) навчальна програма;
- в) підручник;
- г) посібник.

54. До навчальних посібників не належать ... (Із запропонованих відповідей оберіть правильну):

- а) атлас, словник, збірник вправ;
- б) збірник вправ і задач, підручник;
- в) довідник, географічна карта,
- г) енциклопедія, хрестоматія, збірник задач.

55. У якому з варіантів зазначено правильне і найповніше визначення поняття «навчальна програма»?

- а) документ, у якому визначено перелік навчальних предметів, зміст і обсяг знань, умінь і навичок з кожного навчального предмета, кількість годин на тиждень.
- б) державний документ, в якому визначено перелік навчальних предметів, їх розподіл за роками навчання, кількість годин на тиждень.
- в) документ, що визначає зміст і обсяг знань, умінь і навичок з кожного навчального предмета, зміст розділів і тем із їхнім розподілом за роками навчання;
- г) документ, в якому визначено зміст розділів і тем з їхнім розподілом за роками навчання, перелік екзаменів, рекомендована література для підготовки.

56. Зміст теорії формальної освіти полягає у тому, що її прихильники:

- а) вважали основним завданням здобуття прикладних знань, зосередження на вивченні предметів природничо-математичного циклу, в процесі засвоєння яких має відбуватися розвиток мислення, розумових здібностей;
- б) вважали, що основна мета освіти, полягає в ретельному аналізі знань, що становлять зміст навчального предмета, а також зв'язків, які існують між ними;
- в) вважали основним завданням освіти розвиток розумових сил, логічного мислення, уваги, пам'яті та інтелекту учнів;
- г) зміст освіти визначається інтересами та здібностями дітей, а не соціально-економічними умовами й потребами суспільства.

57. Представником педоцентричної теорії формування змісту освіти є:

- а) Дж. Локк;

- б) Дж. Дьюї;
- в) Г. Спенсер;
- г) Й. Герbart.

58. Базовий навчальний план загальноосвітніх навчальних закладів – це ... (Із запропонованих відповідей оберіть правильну):

- а) основний державний нормативний документ, який визначає структуру змісту загальної середньої освіти через інваріантну і варіативну складові, освітні галузі та забезпечує розподіл годин між ними за роками навчання; обумовлює гранично допустиме тижневе навантаження учнів для кожного класу;
- б) нормативний документ, який визначає структуру навчального року, кількість годин, відведених на кожний навчальний предмет, а також враховує додаткові години на проведення індивідуальних і групових занять, факультативів, гуртків тощо;
- в) державний документ, який містить загальну характеристику змісту матеріалу з кожної дисципліни, розподіл його за роками навчання і темами;
- г) правильної відповіді немає.

59. Сучасний підручник виконує такі функції ... (Із запропонованих відповідей оберіть правильну):

- а) освітня, виховна, розвивальна, корекційна, емпірична;
- б) управлінська, дослідницька, формуюча, пізнавальна;
- в) освітня, виховна, розвивальна, управлінська, дослідницька;
- г) емпірична, пізнавальна, формуюча, освітня, виховна, розвивальна.

60. Польський професор К. Сосніцький запропонував теорію:

- а) матеріальної освіти;
- б) структуралізму;
- в) формальної освіти;
- г) дидактичного утилітаризму.

61. Що ви розумієте під поняттям «метод навчання»? Із запропонованих відповідей оберіть правильну.

- а) спосіб діяльності, спрямованої на досягнення певної мети;

- б) взаємопов'язана діяльність вчителя та учнями, спрямована на засвоєння системи знань, набуття умінь і навичок, їх виховання і загальний розвиток;
- в) система основних дидактичних вимог до навчання, дотримання яких забезпечує його ефективність;
- г) правильна відповідь відсутня.

62. Залежно від походження інформації виокремлюють такі методи:

- а) словесні, наочні, практичні;
- б) здобуття нових знань, формування умінь і навичок, застосування знань на практиці;
- в) пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемного виконання;
- г) основні, допоміжні.

63. Про який із методів навчання йдеться у твердженні: «Цей метод передбачає показ рухомих засобів наочності, приладів, дослідів, технічних установок тощо»?

- а) метод ілюстрування;
- б) метод спостереження;
- в) метод демонстрування;
- г) лабораторні роботи.

64. Скільки часу може тривати розповідь у початкових класах?

- а) 2-3 хв.;
- б) 4-5 хв.;
- в) 10 хв.;
- г) 15 хв.

65. Інструктаж може бути:

- а) відтворюючий, систематизуючий, евристичний;
- б) індуктивний, дедуктивний, традуктивний;
- в) вступний, поточний, заключний;
- г) вступний, тематичний, оглядовий.

66. За формою навчальної діяльності учнів вправи поділяють на:

- а) усні, письмові, графічні, технічні;

- б) творчі, репродуктивні;
- в) усні, письмові, графічні, творчі, ігрові;
- г) правильна відповідь відсутня.

67.«Метод створення ситуації новизни навчального матеріалу передбачає...» (із запропонованих відповідей оберіть правильну):

- а) використання вчителем у навчальному процесі життєвого досвіду учнів;
- б) створення емоційно-піднесеної атмосфери, засвоєння матеріалу за допомогою емоційно насиченої форми його відтворення;
- в) показ учням суспільної та особистої значущості учіння; висунення вимог, дотримання яких означає виконання ними свого обов'язку; привчання їх до виконання вимог;
- г) окреслення нових знань у процесі викладання, створення атмосфери морального задоволення від інтелектуальної праці.

68.До друкованих засобів навчання належать:

- а) таблиці, картки для складання таблиць, картини, роздавальні образотворчі матеріали;
- б) моделі, муляжі;
- в) компакт-диски і аудіокасети;
- г) транспаранти, діапозитиви, діафільми.

69.Продовжіть визначення: «Програмований контроль – це ...»:

- а) оцінювання знань, яке відбувається відповідно до навчальної програми;
- б) практичне вирішення контрольних завдань;
- в) оцінювання знань за допомогою різних автоматизованих або технічних пристроїв;
- г) графічна форма відповіді учня на запитання.

70.Про який із методів навчання йдеться: «Цей метод передбачає словесне тлумачення понять, явищ, слів, термінів, принципів дій, прикладів тощо».

- а) бесіда;
- б) розповідь;
- в) пояснення;
- г) робота з книгою.

71. Мангеймська форма вибіркового навчання – це форма організації навчання, яка виникла в ... Із запропонованих відповідей оберіть правильну.

- а) Англії;
- б) США;
- в) Німеччині;
- г) Радянському Союзу.

72. Про яку з форм організації навчання йдеться у твердженні: «Ця система ґрунтується на забезпеченні кожного учня можливістю працювати індивідуально, згідно зі своїм темпом. Загального розкладу занять не було, колективна робота проводилась упродовж години, решту часу учні вивчали матеріал індивідуально, звітуючи про виконання кожної теми перед учителем відповідного предмета»:

- а) белл-ланкастерська система взаємного навчання;
- б) мангеймська форма вибіркового навчання;
- в) дальтон-план;
- г) план Трампа.

73. Дайте визначення формі організації навчання план Трампа. Із запропонованих відповідей оберіть правильну.

- а) це форма організації навчання, яка ґрунтується на забезпеченні кожного учня можливістю працювати індивідуально, згідно зі своїм темпом;
- б) це форма організації навчання, яка передбачає поєднання масової, групової та індивідуальної роботи;
- в) це форма організації навчання, суть якої полягає в тому, що залежно від здібностей та успішності учнів розподіляли у класах на слабких, середніх і сильних;
- г) це форма організації навчання, коли унаслідок гострої нестачі вчителів один педагог навчав 200-300 учнів різного віку.

74. Англійський педагог, який запропонував форму «взаємного навчання»:

- а) Д. Трамп;
- б) Д. Ланкастер;
- в) Дж. Дьюї;
- г) О. Паркхерст.

75. Яку із форм організації навчання слід використовувати для вивчення предметів та явищ у природному довкіллі?

- а) практичне заняття;
- б) консультація;
- в) лабораторна робота;
- г) екскурсія.

76. Оберіть відповідь, у якій найповніше розкрито зміст поняття «урок»:

- а) форма організації навчання, яка передбачає наявність учителя, класної кімнати, сталого розкладу;
- б) частина навчального процесу, для якої характерно наявність класної кімнати й учителя, постійний склад учнів, розклад;
- в) це форма організації навчання, яка виконує освітню, розвиваючу та виховну функції;
- г) це логічно закінчена, цілісна, обмежена в часі частина навчально-виховного процесу, яку проводять за розкладом під керівництвом учителя із постійним складом учнів.

77. Вкажіть основні форми навчальної роботи у сучасних школах України:

- а) урок, домашня робота, консультація, екскурсія;
- б) семінар, практикум, урок, факультатив, бесіда, робота з книгою;
- в) бесіда, робота з книгою, урок, семінар;
- г) предметний гурток, урок, факультатив, дискусія.

78. Яка із форм організації навчання має таку структуру: повідомлення теми, мети, визначення завдань; мотивація навчальної діяльності; актуалізація чуттєвого досвіду і опорних знань; сприйняття форм і зовнішніх особливостей об'єктів; узагальнення і систематизація знань; підведення підсумків і повідомлення індивідуальних завдань; оформлення результатів роботи.

- а) факультатив;
- б) екскурсія;
- в) консультація;
- г) урок.

79. Знайдіть і виправте помилку у визначенні: «Форма організації навчання – це внутрішнє вираження узгодженої взаємодії вчителя із учнями, що здійснюється в певному порядку і довільному режимі».

80. Скільки часу орієнтовно повинні виконувати домашнє завдання учні 3-го класу?

- а) до 1 год.;
- б) 2,5-3 год.;
- в) 3-4 год.;
- г) правильна відповідь відсутня.

81. Назвіть основні типи уроків за дидактичними цілями. Із запропонованих варіантів оберіть правильний.

- а) засвоєння знань, контролю, комбінований, заключний;
- б) засвоєння знань, практичного застосування, узагальнення і систематизації, комбінований урок;
- в) засвоєння знань, формування навичок і вмінь, практичного застосування, контролю;
- г) комбінований, контролю і корекції, засвоєння знань, формування навичок і вмінь, практичного застосування, узагальнення і систематизації знань.

82. Для якого типу уроку притаманна така структура: повідомлення теми, мети, завдань уроку і мотивація навчальної діяльності учнів; відтворення і корекція опорних знань; повторення й аналіз основних фактів, явищ, подій; узагальнення і систематизація понять, засвоєння системи знань і їх застосування для пояснення нових фактів і для виконання практичних завдань; засвоєння провідних ідей і основних теорій на основі широкої систематизації знань; підсумок уроку і повідомлення д/з.

- а) комбінований урок;
- б) урок узагальнення і систематизації знань;
- в) урок перевірки і корекції знань, умінь і навичок;
- г) урок оволодіння новими знаннями.

83. Для якого типу уроку притаманна така структура: «перевірка виконання д/з, актуалізація і корекція опорних знань і практичного досвіду учнів; повідомлення теми, мети і завдань уроку, мотивація

учіння учнів; вивчення правил і способів дій (вступні вправи); первинне застосування набутих знань (пробні вправи); застосування учнями знань і дій в стандартних умовах з метою засвоєння навичок (тренувальні вправи); творче перенесення знань і навичок в нові чи змінені умови з метою формування вмінь (творчі вправи); підсумки уроку і повідомлення д/з.

- а) урок формування і вдосконалення вмінь і навичок;
- б) урок узагальнення і систематизації знань;
- в) урок оволодіння новими знаннями;
- г) урок комплексного застосування знань, умінь і навичок.

84.Продовжіть твердження: «Ланкова форма роботи на уроці ...». Із запропонованих відповідей оберіть правильну.

- а) передбачає самостійне виконання учнем навчального завдання на рівні навчальних можливостей;
- б) полягає у спільних зусиллях учнів щодо вирішення поставлених учителем завдань;
- в) полягає в допомозі сильного учня слабшим, у взаємодопомозі;
- г) передбачає організацію навчальної діяльності постійних груп учнів з 4-6 осіб (на чверть або навчальний рік) з рівною або з різною успішністю.

85.Що передбачає етап актуалізації попередньо засвоєних знань? Виберіть правильну відповідь.

- а) опитування учнів, перевірка домашнього завдання;
- б) повторення вивченого матеріалу, оцінка рівня готовності учнів до сприйняття нового навчального матеріалу;
- в) встановлення зв'язків між попередніми і новими знаннями, формування первинних навичок;
- г) засвоєння учнями нових знань, постановка пізнавальних завдань.

86.Про яку з форм роботи на уроці йдеться у твердженні: «Ця форма роботи на уроці передбачає формування тимчасових груп учнів для виконання навчальних завдань»? Із запропонованих відповідей оберіть правильну.

- а) фронтально-колективна;
- б) ланкова;
- в) бригадна;

г) парна

87.Із запропонованих відповідей оберіть відповідну для визначення інтегрованого уроку.

- а) це урок, під час якого включено запитання і завдання з матеріалу інших предметів, що мають допоміжне значення для вивчення теми;
- б) це урок, на якому об'єднується зміст з різних предметів, поєднуються блоки знань різних навчальних дисциплін, підпорядковані одній темі;
- в) це урок, який передбачає свідоме оволодіння учнями системою наукових понять, законів чи іншими формами знань, способами виконання дій;
- г) це урок, який включає комбінацію структурних елементів та передбачає досягнення двох або більше дидактичних цілей.

88.Продовжіть твердження: «До нестандартних уроків належать уроки-змагання, уроки комунікативної спрямованості ...»

89.До театралізованих уроків належать:

- а) уроки-спектаклі, уроки-концерти, кіно-уроки, дидактичний театр;
- б) уроки-імпровазації, уроки-суди, уроки-імітації;
- в) уроки-КВК, , уроки-турніри, уроки-вікторини, уроки-конкурси;
- г) уроки-семінари, уроки-конференції, уроки-лекції.

90.У чому полягає основний недолік класно-урочної системи навчання? Із запропонованих відповідей оберіть правильну.

- а) чітка організаційна структура;
- б) колективна діяльність учнів, їх суперництво;
- в) орієнтація на «середнього» учня, наявність утруднень у здійсненні індивідуальної навчально-виховної роботи;
- г) педагогічне керівництво пізнавальною діяльністю учнів.

91.Вкажіть правильну класифікацію груп вимог до уроку.

- а) організаційні, методичні, освітні;
- б) психологічні, дидактичні, розвивальні;
- в) освітні, виховні, розвивальні.
- г) психологічні, санітарно-гігієнічні, етичні.

92.Що передбачає дидактичний аспект аналізу уроку?

- а) вивчення прийомів організації заняття, аналіз дотримання санітарно-гігієнічного режиму, визначення ступеня обладнаності уроку наочними посібниками;
- б) вивчення рівня реалізації принципів навчання, аналіз використаних на уроці методів і форм навчання, аналіз змісту навчального матеріалу;
- в) аналіз цілей уроку, аналіз психологічного клімату на уроці, аналіз логіки викладання навчального матеріалу;
- г) аналіз рівня раціональності використаного учбового часу, вивчення виховного впливу уроку на учня, особливостей взаємин учителя і учнів на уроці.

93.Про які вимоги до уроку йдеться у наступному твердженні: «Спрямовані на стимулювання навчально-пізнавальної діяльності, метою якої є формування позитивного ставлення учнів до навчання. Отож у процесі навчання учитель повинен дбати не лише про рівень власної діяльності (викладання), а й діяльності учнів (учіння)»?

- а) дидактичні;
- б) етичні;
- в) організаційні;
- г) психологічні.

94.Що передбачає санітарно-гігієнічний аспект аналізу уроку?

- а) аналіз використаних на уроці методів і форм навчання, ступеня раціональності використаного учбового часу, вивчення динаміки працездатності учнів упродовж уроку;
- б) аналіз стану освітленості класу, температурного та повітряного режиму в класі, рівня завантаженості учнів;
- в) вивчення прийомів організації заняття, аналіз обсягу домашнього завдання та його відповідності навчальним можливостям учнів, аналіз психологічного клімату на уроці;
- г) аналіз температурного та повітряного режиму в класі, логіки викладання навчального матеріалу, змісту навчального матеріалу.

95.Заповніть пропуски у твердженні: «... вимога до уроку, що передбачає чітке визначення мети і завдань уроку, раціональне використання часу, обладнання».

96. Попередня підготовка вчителя до уроку передбачає:

- а) детальне ознайомлення із змістом та вимогами навчальної програми з предмета, роботу з підручником чи посібником, створення календарно-тематичного плану;
- б) ознайомлення з психолого-педагогічною та методичною літературою, розробку самостійних і контрольних робіт;
- в) вивчення досвіду роботи інших учителів, самоаналіз результатів діяльності, створення поурочного плану-конспекту;
- г) правильна відповідь відсутня.

97. Продовжіть речення: «Вибір цілей аналізу (самоаналізу) передбачає вивчення основних об'єктів педагогічної діяльності вчителя, до яких належать...».

98. Заповніть пропуски у твердженні: «Сукупність елементів та етапів уроку, що перебувають в певній послідовності і взаємозв'язку – це».

99. Про яке поняття йдеться у визначенні: «це компонент контролю, який означає виявлення і вимірювання рівня і якості знань, об'єму праці учня».

- а) перевірка;
- б) оцінювання;
- в) облік;
- г) оцінка.

100. Дайте визначення поняття «контроль». Із запропонованих варіантів оберіть правильний.

- а) фіксація результатів навчання в оцінному судженні або числовому балі з метою аналізу стану навчального процесу за певний період;
- б) виявлення і вимірювання рівня та якості знань, об'єму праці учня;
- в) важливий структурний компонент навчального процесу, який взаємопов'язаний з його цілями, змістом і методами та спрямований на виявлення, вимірювання й оцінювання знань та умінь учнів;
- г) правильна відповідь відсутня.

101. Продовжіть твердження: «Структура контролю складається з таких компонентів: ...». Із запропонованих варіантів оберіть правильний.

- а) опитування, контроль, облік;
- б) перевірка, оцінювання, облік;
- в) опитування, контроль, оцінювання, облік;
- г) перевірка, контроль, оцінка, облік

102. До функцій контролю не належать. Із запропонованих варіантів оберіть правильний.

- а) стимулювальна, прогностична;
- б) освітня, виховна;
- в) методична, формуюча;
- г) діагностична, управлінська.

103. Про яку з функцій контролю йдеться: «Ця функція контролю забезпечує формування самостійності і критичності мислення учня, розвиток пізнавальних процесів»?

- а) формуюча;
- б) прогностична;
- в) розвивальна;
- г) управлінська.

104. Мета періодичного контролю полягає у ...:

- а) діагностуванні загальної підготовленості учнів, рівня володіння основними поняттями предмета, вивчення якого вони розпочинають;
- б) оперативному виявленні якості засвоєння учнями знань, навичок і вмінь на всіх етапах процесу навчання;
- в) встановленні того, наскільки успішно учні оволодівають системою знань, який загальний рівень їх засвоєння щодо сучасних вимог;
- г) оцінювання правильності своїх дій, їх коректування.

105. Про який із принципів контролю знань йдеться у твердженні: «Цей принцип полягає в тому, що перевірка та оцінка успішності учнів є безперервним процесом одержання вчителем інформації про якість засвоєння учнями навчального матеріалу на кожному етапі засвоєння знань»?

- а) систематичності;

- б) єдності вимог;
- в) тематичної спрямованості;
- г) об'єктивності.

106. Дайте визначення поняттю «управлінська функція контролю». Із запропонованих варіантів оберіть правильний.

- а) визначення шляхів підвищення ефективності роботи вчителя і пізнавальної діяльності учнів;
- б) забезпечує систематизацію знань учнів, коригування результатів їх навчальної діяльності;
- в) формування моральних якостей учнів, виховання адекватної самооцінки, дисциплінованості, самостійності, почуття відповідальності;
- г) коригування роботи учнів і власної діяльності вчителя, удосконалення організації навчання.

107. До критеріїв оцінки знань не належать... Із запропонованих варіантів оберіть правильний.

- а) якість, гнучкість;
- б) повнота, міцність;
- в) оперативність, систематичність;
- г) доцільність, креативність.

108. Міцність знань – це ... Із запропонованих варіантів оберіть правильний.

- а) критерій оцінки, що передбачає збереження в пам'яті вивченого матеріалу, безпомилковість його відтворення
- б) критерій оцінки, що передбачає вміння учня використовувати знання у стандартних однотипних умовах
- в) критерій оцінки, що передбачає засвоєння навчального матеріалу в його логічній послідовності та наступності
- г) критерій оцінки, що передбачає вміння учня використовувати знання у варіативних умовах.

109. Із поданих нижче оберіть найповніше визначення малокомплектної школи:

- а) навчальний заклад, в якому навчання відбувається у класах-комплектах;

- б) навчальний заклад, який включає дитячий садок і школу;
- в) школа без паралельних класів, з малим контингентом учнів;
- г) ваш варіант.

110. Які класи найдоцільніше об'єднувати у комплекти?

- а) 1-й і 2-й класи;
- б) 1-й і 3-й класи;
- в) 1-й і 4-й класи;
- г) 2-й і 4-й класи.

111. До зовнішніх умов організації навчально-виховного процесу в малокомплектній школі належать:

- а) визначення оптимальної структури і змісту уроку; раціональне використання наочності; правильна побудова розкладу занять;
- б) раціональне поєднання класів у комплекти; правильна побудова розкладу занять; наявність відповідної матеріально-технічної бази;
- в) раціональне використання наочності; визначення оптимальної структури і змісту уроку; формування у школярів загально навчальних умінь і навичок;
- г) правильна відповідь відсутня.

112. Чи передбачає штатний розпис малокомплектної школи посаду бібліотекаря?

- а) так;
- б) ні.

113. З метою підвищення ефективності навчання у класах-комплектах проводять:

- а) однотемні уроки;
- б) уроки з різних тем;
- в) різнопредметні уроки;
- г) правильної відповіді немає.

114. Чи правильним є наступне твердження: «Урок у малокомплектній школі проводиться за єдиним планом для всіх класів комплекту»?

- а) так, оскільки для класів-комплектів складається єдиний план;
- б) ні, тому що для кожного комплекту складається окремий план.

115. Продовжіть речення: «Для самостійної роботи учнів доступні й ефективні такі види занять: підготовчі вправи до вивчення нового матеріалу, ...».

116. Продовжіть речення: «У складанні розкладу занять у малокомплектній школі можливі два підходи: ...».

117. Які уроки дозволяють створити оптимальні умови для організації самостійної роботи учнів?

- а) природознавство, читання, рідна мова;
- б) малювання, математика, трудове навчання;
- в) музика, рідна мова, математика;
- г) фізичне виховання, природознавство.

118. Який тип уроку в початковій малокомплектній школі вважається основним?

- а) комбінований;
- б) інтегрований;
- в) з міжпредметними зв'язками;
- г) засвоєння і формування нових знань, умінь і навичок.

119. Про яке з понять йдеться у визначенні: «Індивідуальна потенціальна своєрідність задатків людини, завдяки яким вона може досягти значних успіхів у певній галузі діяльності»?

- а) обдарованість;
- б) геніальність;
- в) талант;
- г) здібності.

120. Яке з визначень відповідає сутності поняття «геніальність»? Із запропонованих варіантів оберіть правильний.

- а) високий рівень розвитку спеціальних здібностей, які обумовлюють успішне, самостійне й оригінальне виконання певної складної діяльності;
- б) індивідуальна потенціальна своєрідність задатків, завдяки яким можна досягти значних успіхів у певній галузі діяльності;

- в) найвищий рівень вияву творчих сил, який реалізується в створенні здобутків, що мають важливе значення для розвитку суспільства;
- г) правильна відповідь відсутня.

121. Продовжіть твердження: «Сутність збагаченого навчання полягає у тому, що ...».

- а) обдаровані діти розпочинають навчання у школі в більш ранньому віці, «перестрибують» через класи;
- б) відбувається розподіл дітей на однорідні групи, у яких темпи навчання відповідають їхнім здібностям, створюються можливості для надання допомоги тим, хто її потребує;
- в) формують класи, у яких навчаються діти з різними здібностями; програму навчання адаптують відповідно до особливостей класу;
- г) правильна відповідь відсутня.

122. Дайте визначення поняття «відставання»:

- а) невідповідність підготовки учнів до вимог змісту освіти, що фіксується через значний проміжок часу навчання;
- б) невиконання учнями вимог або однієї з них, наявне на одному із проміжних етапів навчального процесу;
- в) процес, спрямований на подолання негативних рис особистості, що сформувалися під впливом несприятливих умов виховання;
- г) правильна відповідь відсутня.

123. Розкрийте сутність поняття «педагогічна терапія» у роботі з відстаючими учнями:

- а) пошуки оптимальних педагогічних систем, методів і форм навчання, нових педагогічних технологій, які дозволяють урізноманітнити процес навчання;
- б) налагодження індивідуальної виховної роботи з учнем, співпраці з батьками;
- в) систематичний контроль та оцінювання результатів навчання, своєчасне виявлення прогалин у навчанні;
- г) заходи з метою подолання відставань у навчанні.

124. Про яке поняття йдеться у твердженні: «Це систематичний контроль та оцінювання результатів навчання, своєчасне виявлення прогалин у навчанні шляхом проведення бесід з учнями, батьками,

спостереження за учнями, аналіз результатів, підбиття підсумків на педагогічному консиліумі вчителів)»)?

- а) педагогічна профілактика;
- б) виховний вплив;
- в) педагогічна терапія;
- г) педагогічна діагностика.

125. До біопсихічних причин відставання учнів у навчанні належать:

- а) спадкові особливості, задатки, здібності, особливості характеру;
- б) незадовільні матеріальні умови життя сім'ї, негативне ставлення батьків до школи і навчальної діяльності дітей;
- в) відсутність інтересу до навчання, почуття обов'язку, слабка сила волі, недисциплінованість;
- г) слабке здоров'я, недорозвинута пам'ять і мислення, несформовані навички навчальної праці.

126. Емоційно-почуттєвий тип обдарованості притаманний:

- а) ученим, політикам, економістам;
- б) дизайнерам, конструкторам, художникам;
- в) режисерам, літераторам;
- г) історикам, філософам, учителям.

127. Як називається український психолого-педагогічний журнал з проблем навчання, розвитку та вихованню обдарованих дітей?

- а) «Обдарована дитина»;
- б) «Обдаровані діти»;
- в) «Початкова школа»;
- г) «Розкажіть онуку».

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Активізація пізнавальної діяльності – мобілізація вчителем інтелектуальних, моральних та фізичних сил учнів для досягнення конкретної мети навчання і виховання.

Актуалізація досвіду учнів – відтворення в пам'яті учнів знань, уявлень, чуттєвого досвіду.

Аналітичний метод – метод навчання, що передбачає виділення з цілого окремої частини.

Бесіда – діалогічний метод навчання, за якого вчитель із допомогою вдало поставлених питань спонукає учнів відтворювати раніше набуті знання, робити самостійні висновки-узагальнення на основі засвоєного фактичного матеріалу.

Відставання у навчанні – невиконання учнями вимог або однієї з них, наявне на одному з проміжних етапів навчального процесу.

Викладання – організація та управління вчителем пізнавальною діяльністю учнів, в результаті чого відбувається розвиток і виховання школярів.

Вправи – багаторазове повторення учнями навчальних дій та операцій (розумових, практичних) для формування навичок і вмінь.

Графічні роботи – відображення знань учнів у кресленнях, графіках, діаграмах, гістограмах, таблицях, ілюстраціях, ескізах, замальовках із натури.

Дедукція – спосіб міркування, за якого частковий висновок робиться лише логічним шляхом від загальних положень.

Демонстрування – метод навчання, який полягає у показі рухомих засобів наочності, приладів, дослідів, технічних установок тощо.

Державний компонент змісту загальної середньої освіти – визначає обов'язкові для вивчення навчальні предмети в усіх загальноосвітніх навчальних закладах.

Державний стандарт загальної середньої освіти – збір норм і положень, що визначають державні вимоги до освіченості учнів і випускників шкіл на рівні початкової, базової та повної загальної середньої освіти, а також гарантії держави щодо її здобуття.

Дидактика (грец. «didaktikus» – навчаю) – галузь педагогіки, що розробляє теорію навчання та освіти.

Дидактична гра – спеціально створена ситуація (модель реальності), з якої учням запропоновано знайти вихід.

Дидактичні категорії – найбільш загальні і фундаментальні поняття, що відображають суттєві властивості і відношення навчального процесу.

Домашня робота – самостійне виконання учнями навчальних завдань після уроків.

Дослідні роботи – пошукові завдання, проекти, що передбачають індивідуалізацію навчання, розширення обсягу знань учнів, використовують на факультативних, гурткових заняттях з метою підготовки учнів до виконання навчальних завдань на найвищому рівні пізнавальної активності та самостійності.

Закономірності навчання – стійкі педагогічні явища, які базуються на повторюваності фактів, навчальних дій і є теоретичною основою принципів навчання.

Засвоєння – пізнавальна активність особистості, внаслідок якої формуються знання, уміння і навички.

Засоби навчання – допоміжні матеріально-технічні засоби з їх специфічними дидактичними функціями.

Зміст освіти – система наукових знань, практичних умінь і навичок, засвоєння й набуття яких закладає основи для розвитку та формування особистості.

Знання – факти, відомості, наукові теорії, закони, поняття, системно закріплені у свідомості людини.

Ілюстрування – наочний метод навчання, який передбачає показ і сприйняття предметів, процесів і явищ у їх символічному зображенні за допомогою плакатів, карт, портретів, фотографій, схем, репродукцій.

Індукція – спосіб міркування, при якому висновок отримують на основі аналізу окремих фактів.

Інструктаж – короткі, лаконічні, чіткі вказівки (рекомендації) щодо виконання дії.

Консультація – форма організація навчання, що полягає в наданні вчителем порад учням з метою скоригувати, систематизувати їхні знання, зорієнтувати у вимогах і структурі навчальної програми.

Контроль – виявлення, вимірювання і оцінювання знань та умінь учнів.

Лабораторні роботи – вивчення у школі природних явищ за допомогою спеціального обладнання.

Макроструктура уроку – послідовність етапів будь-якого типу уроку.

Метод (грец. «metodos» – шлях до чого-небудь) – означає спосіб діяльності, спрямованої на досягнення певної мети.

Метод навчання – спосіб упорядкованої взаємозв'язаної діяльності вчителя й учнів, спрямованої на вирішення завдань освіти.

Методологія дидактики – вчення про принципи побудови, форми і способи наукового пізнання дидактичного процесу.

Мікроструктура уроку – внутрішня будова кожного етапу уроку (методи, прийоми і засоби навчання).

Мотивація учіння – комплекс мотивів, які спонукають і спрямовують пізнавальну діяльність учнів, визначають її успішність.

Навички – автоматизовані, звичні, безпомилково виконувані дії (доведені до автоматизму уміння).

Навчальна екскурсія – форма навчального заняття, яке проводять в умовах виробництва, природи, музею з метою спостереження і вивчення учнями різних об'єктів і явищ дійсності, їх взаємозв'язків.

Навчальна програма – документ, що визначає зміст і обсяг знань, умінь і навичок з кожного навчального предмета, зміст розділів і тем з розподілом їх за роками навчання.

Навчальний план – це державний документ, в якому визначено перелік навчальних предметів, їх розподіл за роками навчання, кількість годин на тиждень.

Навчальний посібник – книга, матеріал якої розширює межі підручника, містить додаткові, найновіші та довідкові відомості. До цієї категорії навчальних видань належать атласи, довідники, збірники задач і вправ, словники, хрестоматії тощо.

Навчальний процес – перебіг навчання, що охоплює всі його компоненти: викладача, учня, методи, прийоми, форми і засоби, матеріально-технічне забезпечення тощо.

Навчання – процес взаємодії вчителя та учня, в результаті якого учень засвоює знання, набуває вмій і навичок.

Неуспішність у навчанні – невідповідність підготовки учнів вимогам змісту освіти, що фіксується через значний проміжок часу навчання (вивчення розділу, наприкінці чверті, півріччя).

Обдаровані діти – діти, в яких у ранньому віці виявляються здібності до виконання певних видів діяльності.

Обдарованість – індивідуальна потенціальна своєрідність задатків людини, завдяки яким вона може досягти значних успіхів у певній галузі діяльності.

Оптимізація процесу навчання – управління навчанням на основі всебічного врахування його закономірностей, принципів, сучасних форм і методів, особливостей, внутрішніх і зовнішніх умов з метою досягнення найвищої його ефективності.

Освіта – процес засвоєння систематизованих знань і формування на їх основі світогляду, розвитку пізнавальних сил (мислення, уяви, пам'яті тощо) та результат цього процесу – досягнення певного рівня освіченості.

Оцінка – кількісний показник якості результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів.

Педагогічна теорія – Згідно з нею зміст освіти визначається інтересами та здібностями дітей, а не соціально-економічними умовами й потребами суспільства. Сформулював американський філософ, педагог Джон Дьюї.

Перевірка – компонент (засіб) контролю, який спрямований на виявлення і вимірювання рівня і якості знань, об'єму праці учня.

Підручник – книга, що містить основи наукових знань з певної навчальної дисципліни відповідно до мети навчання, визначеної програмою і вимогами дидактики.

Порівняння – метод навчання, що полягає у виявленні подібностей та відмінностей між предметами та явищами.

Пояснення – словесне тлумачення понять, явищ, слів, термінів, принципів дій, прикладів тощо.

Пояснювально-ілюстративне навчання – вид навчання, що має на меті повідомлення готової інформації різними засобами (словесними, наочними, практичними) та усвідомлення цієї інформації учнями.

Правила навчання – положення, якими повинен керуватися вчитель у викладанні.

Приємне навчання – елемент методу, що становить сукупність навчальних ситуацій, спрямованих на досягнення його проміжної мети.

Принципи навчання (дидактичні принципи) – певна система основних дидактичних вимог до навчання, дотримання яких забезпечує його ефективність.

Проблемне навчання – вид навчання, який передбачає самостійне оволодіння знаннями у процесі вирішення пізнавальних проблем, розвиток самостійного мислення і пізнавальної активності учнів.

Програмоване навчання – вид навчання, який передбачає передачу змісту навчального матеріалу невеликими, логічно завершеними частинами.

Процес навчання – спеціально організована і змодельована пізнавальна діяльність, що охоплює викладання вчителя та учіння учнів.

Репродуктивний метод – метод навчання, спрямований на відтворення учнем способів діяльності за визначеним учителем алгоритмом.

Робота з книгою – багатофункціональний метод словесної групи, що полягає в опрацюванні літератури різних видів і спрямований на формування нових знань, їх закріплення.

Розповідь – образний, динамічний, емоційний виклад інформації про різні явища і події.

Самоконтролю – оцінювання учнем правильності своїх дій, їх коректування.

Самоосвіта – вид діяльності, яку особистість здійснює добровільно з метою задоволення пізнавальних потреб чи покращення особистісних якостей та здібностей.

Спостереження – наочний метод навчання, який передбачає тривале, цілеспрямоване сприймання об'єктів і явищ з фіксацією змін, які в них відбуваються.

Структура уроку – внутрішня будова уроку, послідовність його етапів.

Теорія матеріальної освіти – теорія змісту освіти, завдання якої полягає у здобутті учнями прикладних знань, зосередження на вивченні предметів природничо-математичного циклу, в процесі засвоєння яких має відбуватися розвиток мислення, розумових здібностей. Засновник – англійський філософ Герберт Спенсер.

Теорія структуралізму – теорія змісту освіти, основна мета якої, полягає в ретельному аналізі знань, що становлять зміст

навчального предмета, а також зв'язків, які існують між ними. Засновник – польський професор К. Сосніцький.

Теорія формальної освіти – згідно з нею основним завданням освіти є розвиток розумових сил, логічного мислення, уяви, пам'яті, інтелекту учнів; зміст освіти має базуватися на предметах гуманітарного циклу, математиці й логіці. Представники: Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо, Й.-Г. Песталоцці, Й.-Ф. Герbart, І. Кант та інші.

Технічні засоби навчання – обладнання й апаратура, що застосовуються в навчальному процесі з метою підвищення його ефективності.

Традукція – вид умовиводу, в якому посилення і висновки є судженнями однакового ступеня загальності (висновок від одиничного до одиничного, від часткового до часткового, від загального до загального).

Узагальнення – метод навчання, що полягає в переході від менш загальних до більш загальних знань, абстрагуванні та знаходженні спільних ознак, властивих предметам певної галузі.

Уміння – здатність свідомо діяти на основі засвоєних знань.

Урок – логічно закінчена, цілісна, обмежена в часі частина навчально-виховного процесу, яку проводять за розкладом під керівництвом учителя з постійним складом учнів.

Учіння – власна навчальна діяльність учня.

Форми організації навчання – зовнішнє вираження узгодженої діяльності вчителя й учнів, що здійснюється у встановленому порядку і в певному режимі.

Шкільний компонент змісту загальної середньої освіти – розширює і поглиблює зміст загальноосвітньої підготовки школярів, забезпечує їхній індивідуальний розвиток, формування пізнавальних інтересів і нахилів; передбачає години для вивчення предметів і курсів, які учні можуть обрати за бажанням.

ДОДАТКИ

Додаток 1
ЗАТВЕРДЖЕНО
постановою Кабінету
Міністрів України
від 3 листопада 1993 р.
№ 896

Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») (витяг)

З перетворенням України на самостійну державу освіта стала власною справою українського народу. Розбудова системи освіти, її докорінне реформування мають стати основою відтворення інтелектуального, духовного потенціалу народу, виходу вітчизняної науки, техніки і культури на світовий рівень, національного відродження, становлення державності та демократизації суспільства в Україні.

Головна мета Програми – визначення стратегії розвитку освіти в Україні на найближчі роки та перспективу XXI століття, створення життєздатної системи безперервного навчання і виховання для досягнення високих освітніх рівнів, забезпечення можливостей постійного духовного самовдосконалення особистості, формування інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої цінності нації.

Стратегічні завдання реформування освіти в Українській державі:

- відродження і розбудова національної системи освіти як найважливішої ланки виховання свідомих громадян Української держави, формування освіченої, творчої особистості, становлення її фізичного і морального здоров'я, забезпечення пріоритетності розвитку людини, відтворення й трансляції культури і духовності в усій різноманітності вітчизняних та світових зразків;
- виведення освіти в Україні на рівень освіти розвинутих країн світу шляхом докорінного реформування її концептуальних, структурних, організаційних засад; подолання монопольного

становища держави в освітній сфері через створення на рівноправній основі недержавних навчально-виховних закладів; глибокої демократизації традиційних навчально-виховних закладів; формування багатоваріантної інвестиційної політики в галузі освіти.

Пріоритетні напрями реформування освіти:

- розбудова національної системи освіти з урахуванням кардинальних змін в усіх сферах суспільного життя України;
- забезпечення моральної, інтелектуальної та психологічної готовності всіх громадян до здобуття освіти;
- досягнення якісно нового рівня у вивченні базових навчальних предметів: української та іноземних мов, історії, літератури, математики та природничих наук;
- створення умов для задоволення освітніх та професійних потреб і надання можливостей кожному громадянину України постійно вдосконалювати свою освіту, підвищувати професійний рівень, оволодівати новими спеціальностями;
- забезпечення у кожному навчально-виховному закладі відповідних умов для навчання і виховання фізично та психічно здорової особи; запобігання пияцтву, наркоманії, насильству, що негативно впливають на здоров'я людей.

Основні шляхи реформування освіти:

створення у суспільстві атмосфери загальнодержавного, всенародного сприяння розвитку освіти, неухильної турботи про примноження інтелектуального та духовного потенціалу нації, активізація зусиль усього суспільства для виведення освіти на рівень досягнень сучасної цивілізації, залучення до розвитку освіти всіх державних, громадських, приватних інституцій, сім'ї, кожного громадянина;

подолання девальвації загальнолюдських гуманістичних цінностей та національного нігілізму, відірваності освіти від національних джерел;

забезпечення розвитку освіти на основі нових прогресивних концепцій, запровадження у навчально-виховний процес сучасних педагогічних технологій та науково-методичних досягнень;

підготовка нової генерації педагогічних кадрів, підвищення їх професіонального та загальнокультурного рівня;

формування нових економічних основ системи освіти, створення належної матеріально-технічної бази;

реорганізація існуючих та створення навчально-виховних закладів нового покоління, регіональних центрів та експериментальних майданчиків для відпрацювання та відбору ефективних педагогічних інновацій та освітніх модулів;

органічна інтеграція освіти і науки, активне використання наукового потенціалу вищих навчальних закладів і науково-дослідних установ, новітніх теоретичних розроблень та здобутків педагогів-новаторів, громадських творчих об'єднань у навчально-виховному процесі;

створення нової правової та нормативної бази освіти.

Принципи реалізації Програми:

- пріоритетність освіти, що означає випереджальний характер її розвитку, нове ставлення суспільства до освіти, до знань та інтелекту, кардинально нові підходи до інвестиційної політики в освітній сфері;
- демократизація освіти, що передбачає децентралізацію та регіоналізацію управління системою освіти з дотриманням найбільш визначальних принципів освітньої політики Української держави, надання автономії навчально-виховним закладам у вирішенні основних питань їхньої діяльності, подолання монополії держави на освіту, перехід до державно-громадської системи управління освітою, у якій особистість, суспільство й держава стануть рівноправними суб'єктами, утворення системи партнерства учнів, студентів і педагогів;
- національна спрямованість освіти, що полягає у невіддільності освіти від національного ґрунту, її органічному поєднанні з національною історією і народними традиціями, збереженні та збагаченні культури українського народу, визнанні освіти важливим інструментом національного розвитку і гармонізації національних відносин;
- відкритість системи освіти, що пов'язана з її орієнтованістю на цілісний неподільний світ, його глобальні проблеми, усвідомленням пріоритетності загальнолюдських цінностей над груповими і класовими, інтеграцією у світові освітні структури;
- безперервність освіти, що відкриває можливість для постійного поглиблення загальноосвітньої та фахової підготовки, досягнення

цілісності і наступності у навчанні та вихованні; перетворення набуття освіти у процес, що триває упродовж всього життя людини;

- багатокладність та варіантність освіти, що передбачає створення можливостей для широкого вибору форм освіти, навчально-виховних закладів, засобів навчання і виховання, які відповідали б освітнім запитам особистості; запровадження варіантного компоненту змісту освіти, диференціацію та індивідуалізацію навчально-виховного процесу, створення мережі недержавних навчально-виховних закладів.

ЗМІСТ ОСВІТИ

Оновлення змісту освіти є визначальною складовою реформування освіти в Україні і передбачає приведення його у відповідність з сучасними потребами особи і суспільства.

Стратегічні завдання реформування змісту освіти:

- вироблення державних стандартів і відповідне формування системи й обсягу знань, умінь, навичок творчої діяльності, інших якостей особистості на різних освітніх та кваліфікаційних рівнях;
- відбір і структурування навчально-виховного матеріалу на засадах диференціації та інтеграції, забезпечення альтернативних можливостей для одержання освіти відповідно до індивідуальних потреб та здібностей;
- вивчення української мови в усіх навчально-виховних закладах, утвердження її як основної мови функціонування загальноосвітньої, професійної та вищої школи;
- орієнтація на інтегральні курси, пошук нових підходів до структурування знань як засобу цілісного розуміння та пізнання світу;
- оптимальне поєднання гуманітарної і природничо-математичної складових освіти, теоретичних і практичних компонентів, класичної спадщини та сучасних досягнень наукової думки, органічний зв'язок з національною історією, культурою, традиціями;
- сприяння фізичному, психічному здоров'ю молоді, врахування потреб індивідуальної корекційно-компенсаційної спрямованості навчання і виховання дітей з вадами психофізичного розвитку.

Шляхи реформування змісту загальноосвітньої підготовки:

1. Гуманітарна освіта:

формування гуманітарного мислення, опанування рідною, державною та іноземними мовами;

прилучення до літератури, музики, образотворчого мистецтва, надбань народної творчості, здобутків української і світової культури;

осмислення історичних фактів, подій і явищ, різноманітності шляхів людського розвитку;

формування світоглядної, правової, моральної, політичної, художньо-естетичної, економічної, екологічної культури;

утвердження пріоритетів здорового способу життя людини;

відображення у змісті історичної освіти закономірностей історичного розвитку, широке вивчення україно- (народо-) знавства, етнічної історії та етногенези українців, інших народів України;

забезпечення естетичного розвитку особистості, оволодіння цінностями й знаннями в галузях мистецтв;

формування етичних цінностей, починаючи з ранньої родинної освіти.

2. Природничо-математична освіта:

поєднання основ класичних фундаментальних дисциплін і сучасного розуміння закономірностей будови світу;

обов'язкове вивчення природничо-математичних дисциплін в усіх типах загальноосвітніх навчально-виховних закладів на всіх ступенях освіти;

посилення гуманістичного спрямування змісту природничо-математичної підготовки.

3. Трудова підготовка:

вироблення елементарних трудових навичок у період дошкільної освіти;

розширення трудового досвіду дітей, формування в них навичок самообслуговування;

формування техніко-технологічних та економічних знань, практичних умінь і навичок, необхідних для залучення учнів до продуктивної праці та оволодіння певною професією;

розширення політехнічного світогляду учнів і розвиток їхніх творчих здібностей на основі взаємозв'язку трудового навчання з основами наук;

активне ознайомлення з масовими професіями, виховання потреби у праці та оволодіння певною професією;
ознайомлення учнів з основами ринкової економіки, різними формами господарської діяльності;
використання досвіду народної педагогіки, залучення школярів до вивчення народних ремесел, створення умов для органічного включення їх у трудову діяльність.

НАЦІОНАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ

Національне виховання в Українській державі має бути спрямоване на формування у молоді і дітей світоглядної свідомості, ідей, поглядів, переконань, ідеалів, традицій, звичаїв, інших соціально значущих надбань вітчизняної і світової духовної культури.

Національне виховання є органічним компонентом освіти і охоплює всі складові системи освіти.

В основу національного виховання мають бути покладені принципи гуманізму, демократизму, єдності сім'ї і школи, наступності та спадкоємності поколінь.

Головна мета національного виховання – набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних взаємин, формування у молоді незалежно від національної належності особистісних рис громадян Української держави, розвиненої духовності, фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури.

ДОШКІЛЬНЕ ВИХОВАННЯ

Дошкільне виховання є вихідною ланкою в системі безперервної освіти, становлення і розвитку особистості. Воно здійснюється в родині, дитячих дошкільних виховних закладах у тісній взаємодії з сім'єю і має на меті забезпечення фізичного та психічного здоров'я дітей, їх повноцінного розвитку, готовності до школи, набуття життєвого досвіду.

Дошкільне виховання ґрунтується на засадах родинного виховання, народної педагогіки, національної культури, сучасних досягнень науки, надбань світового педагогічного досвіду. Воно органічно поєднує родинне і суспільне виховання.

Родинне виховання

На етапі раннього родинного виховання батьки, як перші педагоги, покликані створити умови для повноцінного фізичного та психічного становлення особистості, забезпечити дитині почуття захищеності, рівноваги, довіри, сформуванню активне, зацікавлене ставлення до навколишнього світу.

Сім'я несе повну відповідальність за розвиток, виховання і навчання своїх дітей.

Суспільне виховання

Суспільне виховання покликане продовжувати повноцінний і всебічний розвиток дитини на засадах національної культури і духовності з урахуванням різноманітності національного складу та регіональних умов України. Воно доповнює родинне виховання і здійснюється у дошкільних виховних закладах.

Для забезпечення готовності дітей до подальшого навчання, виявлення і розвитку обдарованих дітей, а також тих, що потребують корекції здоров'я, має бути створено необхідну мережу дошкільних виховних закладів різних типів і профілів.

ЗАГАЛЬНА СЕРЕДНЯ ОСВІТА

Загальна середня освіта має забезпечувати продовження всебічного розвитку дитини як цілісної особистості, її здібностей і обдарувань, збагачення на цій основі інтелектуального потенціалу народу, його духовності і культури, формування громадянина України, здатного до свідомого суспільного вибору.

Рівні загальної середньої освіти: початкова, основна, повна.

Початкова освіта забезпечує загальний розвиток дитини, вміння впевнено читати, писати, знати основи арифметики, первинні навички користування книжкою та іншими джерелами інформації, формування загальних уявлень про навколишній світ, засвоєння норм загальнолюдської моралі та особистісного спілкування, основ гігієни, вироблення перших трудових навичок.

Основна середня освіта забезпечує досконале оволодіння українською та рідною мовами, засвоєння знань з базових дисциплін, можливість здобуття наступних рівнів освіти, мотиваційну готовність

переходу до трудової діяльності або набуття кваліфікації через різні форми професійної підготовки, формування високих громадянських якостей та світоглядних позицій.

Повна середня освіта забезпечує поглиблене оволодіння знаннями з базових дисциплін та за вибором, орієнтацію на професійну спеціалізацію, формування цілісних уявлень про природу, людину, суспільство, громадянської позиції особистості, можливість здобуття освіти вищого рівня.

Загальна середня освіта здобувається у триступеневій системі загальноосвітніх навчально-виховних закладів: початковій школі (I ступінь), основній школі (II ступінь), старшій школі (III ступінь.)

Серед загальноосвітніх навчально-виховних закладів вагоме місце відводиться: школам нового типу (гімназіям, ліцеям, спеціальним закладам для обдарованих дітей, школам (класам) з поглибленим вивченням окремих предметів, навчально-виховним комплексам, недільним, приватним школам тощо), загальноосвітнім школам-інтернатам, що зорієнтовані на спеціалізовану поглиблену підготовку з технічного, гуманітарного, спортивного, художньо-естетичного та інших напрямів, на відкриття при цих школах окремих класів для обдарованих дітей.

ЗАТВЕРДЖЕНО
постановою Кабінету
Міністрів України
від 20 квітня 2011 р. №
462

**ДЕРЖАВНИЙ СТАНДАРТ
ПОЧАТКОВОЇ ЗАГАЛЬНОЇ ОСВІТИ
(витяг)**

Загальні положення

Цей Державний стандарт початкової загальної освіти (далі – Державний стандарт), розроблений відповідно до мети початкової школи з урахуванням пізнавальних можливостей і потреб учнів початкових класів, визначає зміст початкової загальної освіти, який ґрунтується на загальнолюдських цінностях та принципах науковості, полікультурності, світського характеру освіти, системності, інтегративності, єдності навчання і виховання на засадах гуманізму, демократії, громадянської свідомості, взаємоповаги між націями і народами в інтересах людини, родини, суспільства, держави.

Державний стандарт ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого і компетентнісного підходів, що зумовлює чітке визначення результативної складової засвоєння змісту початкової загальної освіти.

Державний стандарт складається з:

- Базового навчального плану початкової загальної освіти;
- загальної характеристики інваріантної та варіативної складових змісту початкової загальної освіти;
- державних вимог до рівня загальноосвітньої підготовки учнів.

У результативній складовій кожної освітньої галузі Державного стандарту визначено державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів початкової школи, які відповідають змісту і структурі предметних компетентностей.

Протягом навчання у початковій школі учні повинні оволодіти ключовими компетентностями, які передбачають їх особистісно-соціальний та інтелектуальний розвиток, формуються на міжпредметній основі та є інтегрованим результатом предметних і міжпредметних компетенцій.

На основі цього Державного стандарту Міністерство освіти і науки, молоді та спорту розробляє навчальні програми, відповідно до яких здійснюється підготовка варіативних програм і підручників.

Базовий навчальний план

Базовий навчальний план визначає зміст і структуру початкової загальної освіти за допомогою інваріантної і варіативної складових, якими встановлюється погодинне співвідношення між освітніми галузями, гранично допустиме тижневе навантаження учнів та загальнотижнева кількість годин.

Інваріантна складова змісту початкової загальної освіти формується на державному рівні і є обов'язковою для всіх загальноосвітніх навчальних закладів незалежно від їх підпорядкування та форми власності. Інваріантна складова змісту початкової загальної освіти визначається за допомогою таких освітніх галузей, як «Мови і літератури», «Математика», «Природознавство», «Суспільствознавство», «Здоров'я і фізична культура», «Технології» та «Мистецтво». Виключення з інваріантної складової будь-якої з освітніх галузей порушує цілісність загальноосвітньої підготовки на рівні початкової освіти і наступність основної школи.

В інваріантній складовій Базового навчального плану визначено мінімально необхідну кількість навчальних годин на вивчення кожної освітньої галузі.

Варіативна складова Базового навчального плану визначається загальноосвітнім навчальним закладом з урахуванням особливостей регіону, навчальних закладів, індивідуальних освітніх запитів учнів та (або) побажань батьків, або осіб, які їх замінюють. У початкових класах варіативна складова включає години, які виділяються на вивчення навчальних предметів освітніх галузей, курсів за вибором, проведення індивідуальних консультацій та групових занять з учнями.

Вивчення предметів, включених до інваріантної та варіативної складових, дає змогу забезпечити належний рівень загальноосвітньої

підготовки і соціально-особистісного розвитку учнів молодшого шкільного віку.

Навчальне навантаження учнів складається з годин інваріантної і варіативної складових і не може перевищувати гранично допустимого рівня тижневого навантаження учнів, установленого Базовим навчальним планом та санітарно-гігієнічними нормами організації навчально-виховного процесу.

На основі Базового навчального плану, який визначає загальні засади організації навчально-виховного процесу у початковій школі, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту розробляє типові навчальні плани для загальноосвітніх навчальних закладів, у яких зміст освітніх галузей реалізується шляхом вивчення навчальних предметів і курсів інваріантної складової. На основі типових навчальних планів навчальні заклади складають щороку робочі навчальні плани, в яких конкретизується варіативна складова початкової загальної освіти з урахуванням особливостей організації навчального процесу.

Бюджетне фінансування загальноосвітнього навчального закладу здійснюється відповідно до встановленої базовим навчальним планом сумарної кількості годин інваріантної та варіативної складових з урахуванням можливого поділу класу на групи у процесі вивчення окремих предметів.

Освітня галузь «Мови і літератури»

Метою освітньої галузі «Мови і літератури» є розвиток особистості учня, формування його комунікативної компетентності та загальних уявлень про мову як систему і літературу як вид мистецтва. Зазначена освітня галузь складається з мовного і літературного компонентів.

Мова навчання (українська мова, мови національних меншин)

Метою вивчення української мови, мов національних меншин як мов навчання є формування в учнів комунікативної компетентності шляхом засвоєння доступного і необхідного обсягу знань з мови навчання, опанування всіх видів мовленнєвої діяльності та набуття певного соціального досвіду.

Для досягнення зазначеної мети передбачається виконання таких завдань:

- формування в учнів мотивації вивчення мови;

- забезпечення гармонійного розвитку усіх видів мовленнєвої діяльності (слухання, говоріння, читання і письма);
- формування комунікативних умінь;
- опанування найважливіших функціональних складових мовної системи з урахуванням особливостей фонетичної і граматичної систем кожної з мов навчання;
- соціально-культурний розвиток особистості;
- формування вміння вчитися.

З урахуванням мети і завдань мовного компонента освітньої галузі виділяються такі змістові лінії: мовленнєва, мовна, соціокультурна і діяльнісна.

Основною змістовою лінією є мовленнєва. При цьому мовна, соціокультурна і діяльнісна змістові лінії спрямовані на забезпечення мовленнєвої.

Мова вивчення (українська мова, мови національних меншин)

Метою навчання української мови як державної та інших мов як навчальних предметів є формування комунікативної компетентності з урахуванням інтересів і можливостей учнів початкової школи.

Для досягнення зазначеної мети передбачається виконання таких завдань:

- створення позитивної мотивації до засвоєння знань;
- формування умінь і навичок з усіх видів мовленнєвої діяльності;
- засвоєння елементарних знань про найважливіші мовні одиниці, необхідні та достатні для формування мовленнєвих умінь і навичок.

Іноземна мова

Метою вивчення іноземної мови є формування в учнів комунікативної компетентності з урахуванням комунікативних умінь, сформованих на основі мовних знань і навичок, оволодіння уміннями та навичками спілкуватися в усній і письмовій формі з урахуванням мотивів, цілей та соціальних норм мовленнєвої поведінки у типових сферах і ситуаціях.

Для досягнення зазначеної мети передбачається виконання таких завдань:

- правильна вимова і розрізнення на слух звуків, слів, словосполучень і речень;
- оволодіння найбільш уживаною лексикою у межах визначеної тематики і сфери спілкування;
- отримання уявлення про основні граматичні категорії мови, яка вивчається; розпізнавання відомого лексичного і граматичного матеріалу під час читання та аудіювання і використання його у процесі усного спілкування.

З урахуванням мети і завдань вивчення іноземної мови виділяються такі змістові лінії: мовленнєва, мовна, соціокультурна і діяльнісна.

Літературне читання

Метою літературного читання є формування читацької компетентності учнів, яка є базовою складовою комунікативної і пізнавальної компетентності, ознайомлення учнів з дитячою літературою як мистецтвом слова, підготовка їх до систематичного вивчення літератури в основній школі.

У процесі навчання відбувається становлення читача, що здатний до самостійної читацької, творчої діяльності, здійснюється його мовленнєвий, літературний, інтелектуальний розвиток, формуються морально-естетичні уявлення і поняття, збагачуються почуття, виховується потреба у систематичному читанні.

Для досягнення зазначеної мети передбачається виконання таких завдань:

- формування в учнів навички читання як виду мовленнєвої діяльності;
- ознайомлення учнів з дитячою літературою в авторській, жанровій, тематичній різноманітності; формування в учнів соціальних, морально-етичних цінностей за допомогою художніх образів літературних творів;
- формування умінь сприймати, розуміти, аналізувати різні види літературних і навчальних текстів з використанням елементарних літературознавчих понять.

З урахуванням зазначеної мети і завдань мовного компонента освітньої галузі виділяються такі змістові лінії: коло читання, навичка читання, досвід читацької діяльності і літературна діяльність.

Освітня галузь «Математика»

Метою освітньої галузі «Математика» є формування предметної математичної і ключових компетентностей, необхідних для самореалізації учнів у швидкозмінному світі.

Для досягнення зазначеної мети передбачається формування:

- цілісного сприйняття світу, розуміння ролі математики у пізнанні дійсності; готовності до розпізнавання проблем, які розв'язуються із застосуванням математичних методів, здатності розв'язувати сюжетні задачі, логічно міркувати, обґрунтовувати свої дії та виконувати дії за алгоритмом;
- вміння користуватися математичною термінологією, знаковою і графічною інформацією; орієнтуватися на площині та у просторі; застосовувати обчислювальні навички у практичних ситуаціях і розуміти сутність процесу вимірювання величин;
- інтересу до вивчення математики, творчого підходу та емоційно-ціннісного ставлення до виконання математичних завдань; уміння навчатися.

В освітній галузі виділяються такі змістові лінії: числа, дії з числами; величини; математичні вирази, рівності, нерівності; сюжетні задачі; просторові відношення, геометричні фігури; робота з даними.

Освітня галузь «Природознавство»

Метою освітньої галузі «Природознавство» є формування природознавчої компетентності учня шляхом засвоєння системи інтегрованих знань про природу, способів навчально-пізнавальної діяльності, розвитку ціннісних орієнтацій у різних сферах життєдіяльності та природоохоронної практики.

Для досягнення зазначеної мети передбачається виконання таких завдань:

- виховання соціально активної особистості, яка усвідомлює свою належність до різних елементів природного середовища, здатна мислити, бережливо ставиться до природи, людей і самого себе;
- формування на доступному рівні цілісної природничо-наукової картини світу, що охоплює систему знань, яка відображає закони і закономірності природи та місце в ній людини;
- розвиток розумових здібностей учнів, їх емоційно-вольової сфери, пізнавальної активності та самостійності, здатності до творчості, самовираження і спілкування.

Освітня галузь «Суспільствознавство»

Метою освітньої галузі «Суспільствознавство» є особистісний розвиток учня, формування його соціальної і громадянської компетентностей шляхом засвоєння різних видів соціального досвіду, що складається із загальнолюдських, загальнокультурних та національних цінностей, соціальних норм, громадянської активності, прийнятої в суспільстві поведінки, толерантного ставлення до відмінностей культур, традицій і різних думок.

Для досягнення зазначеної мети передбачається виконання таких завдань:

- виховання гуманної, соціально активної особистості, яка усвідомлює свою належність до етносоціального та соціально-культурного середовища, здатна розуміти значення життя як найвищої цінності;
- оволодіння способами діяльності та моделями поведінки, які відповідають загальноприйнятим нормам моралі та права.

Освітня галузь «Здоров'я і фізична культура»

Метою освітньої галузі «Здоров'я і фізична культура» є формування здоров'язбережувальної компетентності шляхом набуття учнями навичок збереження, зміцнення, використання здоров'я та дбайливого ставлення до нього, розвитку особистої фізичної культури.

Для досягнення зазначеної мети передбачається виконання таких завдань:

- формування в учнів знань про здоров'я, здоровий спосіб життя, безпечну поведінку, фізичну культуру, фізичні вправи, взаємозв'язок організму людини з природним і соціальним оточенням;
- формування та розвиток навичок базових загальнорозвивальних рухових дій;
- розвиток в учнів активної мотивації дбайливо ставитися до власного здоров'я і займатися фізичною культурою, удосконалювати фізичну, соціальну, психічну і духовну складові здоров'я;
- виховання в учнів потреби у здоров'ї, що є важливою життєвою цінністю, свідомого прагнення до ведення здорового способу життя; розвиток умінь самостійно приймати рішення щодо власних вчинків.

Здоров'язбережувальна компетентність формується шляхом вивчення предметів освітньої галузі «здоров'я і фізична культура» і передбачає оволодіння учнями відповідними компетенціями.

З урахуванням мети і завдань зміст освітньої галузі визначається за такими змістовими лініями: здоров'я і фізична культура.

Освітня галузь «Технології»

Метою освітньої галузі «Технології» є формування і розвиток в учнів технологічної, інформаційно-комунікаційної та основних компетентностей для реалізації їх творчого потенціалу і соціалізації у суспільстві. Технології у початковій школі є однією з ланок неперервної технологічної освіти, що логічно продовжує дошкільну освіту, створює базу для успішного опанування учнями технологій основної школи та здобуття професійної освіти.

Для досягнення зазначеної мети передбачається виконання таких завдань:

- формування уявлення про предметно-перетворювальну діяльність людини, світ професій, шляхи отримання, зберігання інформації та способи її обробки; здатності до формулювання творчих задумів, усвідомленого дотримання безпечних прийомів роботи та користування інструментами і матеріалами;

- розвиток пізнавальної, художньої і технічної обдарованості, технічного мислення у процесі творчої діяльності, навичок ручних технік обробки матеріалів, уміння користуватися технічною термінологією, художньою та графічною інформацією, вміння працювати з комп'ютером;
- виховання готовності до вирішення побутових питань шляхом застосування алгоритмів виконання технологічних завдань та навичок технологічної діяльності у практичних ситуаціях.

Зміст галузі «Технології» визначається за такими змістовими лініями: ручні техніки обробки матеріалів, технічна творчість, декоративно-ужиткове мистецтво, самообслуговування та ознайомлення з інформаційно-комунікаційними технологіями.

Освітня галузь «Мистецтво»

Метою освітньої галузі «Мистецтво» є формування і розвиток в учнів комплексу ключових, міжпредметних і предметних компетентностей у процесі опанування художніх цінностей та способів художньої діяльності шляхом здобуття власного естетичного досвіду.

Для досягнення зазначеної мети передбачається виконання таких завдань:

- виховання в учнів емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва та дійсності, розвиток художніх інтересів і потреб, естетичних ідеалів, здатності розуміти та інтерпретувати твори мистецтва, оцінювати естетичні явища;
- формування в учнів на доступному рівні системи художніх знань і вмінь, яка відображає цілісність та видову специфіку мистецтва;
- розвиток емоційно-почуттєвої сфери учнів, їх художніх здібностей і мислення, здатності до самовираження та спілкування.

Зміст освітньої галузі «Мистецтво» визначається за такими змістовими лініями: музична, образотворча та мистецько-синтетична (відповідно хореографічного, театрального та екранних видів мистецтва), які реалізуються шляхом вивчення окремих предметів або інтегрованих курсів.

СХВАЛЕНО

Указом Президента України
від 25 червня 2013 року
№344/2013

**НАЦІОНАЛЬНА СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УКРАЇНІ
НА ПЕРІОД ДО 2021 РОКУ
(витяг)**

I. Загальні положення

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (далі – Національна стратегія) на основі аналізу сучасного стану розвитку освіти визначає мету, стратегічні напрями та основні завдання, на виконання яких має бути спрямована реалізація державної політики у сфері освіти.

Розроблення Національної стратегії зумовлено необхідністю кардинальних змін, спрямованих на підвищення якості і конкурентоспроможності освіти в нових економічних і соціокультурних умовах, прискорення інтеграції України у міжнародний освітній простір.

II. Сучасний стан розвитку освіти

В Україні забезпечено правове регулювання питань функціонування системи освіти, всіх її рівнів і підсистем, діяльності навчальних закладів різних типів і форм власності, організації різних форм навчання.

Останніми роками вдосконалено законодавство України стосовно дошкільної і загальної середньої освіти, зокрема, запроваджено обов'язковість дошкільної освіти для дітей старшого дошкільного віку, встановлено 11-річний термін навчання для здобуття повної загальної середньої освіти, затверджено нові державні стандарти дошкільної та загальної середньої освіти, Положення про освітній округ, Положення про загальноосвітній навчальний заклад, Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, Положення про дистанційне

навчання, Концепцію літературної освіти, Концепцію розвитку інклюзивної освіти тощо.

Водночас нинішній рівень освіти в Україні не дає їй змоги повною мірою виконувати функцію ключового ресурсу соціально-економічного розвитку держави і підвищення добробуту громадян. Залишається низькою престижність освіти і науки в суспільстві.

Не повністю задовольняє потреби населення мережа дошкільних і позашкільних навчальних закладів, стан їх навчально-матеріальної бази тощо.

Актуальними є реалізація в освітніх програмах ідеї посилення ролі сім'ї у вихованні дітей, розширення можливості впливу родин учнів на навчально-виховний процес.

Залишається незадовільним стан фінансового та матеріально-технічного забезпечення системи освіти, низьким – рівень оплати праці працівників освіти і науки.

III. Мета, стратегічні напрями та основні завдання Національної стратегії

Метою Національної стратегії є:

підвищення доступності якісної, конкурентоспроможної освіти відповідно до вимог інноваційного сталого розвитку суспільства, економіки;

забезпечення особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними здібностями, потребами на основі навчання протягом життя.

Стратегічними напрямами державної політики у сфері освіти повинні стати:

реформування системи освіти, в основу якої покладатиметься принцип пріоритетності людини;

оновлення згідно з вимогами часу нормативної бази системи освіти;

модернізація структури, змісту та організації освіти на засадах компетентнісного підходу;

створення та забезпечення можливостей для реалізації різноманітних освітніх моделей, створення навчальних закладів різних типів і форм власності;

побудова ефективної системи національного виховання, розвитку і соціалізації дітей та молоді;

забезпечення доступності та безперервності освіти протягом усього життя;
формування безпечного освітнього середовища, екологізації освіти;
розвиток наукової та інноваційної діяльності в освіті, підвищення якості освіти на інноваційній основі;
інформатизація освіти, вдосконалення бібліотечного та інформаційно-ресурсного забезпечення освіти і науки.

Основні завдання Національної стратегії

оновлення цілей і змісту освіти на основі компетентнісного підходу та особистісної орієнтації, урахування світового досвіду та принципів сталого розвитку;
забезпечення економічних і соціальних гарантій для реалізації конституційного права на освіту кожним громадянином України незалежно від місця проживання і форми здобуття освіти;
перебудова навчально-виховного процесу на засадах розвивальної педагогіки, спрямованої на раннє виявлення та найбільш повне розкриття потенціалу (здібностей) у дітей, з урахуванням їх вікових та психологічних особливостей;
забезпечення розвитку та функціонування української мови як державної, задоволення мовно-освітніх потреб національних меншин, створення умов для вивчення іноземних мов;
побудова ефективної системи національного виховання на засадах загальнолюдських, полікультурних, громадянських цінностей, забезпечення фізичного, морально-духовного, культурного розвитку дитини, формування соціально зрілої творчої особистості, громадянина України і світу, підготовка молоді до свідомого вибору сфери життєдіяльності.

забезпечення системного підвищення якості освіти на інноваційній

IV. Основні напрями реалізації Національної стратегії

Оновлення нормативно-правової бази вимагає розроблення та прийняття в установленому порядку актів стосовно:

удосконалення структури національної системи освіти відповідно до міжнародної стандартної класифікації;
удосконалення системи оплати праці педагогічних, науково-педагогічних працівників та інших категорій працівників

навчальних закладів з метою забезпечення державних гарантій, визначених статтею 57 Закону України «Про освіту»;

забезпечення підтримки дошкільної та загальної середньої освіти в сільській місцевості, зокрема шляхом розвитку альтернативних моделей організації здобуття освіти;

урегулювання питання щодо підготовки молодших спеціалістів у вищих професійних училищах та коледжах;

підвищення заробітної плати та забезпечення соціальних гарантій педагогічним працівникам позашкільних навчальних закладів на рівні педагогічних працівників загальноосвітніх навчальних закладів;

визначення механізму надання пільгових кредитів на будівництво та придбання житла педагогічним і науково-педагогічним працівникам;

урегулювання питань організації здобуття загальної середньої та позашкільної освіти за дистанційною формою навчання;

атестації керівників навчальних закладів;

удосконалення бібліотечно-інформаційного забезпечення учасників навчально-виховного процесу.

**ЗРАЗОК ПІДСУМКОВОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ З
ДИСЦИПЛІНИ
«ОСНОВИ ДИДАКТИКИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ»**

**КОНТРОЛЬНА РОБОТА
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ОСНОВИ ДИДАКТИКИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ»
для студентів IV курсу спеціальності «Дошкільна освіта»**

Варіант 1.

1. Дайте визначення поняттю «дидактика»:

- а) це наука, яка вивчає закономірності розвитку дитини і визначає програму цього розвитку;
- б) це сукупність теоретичних і прикладних наук, які вивчають процеси навчання, виховання та розвитку особистості;
- в) це наука про організацію спільної виховної діяльності вихователя і вихованця;
- г) це галузь педагогіки, яка вивчає теорію освіти і навчання, його закономірності, функції категорії, форми і методи.

2. Основними категоріями дидактики є:

- а) навчання, знання, уміння, освіта;
- б) підручники, навчальні програми, навчальні плани;
- в) самоосвіта, навички, методи навчання;
- г) освіта, навчання, виховання, розвиток.

3. Із запропонованих нижче понять виберіть те, яке означає: цілеспрямований процес і результат оволодіння учнями системою наукових знань, пізнавальних умінь і навичок та формування на цій основі світогляду, моральних якостей.

- а) навчання;
- б) освіта;
- в) викладання;
- г) методи навчання.

4. Продовжіть речення: «Вперше слово дидактика з'явилося у працях відомого педагога ...»:

- а) Я. А. Коменського;
- б) В. Ратке;
- в) Й. Песталоцці;
- г) А. Дістервега.

5. Яке із запропонованих визначень поняття «знання» правильне?

- а) здатність людини свідомо виконувати ту чи іншу дію;
- б) автоматизована дія, що, як правило здійснюється без участі свідомості;
- в) факти, відомості, наукові теорії, закони, поняття, системно закріплені у свідомості людини;
- г) пізнавальна активність, внаслідок якої формуються знання, уміння, навички.

6. Назвіть функції процесу навчання. Із запропонованих відповідей оберіть правильну.

- а) виховна, розвивальна, корегуюча;
- б) дослідницька, інформаційно-пізнавальна, самоосвітня;
- в) освітня, прогностична, діагностична;
- г) освітня, виховна, розвивальна.

7. Операційно-дійовий компонент процесу навчання передбачає:

- а) створення умов, які спонукають учнів до активної навчально-пізнавальної діяльності;
- б) оптимальний підбір предметів навчального плану, продуманість змісту кожного навчального заняття;
- в) добір прийомів, методів, організаційних форм навчання;
- г) виявлення рівня знань, умінь і навичок кожного учня.

8. Визначте етапи процесу засвоєння знань. Оберіть правильну відповідь.

- а) сприймання – осмислення і розуміння – запам'ятовування – узагальнення – закріплення – застосування;
- б) осмислення і розуміння – запам'ятовування – застосування;

- в) формулювання мети – виконання дій та операцій – контроль і самоконтроль;
- г) сприймання – запам'ятовування – закріплення – застосування.

9. Про який з видів навчання йде мова:

Основними методами такого навчання є розповідь, пояснення в поєднанні з наочністю. Види діяльності учнів – сприймання, запам'ятовування і відтворення навчальної інформації, яке є основним критерієм ефективності. Цей вид навчання має низку переваг: економить час, зберігає сили вчителів та учнів, полегшує останнім розуміння складної навчальної інформації, забезпечує достатньо ефективне управління пізнавальною діяльністю учнів.

10. У структурі діяльності вчителя планування – це компонент, який ...

- а) включає: підготовку ТЗН, наочності, дидактичних і роздаткових матеріалів;
- б) передбачає створення календарно-тематичних і поурочних планів;
- в) має на меті зосередити увагу учнів, розбудити в них зацікавленість, пізнавальний інтерес через використання яскравих прикладів, фактів, нетрадиційних прийомів і форм роботи;
- г) включає спостереження за діяльністю учнів, відповіді на запитання, виконання вправ, індивідуальні співбесіди з учнями, перегляд письмових робіт, зошитів.

11. У структурі засвоєння знань закріплення – це:

- а) виділення і об'єднання суттєвих (істотних) рис предметів і явищ;
- б) відображення у свідомості окремих властивостей предметів і явищ, які в даний момент діють на органи чуття;
- в) встановлення зв'язків між явищами, визначення їх складу, будови, призначення, знаходження причин, мотивів;
- г) повторне осмислення вивченого з метою його запам'ятовування.

12. Про який з принципів навчання йдеться у наступному твердженні: «Цей принцип полягає в доборі матеріалу, який відповідав би структурі певної галузі знань і навчального предмета, специфіці його розділів і тем. Він зобов'язує викладати предмет на підставі

перевірених наукових даних, розкривати причинно-наслідкові зв'язки явищ та процесів»?

- а) принцип активності і свідомості навчання;
- б) принцип науковості;
- в) принцип міцності знань, умінь і навичок;
- г) принцип наочності.

13. Про яку закономірність навчання йдеться: «Виявом цієї закономірності є стан навчально-технічної бази, наявність у вчительському колективі спеціалістів, чия кваліфікація, талант відповідають найвищим стандартам і які визначають особливості навчального процесу в школі»?

- а) обумовленість навчання суспільними потребами;
- б) залежність навчання від умов, в яких воно відбувається;
- в) взаємозалежність процесів навчання, освіти, виховання, розвитку особистості;
- г) єдність процесів викладання і навчання.

14. Про який з принципів навчання йдеться у наступному твердженні: «Полягає у використанні на уроках життєвого досвіду учнів, розкритті практичної значимості знань, застосуванні їх у практичній діяльності; в участі школярів у громадському житті»?

- а) принцип послідовності і систематичності;
- б) принцип наочності;
- в) принцип міцності знань, умінь і навичок;
- г) принцип зв'язку навчання з життям.

15. Представником формальної теорії змісту освіти є:

- а) Ж.-Ж. Руссо;
- б) Г. Спенсер;
- в) Д. Дьюї;
- г) І. Лернер.

16. Інваріантна складова змісту освіти:

- а) є спільною для всіх загальноосвітніх закладів;
- б) формується відповідно до інтересів учнів, побажань батьків, можливостей школи.

17. Зміст педоцентричної теорії навчання полягає у тому, що її прихильники:

- а) вважали основним завданням здобуття прикладних знань, зосередження на вивченні предметів природничо-математичного циклу, в процесі засвоєння яких має відбуватися розвиток мислення, розумових здібностей;
- б) вважали, що основна мета освіти, полягає в ретельному аналізі знань, що становлять зміст навчального предмета, а також зв'язків, які існують між ними;
- в) вважали основним завданням освіти розвиток розумових сил, логічного мислення, уваги, пам'яті, інтелекту учнів;
- г) зміст освіти визначається інтересами та здібностями дітей, а не соціально-економічними умовами й потребами суспільства.

18. Дайте визначення: «Державний стандарт загальної середньої освіти – це ...»

- а) система наукових знань, практичних умінь і навичок, засвоєння й набуття яких закладає основи для розвитку та формування особистості;
- б) звід норм і положень, що визначають державні вимоги до освіченості учнів і випускників шкіл на рівні початкової, базової та повної загальної середньої освіти.

19. Державний компонент змісту загальної середньої освіти:

- а) складається з вибірково-обов'язкових предметів, курсів за вибором учнів і факультативів, додаткових занять і консультацій;
- б) поглиблює зміст загальноосвітньої підготовки школярів, забезпечує їхній індивідуальний розвиток, формування пізнавальних інтересів і нахилів;
- в) визначає обов'язкові для вивчення навчальні предмети в усіх загальноосвітніх навчальних закладах;
- г) відображає етносоціальну своєрідність регіону, його історію та культуру, національні традиції.

20. Про який документ йдеться у твердженні: «Це документ, що визначає зміст і обсяг знань, умінь і навичок з кожного навчального предмета, зміст розділів і тем з розподілом їх за роками навчання?»

- а) навчальна програма;

- б) навчальний план;
- в) підручник;
- г) посібник.

Розв'яжіть педагогічну задачу. ...Петрик зайняв своє робоче місце. Здається, все гаразд, сидить за столом, отже – працює. Але ні...

Ось йому знадобився аркуш паперу, потім з'ясувалося, що кудись зникли циркуль і олівець; виявилось, що потрібного запису в щоденнику немає і спитати треба в приятеля, що задали на завтра з математики, та й сам підручник математики виявився не в портфелі, а в нижній шухляді стола.

Це не секунди біжать, а хвилини – дві, п'ять, сім.

Ось, здається, усе знайдено, уточнено, приготовлено, хлопець заглиблюється в роботу. Тут йому захотілося випити води, а ще через хвилину з'ясувалось, що потрібен папір для чернетки...

Загалом лише на підготовку витрачено понад двадцять хвилин. Дві з лишком години тривало приготування уроків: Петрик двічі за цей час вставав з-за столу і ходив пити воду; один раз умикав телевізор, щоб дізнатися чи не почався мультфільм; двічі, відриваючись від роботи, прислухався до розмови дорослих у кімнаті; один раз діставав зі столу альбом з марками і гортав його.

3. *Скільки часу повинен витрачати на виконання домашнього завдання учень молодших класів?*
4. *Які поради Ви можете дати батькам школярів щодо організації виконання домашнього завдання? Що потрібно робити в першу чергу, що пізніше? Чи слід робити перерви у виконанні завдань. У який час краще готувати уроки?*

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

1. Бондар В.І. Дидактика: підручник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів / Володимир Іванович Бондар. – К.: Либідь, 2005. – 264 с.
2. Волкова Н. Педагогіка: посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н. Волкова. – К.: Академвидав, 2007. – 615 с.
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К., Либідь, 1997. – 376 с.
4. Даниленко М. В. Педагогічні задачі: навч. посіб. / М. В. Даниленко, Л. І. Даниленко. – К.: Вища школа, 1991. – 197 с.
5. Державної національної програми «Освіта» («Україна ХХІ століття»). – К., 1994.
6. Зайченко І. Педагогіка: навч. посібн. / І. Зайченко. – К.: Освіта України, КНТ, 2008. – 528 с.
7. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / За ред. В.О. Моляко, О.Л. Музики. – Житомир: Вид-во Рута, 2006. – 320 с.
8. Інтегровані урок. 1-4 класи. – К.: Шкільний світ, 2011. – 128 с.
9. Історія української школи й педагогіки в матеріалах та документах / За заг. ред. В. Г. Кременя. – Кривий Ріг: «Кривбасавтоматика плюс», 2002. – 640 с.
10. Ковальчук В. Ефективний урок: технології, структура, аналіз / В. Ковальчук. – К.: Шкільний світ, 2011. – 128 с.
11. Кодлюк Я. П. Дидактика початкової школи: практичний курс / Я. П. Кодлюк. – Тернопіль: Астон, 2013. – 160 с.
12. Кодлюк Я. П. Тестові завдання з дидактики початкової школи: навчальний посібник / Ярослава Петрівна Кодлюк. – Тернопіль: ТНПУ, 2006. – 64 с.
13. Контроль та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи: Метод. рек. / Н. М. Бібік, О. Я. Савченко, Т. М. Байбара, М. С. Вашуленко та ін. – К.: Почат. шк., 2002. – 128 с.
14. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г. С. Костюк. – К.: Рад. шк., 1989. – 608 с.

15. Кравець В. П. Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва / В. П. Кравець. – Тернопіль, 1996.
16. Кравець В. П. Історія української школи та педагогіки / В. П. Кравець. – Тернопіль, 1994.
17. Кравчук Л. Ефективний урок. Початкова школа / Л. Кравчук. – К.: Шкільний світ, 2013. – 128 с.
18. Кузьмінський А. Педагогіка: підручник / А. Кузьмінський, В. Омеляненко. – К., 2003. – С.33-41.
19. Кузьмінський І. А. Технологія і техніка шкільного уроку: навчальний посібник / І. А. Кузьмінський, С. В. Омеляненко. – К., 2010. – 335 с.
20. Лисенко Н. В. Педагогіка українського дошкілля / Н. В. Лисенко, Н. Р. Кирста. – К., 2010. – 360 с.
21. Лузан П.Г. Історія педагогіки та освіти в Україні: навч. посібн. / П. Г. Лузан, О. В. Васюк. – К.: ДАКККіМ, 2010. – 296 с.
22. Малафіїк І. В. Дидактика: навчальний посібник / І. В. Малафіїк. – К.: Кондор, 2009. – 406 с.
23. Навчання і виховання учнів 1 класу: Методичний посібник для вчителів / Упор. О. Я. Савченко. – К.: Початкова школа, 2002. – 464 с.
24. Навчання і виховання учнів 2 класу: Методичний посібник для вчителів / Упор. О. Я. Савченко. – К.: «Початкова школа», 2003. – 608 с.
25. Національна доктрина розвитку освіти у ХХ столітті // Освіта України. – № 29. – 2001. – С. 4-7.
26. Омеляненко В. Л. Педагогіка: завдання і ситуації: практикум / В. Л. Омеляненко, А. І. Кузьмінський, Л. П. Вовк. – К.: Знання-Прес, 2006. – 423 с.
27. Педагогіка: Хрестоматія / Уклад.: А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. – К.: Знання-Прес, 2006. – 700 с.
28. Педагогіка початкової школи: програма навчальної дисципліни (за вимогами кредитно-модульної системи) / Уклад.: Я.П. Кодлюк, З.М.Онишків. – Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2007. – 70 с.
29. Педагогічні задачі і завдання для батьків / За ред. В. Г. Постоного. – К.: Радянська школа, 1989. – 189 с.
30. «Про загальну середню освіту»: Закон України // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 1999. –

№ 15.

31. «Про освіту»: Закон України // Голос України. – 1996. – 25 квітня.
32. Робота з підручником на уроках у початковій школі: посібник для вчителя початкової школи / Я. П. Кодлюк, О. Я. Янченко. – К.: Наш час, 2009. – 104 с.
33. Ротфорт Д. В. Індивідуальне навчання учнів 1-4 класів / Д. В. Ротфорт. – Х.: «Основа», 2012. – 192 с.
34. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: підручник для студентів педагогічних факультетів / О. Я. Савченко. – К.: Абрис, 1997. – 416 с.
35. Стельмахович М. Г. Українська родинна педагогіка / М. Г. Стельмахович. – К., 1996. – 286 с.
36. Фіцула М. Педагогіка: навчальний посібник / М. Фіцула. – К.: Академвидав, 2007. – 560 с.
37. Чайка В. Основи дидактики: Навчальний посібник / В. Чайка. – К.: Академвидав, 2011. – 240 с.
38. Чайка В. Педагогіка. Навчальний посібник для студ. вищих навч. Закладів освіти / В. Чайка. – Тернопіль: ТДПУ, 2000. – 168 с.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Алексюк А. Методи навчання і методи учіння / А. Алексюк. – К.: Знання, 1980. – 48с.
2. Амонашвили Ш. Здравствуйте, дети! / Ш. Амонашвили. – М.: Просвещение, 1983.
3. Амонашвили Ш. В школу – с шести лет / Ш. Амонашвили. – М., 1986.
4. Бабанский Ю. Оптимизация процесса обучения: Общедидактический аспект / Ю. Бабанский. – М., 1977.
5. Богатирь Л. Д. Розвиток творчого потенціалу обдарованих дітей у початковій школі / Л. Д. Богатирь // Обдарована дитина. – 2012. – №. 6. – С.28-33.
6. Галузинський В. Педагогіка: теорія та історія / В. Галузинський, М. Євтух. – К.: Вища школа, 1995. – 237с.

7. Галузяк В. Педагогіка / В. Галузяк, М. Сметанський, В. Шахов. – Вінниця, 2001. – 199с.
8. Контроль та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи: Метод. рек. / Н. М. Бібік, О. Я. Савченко, Т. М. Байбара, М. С. Вашуленко та ін. – К.: Почат. шк., 2002. – 128 с.
9. Костюк Г. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г. Костюк. – К., 1989.
10. Лернер И. Дидактические основы методов обучения / И. Лернер. – М., 1981. – 184с.
11. Майданенко С. Обдарованість як соціально-педагогічне явище / С. Майданенко // Початкова школа. – 2013. – № 3. – С. 36-38.
12. Навчання і виховання шестирічних першокласників: Зб. статей / Упоряд.: К. С. Прищепа. – К.: Рад. шк., 1990.
13. Педагогічна мудрість віків: навч. посіб. / уклад. В. Л. Омеляненко, А.І. Кузьмінський. – К. : Знання, 2009. – 411 с.
14. Подласый И. П. Педагогика начальной школы: учеб. пособие / И. П. Подласый. – М.: ВЛАДОС, 2000. – 400 с.
15. Русова С. Вибрані педагогічні твори / С. Русова / За заг. ред. Є. І. Коваленко: У 2-х кн. – Кн. 1. – К.: Либідь, 1997. – С. 83-85.
16. Савченко О. Я. Розвиток змісту початкової освіти в умовах Державного суверенітету України: методологічний, законодавчий, дидактичний аспект // О. Я. Савченко. – Початкова школа. – 2011. – № 8. – С. 25-30.
17. Савченко О. Я. Сучасний урок: суб'єктивність навчання і варіативність структури / О. Я. Савченко // Початкова школа. – 2011. – № 9. – С. 11-16.
18. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в п'яти томах / В. О. Сухомлинський. – К., «Радянська школа».
19. Ягупов В. Педагогіка: Навчальний посібник / В. Ягупов. – К., 2003. – 560с.
20. Ярошинська О. О. Дидактика: навчально-методичний посібник / О. О. Ярошинська. – Умань: РВЦ «Софія», 2007. – 192с.

Інформаційні ресурси

1. Міністерство освіти і науки: www.mon.gov.ua/
2. Івано-Франківський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти: <http://www.ipro.if.ua/>
3. Івано-Франківська обласна універсальна наукова бібліотека імені Івана Франка: <http://lib.if.ua/>
4. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського: <http://www.nbuv.gov.ua/>
5. Архів змісту номерів журналу «Початкова школа»: <http://pochatkova-shkola.net/arxivezm.htm/>

ДЛЯ НОТАТОК

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ВИДАННЯ

Скоморовська Ірина Анатоліївна

**ОСНОВИ ДИДАКТИКИ
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

Навчально-методичний комплекс

Редактор –
Літературний редактор –
Комп'ютерна верстка-макет –

Підп. до друку _____ Формат 60x84/16.
Папір ксероксний. Друк цифровий. Гарнітура «Times New Roman».
Ум. друк. арк. _____. Тираж 300.

Видавець та виготівник «Симфонія форте»
76019, м. Івано–Франківськ, вул. Крайківського, 2
тел. (0342) 77–98–92

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного
реєстру видавців та виготівників видавничої продукції:
серія ДК № 3312 від 12.11.2008 р.